

VI KONGRES DYDAKTYKI POLONISTYCZNEJ

Niezgoda – opór – bunt w przestrzeni edukacyjnej

23–25 września 2024

Instytut Filologii Polskiej
Uniwersytet Wrocławski

Goście plenarni

1. Biedrzycki Krzysztof – *Lektura – od konformizmu do buntu*

Interpretacja utworu literackiego przebiega między utrwaloną tradycją odczytywania (w przypadku tekstów nowszych dominującym aktualnie stylem odbioru) a nowatorstwem, inwencją, oryginalnością. Można to określić jako oscylowanie między odbiorczym konformizmem a lekturą zbuntowaną. Jest to wyraziste w szkolnych strategiach czytania. Konformizm polega na powtarzaniu na gotowych interpretacji. Z perspektywy celu nauki, jakim jest przyswojenie wiedzy i jej odtworzenie podczas egzaminu jest to rozwiązanie korzystne. Staje się jednak ono dysfunkcyjne, gdy zostaje przesunięty akcent i celem staje się samodzielność myślenia, argumentacji, a więc w tym przypadku interpretacji utworu literackiego. Pojawia się zatem perspektywa buntu, lektury niezależnej od narzuconych oczekiwań. Bunt może być jednak owocny, może być też jałowy. Dlatego trzeba przemyśleć antynomię buntu interpretacyjnego jako aktu twórczego i destrukcyjnego zarazem. Jako kryterium oceny należałoby przyjąć argumentację, szacunek dla integralności tekstu, świadomość celu lektury, jej kontekstu, oczekiwań wobec niej.

2. Borkowski Igor – *Trzysta godzin czytania, trzysta godzin pisania. Marzenia o dydaktyce polonistycznej z perspektywy dydaktyki niepolonistycznej*

Łączenie perspektywy dydaktyki polonistycznej ze spojrzeniem niepolonistycznym ma dzisiaj szczególną wagę. Czy dydaktyka polonistyczna powinna się ograniczać do dydaktyki na studiach polonistycznych i promieniować na dydaktykę szkolną w jej lekcyjnym wydaniu odnoszącym się do języka polskiego? Czy magiczne 5 punktów ECTS, które ustawodawca zarezerwował w programach studiów wyższych dla dyscyplin z dziedzin nauk humanistycznych i społecznych może być z pożytkiem skonsumowanych przez dydaktykę polonistyczną? Czy poza lapsologią i sporami o kanon mamy coś do zaproponowania niepolonistom? Czy wiemy, o czym marzą, o czym skrycie przemyślują, gdy im się przypomina „polski”? Trzysta godzin czytania, trzysta godzin pisania. Naprawdę, niejedna i niejeden by chcieli!

3. Chachulski Tomasz – *Przeciwko kanonom*

Dlaczego powinniśmy w dzieciństwie i wczesnej, szkolnej młodości – przed ustawowym osiągnięciem pełni praw obywatelskich – przeczytać określone książki? – wbrew temu, co można coraz częściej usłyszeć i przeczytać, literatura nadal jest najważniejszym medium poznawania świata i ludzi; – struktura artystyczna dzieła literackiego ma charakter całościujący i budujący, kształtujący; obcowanie z nią jest kluczowe dla budowania osobowości dążącej do wewnętrznej integracji człowieka, a ta pozwala mu na zajęcie racjonalnego i pozytywnego stanowiska wobec ludzkich doświadczeń; – dzieła, a zwłaszcza arcydzieła literackie zostały napisane lub są pisane określonym językiem, ich czytanie formuje wyobraźnię i język czytającego, poszerza

granice jego świadomości i rozumienia, kształtuje język, którym się posługuje – pod tym względem tworzy ten wymiar jego osoby; – każda literatura narodowa jest unikatowa; mamy sytuację zasadniczo inną niż wiele sąsiednich krajów, a historycznie rzecz biorąc, polska literatura w stopniu większym niż w innych społeczeństwach pełniła i pełni funkcję określania tożsamości; zasadnicza różnica polega na walorze historyczności, a ten właśnie w ogromnym stopniu waży na tworzeniu kanonu, ale nie determinuje go; – z kanonem jest podobnie jak z tradycją: oddziałuje na nas, ale i my oddziałujemy na niego, dokonując określonych wyborów; każde pokolenie powinno na nowo tworzyć podstawy literackiego kształcenia, tymczasem – szczególnie w odniesieniu do literatury dawnej i dziewiętnastowiecznej – ponawiamy wybory sprzed stu lat, pozostając jednocześnie w tak odmiennych sytuacji społecznej, cywilizacyjnej, kulturowej i politycznej. Pytanie zatem, czy wybory dokonane przez naszych prapradziadów lub systematycznie nam narzucane powinny zostać utrzymane w mocy, czy i dlaczego powinniśmy je przyjmować?

4. Cieński Marcin – *Niezgoda na opór. O czytaniu w nowoczesnej szkole literatury dawnej*

Doświadczenie życia w XXI wieku jest jedynym dostępnym nie tylko uczniom dzisiejszej szkoły, ale także większości studentów, których (niewielka) część za moment będzie nauczycielami. Sytuacja ta zmieniać się będzie w kierunku coraz większej obecności w szkole osób zanurzonych we współczesności. Nie jest to niczym nowym, zmienność generacyjna jest, można by rzec, istotą szkoły. Nowa wydaje się jednak współczesność – nie tylko ze względu na niedawno przekroczone granice wieków czy tysiącleci. Współczesność buduje swój wizerunek, swą tożsamość wobec przeszłości, wobec historii. Buduje je na zgodzie, oporze, niezgodzie, buncie. Decydujące wydaje się jednak w interesującej mnie perspektywie, jak daleko sięga proces definiowania przeszłości jako korelatu dla współczesności. W przypadku XXI wieku obszar, po który sięga się jako po „terytorium przeszłości”, wydaje się coraz bardziej zmniejszać, zawężać do ostatnich kilku/kilkunastu/kilkudziesięciu lat.

W tej perspektywie rozważania o szkolnej lekturze literatury dawnej muszą uwzględnić napięcie między poszukiwaniem tożsamości w „krótkiej współczesności” (wręcz: współczesności skracającej się) i „długiej tradycji” (według niektórych – stanowczo zbyt długiej). W dodatku ta długa tradycja literacka podlega w ostatnim czasie rekonfiguracji – i w perspektywie badawczej, i aksjologicznej, i historyczno-społecznej. Nie jest to więc „tylko” spór o kanon lekturowy (polonistyczny), ale o ukształtowanie osób opuszczających szkołę na fundamentalnym poziomie emocjonalnym, intelektualnym, antropologicznym. Nowoczesna szkoła powinna wyrastać z refleksji nad tym, jakie jest jej miejsce w społecznej rzeczywistości, we współczesności. Namysł nad czytaniem w tej – nowoczesnej – szkole literatury dawnej – wydaje się niezbędnym składnikiem definiowania edukacji jako procesu nawiązywania porozumienia – a w optymalnym porządku: harmonii – między zgodnością i niezgodą.

5. Janus-Sitarz Anna – *Polonistyczne praktyki oporu*

W jakiej mierze edukacja polonistyczna może być katalizatorem zmian społecznych? W jaki sposób można wykorzystać literaturę jako siłę transformacji i pozytywnego wpływu społecznego, nie wpadając w pułapkę dydaktycznego instrumentalizmu? Jak kształcić krytycznych czytelników, niezależnie myślących i konstruktywnych ludzi? Odpowiedzi na te pytania poszukuję w politycznych uwarunkowaniach edukacji (praktyki oporu wobec programów nauczania), w postawach nauczycieli i uczniów (bezradność i bunt wobec gnuśności czytelniczej), a także w wizjach polonistyki zaangażowanej.

6. Kaniewska Bogumiła – *Literatura jako przestrzeń wolności. O etycznej wartości wyobraźni*

W swoim wystąpieniu chcę poruszyć temat literackiej wyobraźni i jej znaczenia w dobie kultury obrazkowej i sztucznej inteligencji. Od dawna słyszymy, że kultura obrazkowa wypiera kulturę pisma, literatura traci ważność, a czytanie staje się czynnością mało popularną. Pojawia się pytanie, jakie znaczenie ma literatura w czasach, gdy sztuczna inteligencja zaczyna nas wyręczać nie tylko w najprostszych czynnościach? Czy w tym świecie, coraz bardziej zautomatyzowanym, coraz szybszym, coraz mniej skłonnym do refleksji, potrzebni są jeszcze pisarze, poeci, tłumacze? Ponad pół wieku temu, w roku 1967, amerykański prozaik John Barth, w eseju „Literatura wyczerpania” ogłosił kres pojęcia oryginalności i autora, twierdząc, że sztuka słowa może funkcjonować tylko jako przestrzeń powtórzeń i przekształceń. Dziś, kiedy do pisania zatrudniamy sztuczną inteligencję produkującą teksty na zadany temat, teza Bartha zdaje się spełniać w dwójnasób. Tymczasem literacka wyobraźnia odgrywa znaczącą rolę w kształtowaniu postaw i chronieniu wartości etycznych – w tym wolności, niezgody na zło. Literatura dostarcza wielu takich przykładów – i o nich właśnie chciałabym opowiedzieć w swoim wystąpieniu, wskazując na siłę społecznego oddziaływania dzieł literackich.

7. Koczanowicz Leszek – *(Od)czytanie w niszach emancypacji*

W wystąpieniu nawiązuję do swojej koncepcji emancypacji w życiu codziennym, którą określam jako mikrofizyka emancypacji. Dokonuje się ona w przestrzeni realnej lub wyobrażonej – niszy emancypacji lub wyzwolenia. Bunt jest więc przez to ograniczony zarówno przestrzennie, jak i w swoim zakresie - nie musi mieć charakteru politycznego, ale jednak jest niezgodą na istniejącą sytuację społeczną, etyczną czy kulturową. Z tej perspektywy istotne jest pytanie, jak literatura sprzyja powstawaniu, rozwojowi i rozpowszechnianiu takich nisz.

8. Koziołek Ryszard – *Bunt jako brak lub kres rozmowy*

Wystąpienie jest próbą analizy relacji między buntem a rozmową. Prezentując epizody i strategie buntów dawnych i współczesnych, autor stara się uchwycić, w jaki sposób odmowa zaangażowania w dialog, a także tłumienie głosów odmiennych, może służyć jako forma oporu wobec struktur władzy. Osobnym wątkiem referatu jest analiza współczesnych kanałów komunikacji i ich rola w powstrzymaniu lub przyspieszeniu buntu. Generalnym celem tej refleksji jest wgląd w złożoną dynamikę sprzeciwu i oporu we współczesnym społeczeństwie informacyjnym.

9. Leszczyński Grzegorz – *Krajobraz po transgresji. Literacka (nie)dorosłość wobec imperatywu wolności*

Przedmiotem referatu jest transgresyjna koncepcja literatury i książki dla niedorosłych – siostrzanych dziedzin sztuki, które żywią się przekraczaniem granic, erozją martwych struktur, dekonstrukcją ukształtowanych przez kulturę, stałych oraz nienaruszalnych wzorców i norm. Zjawisko transgresji – paralelnie do platońskiej koncepcji *artes liberales* – występuje w siedmiu kręgach literackich, siedmiu książkowych „konstruktach wyzwolonych”: „podszytego dzieckiem” pisarza, który, pozbawiony immunitetu mędrca, przybrał maskę Trickstera; młodego bohatera – wiecznego rewolucjonisty, który tonem poważnym lub błazeńskim rzuca światu, wzorem nietzscheańskiego nadczłowieka, „święte nie”; grafika – prowokatora zmierzającego drogą dadaistów, surrealistów i abstrakcjonistów, twórcy eksperymentów artystycznych przekraczających granice sztuk wizualnych; edytora, nadającego książce charakter szalonej, nieokiełznanej ekspresji; bibliotekarza, rezygnującego ze swej uprzywilejowanej pozycji książkowego guru i strażnika treści nakazanych i zakazanych; czytelnika, dla którego lektura jest prowokacyjnym wyzwaniem do wolności; wreszcie badacza, który musiał pożegnać się z rolą rzeczoznawcy od spraw lektury, książki i czytelnictwa.

Według George’a Bataille’a „Dionizos jest bogiem święta, bogiem religijnej transgresji”. Bogiem książkowej transgresji jest niedorosły buntownik. Za jego sprawą kultura zorientowana na niedorosłą publiczność literacką przestała być monolitem, subordynującym hipotetycznego odbiorcę. Transgresja doprowadziła do współistnienia wielości kodów i akceptacji dla eksperymentu, choćby miał on przekraczać granice estetyczne lub etyczne.

10. Miodek Jan – *Opór, zgoda, niezgoda, bunt w dawnej i we współczesnej polszczyźnie*

Wystąpienie-szkic historycznojęzykowy będzie poświęcony etymologii oraz funkcjonowaniu tytułowych słów w dziejach języka polskiego - ze szczególnym uwzględnieniem ich obecności w związkach wyrazowych różnych obszarów stylistycznych.

11. Nycz Ryszard – *Kairos: o czasie, który nadchodzi dla polonistyki i o potrzebie humanistyki publicznej*

Kairos to grecki bóg decydującej chwili, szczęśliwej bądź przeciwnie; złowróżbnej okazji. To także szczególny rodzaj czasu. Nie tego, któremu patronuje Chronos, mierzonego rytmem zegarów przebiegu zdarzeń przechodzących z przyszłości przez teraźniejszość w przeszłość. To czas, którego nadejście możemy tylko wyczuć, nie przewidzieć, i tylko wtedy, gdy jest już jakby „na wyciągnięcie ręki”, gdy prawie staje się dotykalny, gdy czujemy jego nastawanie. Czas zmian, zagrożeń i szans, czas decyzji i działania. Mam poczucie, że dla polonistyki nadchodzi właśnie ten kairotyczny czas, w którym niechciana i/lub pożądana przyszłość może i/lub powinna stać się teraźniejszością. Trzeba więc działać zdecydowanie i z wyobraźnią, wspólnotowo i z poczuciem indywidualnej odpowiedzialności. Działać tak, by edukowani nie musieli przyjmować z góry tego, co dla nich ma być dobre, lecz dzięki edukującym sami dojrzewali do wolności decydowania o swoim losie.

12. Oleszkowicz Anna – *Bunt młodzieńczy z perspektywy psychologicznej*

Celem wystąpienia jest pokazanie buntu młodzieńczego w kontekście kształtującej się tożsamości w okresie adolescencji. Bunt młodzieńczy spełnia ważną funkcję rozwojową. Jednak jako zjawisko społeczne i psychologiczne posiada złożoną i niejednoznaczną naturę. Dlatego w referacie zostanie położony nacisk na różnice między buntem młodzieżowym (aspekt społeczny – bunt jako zachowanie), a buntem młodzieńczym (aspekt psychologiczny – bunt jako stan umysłu). Ponadto zostanie pokazana dwoistość buntu rozumiana jako negacja pewnych wartości i afirmacja innych, pozytywne i negatywne skutki buntu dla rozwoju psychicznego i społecznego jednostki, a także problemy metodologiczne związane z badaniem buntu.

13. Pluciennik Jarosław – *Odwaga poetyki i odwaga zabawy. Rozważania semantyczno-filozoficzne*

Odwaga poetyki to pojęcie wprowadzone przeze mnie w książce pod tym samym tytułem w 2019 r. na podstawie filozoficznego pojęcia „odwagi bycia”, albo „męstwa bycia” Paula Tillicha. W prezentacji chciałbym odnieść te dwa pojęcia odwagi, która często wyraża się przez opór i protest o różnym natężeniu do pojęcia „playfulness”, które funkcjonuje często w kontekstach edukacyjnych, ale także u Stuarta Browna jako „play personalities”.

Artykuł jest przeglądem semantyki tych pojęć w literaturze przedmiotu, ma charakter metateoretyczny. Ilustracją poglądową będą także opowiadania Tove Jansson i Olgi Tokarczuk.

14. Rembowska-Pluciennik Magdalena – *Bunt a depresja. Czy literatura w szkole i szkoła w literaturze widzą różnice?*

W ostatniej dekadzie borykamy się z poważnym kryzysem kondycji psychicznej dzieci i młodzieży, pogłębianym przez epidemię Sars-Cov 2 oraz wojnę w Ukrainie. Statystyki samobójstw w grupie uczniów szkół podstawowych i średnich wskazują na trend rosnący – w roku 2023 polska policja odnotowała 2139 próby samobójcze, 146 z nich zakończyło się śmiercią. Światowa Organizacja Zdrowia ocenia, że każdej zgłoszonej próbie targnięcia się na życie odpowiada 100-200 prób niezarejestrowanych, a do 2030 depresja będzie najczęściej występującą chorobą na świecie. Na cykl dorastania całego pokolenia (z przyczyn naturalnych burzliwy i pełen niepokojów) nałożył się długofalowy globalny proces destabilizacji warunków życia, narastającego poczucia zagrożenia i niepewności. Objawy kryzysu psychicznego są często mylone z nastoletnim buntem, ze zmianami hormonalnymi i emocjonalnymi, gdyż np. depresja u dzieci (wyodrębniona jako jednostka chorobowa dopiero w 1966) objawia się inaczej niż u dorosłych. Może przybrać formę narastającej drażliwości, agresji, działań destrukcyjnych i autodestrukcyjnych, potrzeby agresywnej konfrontacji lub alienacji z otoczenia. Zachowania takie klasyfikowane są więc jako negatywne, ale typowe dla okresu dojrzewania lub uznawane za objaw nadpobudliwości psychoruchowej (np. ADHD). Skala zjawiska skłania ku interpretacjom (A. Leder), że depresja jest somatyzowaną formą buntu dzisiejszego młodego pokolenia – osamotnionego mimo nadopiekuńczości dorosłych, przytłoczonego opresyjnym modelem edukacji, zagubionego w świecie mediów i zaburzonych relacji rówieśniczych.

W literaturze dla młodzieży pojawiła się grupa tekstów poświęconych sytuacji psychicznej młodego pokolenia, przyczynom zagrożeń i ich konsekwencjom (łącznie z samobójstwami), etapom terapii, skutkom nierozpoznania stanu osób w kryzysie ze strony najbliższego otoczenia: rodziny, przyjaciół, szkoły. Opowiadają o dzieciach w konkretnych sytuacjach edukacyjnych (np. przed egzaminem ósmoklasisty, R. Jędrzejewska-Wróbel, *Stan splątania*); o bohaterach po rozlicznych traumach i terapiach (B. Stenka, *Zostań sama w domu*), o młodych borykających się samotnie z zagrożeniami współczesności (J. Jagiełło, *Jak ziarnka piasku*). Niektóre z tych tekstów wykorzystują komponent autobiograficzny i interwencyjną intencję (powieści M. Mossa, A. Mrówczyńskiej), widoczną także na poziomie paratekstów (zawierają numery infolinii pomocowych, posłowania czy wstępy suicydologów, psychologów). Inne niezwykle wielostronnie reprezentują psychikę osób chorych; tematyzując rozziew między ich percepcją świata a odbiorem postronnych (E. Nowak, *Orkan. Depresja*), by wypełnić lukę w wiedzy na ten temat. Powieści te nie przenikają za szkolne mury, nie są obecne tam, gdzie ich potencjał prewencyjno-edukacyjny mógłby się zrealizować, choć niektóre doczekały się specjalistycznego opracowania psychologów, by można było wykorzystywać je w pracy z młodzieżą. Nie jest bez znaczenia fakt, że w kanonie literackim znajdują się teksty, które z różnych względów idealizują samobójstwo czy stan kryzysu psychicznego (*Dziady*, *Kordian*, *Cierpienia młodego Wertera*, *Lalka*). Jak czytać je dzisiaj bez dostępu do systemowej edukacji i profilaktyki zdrowia psychicznego w szkołach?

Wychodząc od omówienia cech wspólnych współczesnych powieści o kryzysie psychicznym dla młodego czytelnika, chciałabym wykorzystać je do postawienia pytań o bardziej podstawowe kwestie edukacji polonistycznej w szkole. Do czego ma służyć literatura czytana w szkole współcześnie? Jak rozmawiać o galerii postaci naznaczonych czynem samobójczym (Werter, Kordian, Gustaw-Konrad, Hrabia Henryk, Ordon, Wokulski, Wołodyjowski i Ketling) z pokoleniem realnie zagrożonym falą depresji i samobójstw? Jak uzasadnić obecność tekstów gloryfikujących heroiczno-martyrologiczny wzorzec zachowania i oddania życia w ofierze ojczyźnie (uwieczniony w *Moim testamencie* J. Słowackiego i *Kamieniach na szaniec* A. Kamińskiego) wśród lektur pokolenia doświadczającego drastycznego spadku odporności psychicznej? Czy wśród proponowanych do lektury utworów nie powinniśmy uwzględnić w dużo większej mierze współczesnych tekstów wspomagających rezyliencję u młodego człowieka? Takich, które pozwolą mu uwierzyć, że kryzys można przezwyciężyć z empatyczną pomocą a poczucie bezpieczeństwa wspólnie budować? Czy takich tekstów brakuje, czy po prostu brakuje ich w szkole? Co to mówi o kulturze polskiej i o nas jako polonistach, dydaktykach, metodykach, nauczycielach?

15. Sławek Tadeusz – *We wnętrzu wielkiej ryby. O nieodzowności kultury nieposłuszeństwa*

W 1902 roku Hugo von Hofmannsthal czyni w *Liście lorda Chandosa do Franciszka Bacona* następujące wyznanie: „[czuję się – T.S.] jakby moja istota znajdowała się w stanie wrzenia, wzbierała pęcherzykami powietrza, przelewała się i skrzyła. I wszystko jest jakimś gorączkowym myśleniem, ale w materiale bardziej bezpośrednim, płynącym, gorętszym niż słowa” (przeł. W. Karpiński). Traktujemy ten fragment jako inspirację, by interpretować nieposłuszeństwo/niezgodę/bunt jako formę myślenia o szczególnych konsekwencjach praktycznych. „Wrzenie”, o którym pisze Hofmannstahl odnosimy do sytuacji człowieka doświadczającego rozdźwięku między łaodem społecznym pojętym jako repertuar rozpisanych szczegółowo ról a osobistymi doznaniem i kwestionującymi owych ról zasadność. Rezygnacja z bezwarunkowego posłuchu zasadzie posłuszeństwa, którą Hobbes uznaje za synonimiczną z zasadą miłości bliźniego i sprawiedliwości, dotyczy więc fundamentów egzystencji człowieka oraz etycznych podstaw podejmowanych przez niego decyzji – osobistych i publicznych. Nieposłuszeństwo/niezgoda/bunt wypowiada bezkrytyczne posłuszeństwo porządkowi tego-co-jest i wyznaje moje poczucie winy za ten łaad, nagle odsłaniający się jako bez-łaadny. A ponieważ, zgodnie z wielką opowieścią chrześcijaństwa, złamanie zasady posłuszeństwa łączy się nierozzerwalnie z wiedzą, zatem tym większy obowiązek, nas, nauczycieli, do zajęcia się tym, co nazywam „kulturą nieposłuszeństwa”.

Uczestnicy Kongresu

16. Bajda Justyna – *Podstawowe kompetencje historyka sztuki w programie specjalności nauczycielskiej. Propozycja programu*

W tytule proponowanego referatu nie zostały ujęte terminy „niezgoda”, „opór” i „bunt”. Niemniej to właśnie one stanowią będą zasadniczą oś wystąpienia, które zostanie poświęcone „niezgodzie” na brak przygotowania nauczycieli polonistów do pracy z tekstem kultury innym niż tekst literacki, „oporowi” materii innej niż słowo, kiedy przychodzi im wyjaśnić, na czym polega opis dzieła sztuki, „buntowi” przeciwko metodycznie niepoprawnym „porównaniom” słowa i obrazu.

Specjalności nauczycielskie ciągle jeszcze nie mają w swoich programach godzin poświęconych podstawowemu kursowi historii i teorii sztuki, nie pozwalają poczuć się przyszłemu nauczycielowi języka polskiego choć nieco pewniej w nieuniknionej (bo zakładanej przez program nauczania) sytuacji konfrontacji słowa i obrazu, nie podpowiadają, jak wykorzystać podstawową wiedzę do pokazania uczniowi możliwości spotkań z obrazem, rzeźbą czy architekturą.

17. Balcerek Helena – *Poza schematami kształcenia kompetencji komunikacyjnych. Nastolatki z zaburzeniami komunikacji a gra RPG*

Jedną ze znamienitych we współczesnej edukacji grupą uczniów są dzieci i młodzież z zaburzeniami komunikacji (wynikającymi np. z diagnozy dysleksji, ASD, a także różnych zaburzeń społecznych). Uznaje się, że ze względu na ich specjalne potrzeby edukacyjne jest to grupa specyficzna, oczekująca zwiększonego nakładu pracy nauczyciela, niekiedy trudna. Z pewnością wymagająca dostosowania treści, form i metod kształcenia, a przez to odejście od pewnych standardowych strategii nauczania i ukierunkowanie na te wykorzystujące zainteresowania uczniów. Zaburzenia komunikacji generują również problemy natury społeczno-emocjonalnej, dlatego nastolatki często buntują się przeciwko ogólnym (niezrozumiałym) normom i zasadom, którym nie są w stanie sprostać. W rezultacie postrzegani bywają jako outsiderzy. Outsiderzy, którzy integrują się wzajemnie wokół wspólnych zainteresowań, pasji (a może tzw. fiksacji), będących swego rodzaju wyrazem buntu i niezgody na obowiązujące standardy. Owe pasje mogą przybierać różne formy. Do takich charakterystycznych (dla nastolatków z zaburzeniami społeczno-komunikacyjnymi) należą m.in. technologia (np. programowanie), muzyka (np. muzyka steampunkowa, rockowa, heavy metalowa, itp.), literatura (np. fantasy, sci-fi, okultystyczna) oraz gry fabularne RPG (np. Dungeons and Dragons), wokół których poszerzają swoją wiedzę i umiejętności.

W referacie przedstawię potencjał dydaktyczny gry RPG i postaram się uzasadnić, dlaczego warto ją wykorzystać w kształceniu kompetencji komunikacyjnych uczniów z zaburzeniami komunikacji.

18. Bialek Kinga – *Implementacja pedagogicznych założeń Paula Freirego: praktyczne rozwiązania dla szkolnej polonistyki (projekt Krytyczne Czytanie)*

Wystąpienie skupia się na praktycznych rozwiązaniach dydaktycznych, które są zakorzenione w myśli pedagogicznej Paula Freirego, szczególnie w kontekście nauczania języka polskiego w szkołach podstawowych i średnich. Filozofia edukacyjna Freirego, oparta na ideach emancypacji i dialogu, stanowi nie tylko inspirację, ale także fundament dla opracowywania narzędzi wspierających rozwój podmiotowości uczniów oraz promujących edukację obywatelską poprzez pryzmat nauczania języka polskiego. W ramach wystąpienia zostaną szczegółowo omówione metody i strategie opracowane w ramach projektu Krytyczne Czytanie ze Szkołą Edukacji, który jest realizowany od kilku lat w Szkole Edukacji PAFW i UW.

Zastosowane narzędzia dydaktyczne mają na celu efektywne wspieranie praktyki nauczania poprzez stymulowanie krytycznego myślenia, aktywnego uczestnictwa uczniów oraz rozwijanie umiejętności komunikacyjnych w języku polskim. Analiza tych metod i ich praktycznych implikacji w kontekście nauczania języka polskiego będzie miała wartość praktyczną dla nauczycieli, którzy pragną doskonalić swoje metody nauczania, inspirując się pedagogicznymi założeniami Freirego.

Podczas wystąpienia zostaną także przedstawione wnioski ewaluacyjne, które pokazują efektywność zaprojektowanych pomysłów dydaktycznych. Ta analiza, oparta na konkretnych przykładach praktyk, może posłużyć jako inspiracja dla nauczycieli, którzy chcą wprowadzić innowacje do swojej praktyki dydaktycznej oraz efektywnie wspierać rozwój kompetencji czytelniczych uczniów. Szczegółowe omówienie praktycznych zastosowań idei Freirego w nauczaniu języka polskiego pozwoli zrozumieć, jak te teorie mogą być skutecznie wdrażane w praktyce, co z kolei może przyczynić się do dalszego rozwoju pedagogiki oraz podniesienia jakości nauczania języka polskiego w szkołach.

19. Biliński Grzegorz – *Instrukcja obsługi – wykład/performans*

Wystąpienie w sekcji panelowej: *Algorytmy i bunt podmiotów. Zaawansowane technologie w edukacji humanistycznej*

20. Błasiak-Tytuła Marzena - *Bariery w nauce wymowy języka polskiego jako obcego / drugiego u dzieci z doświadczeniem migracji. Diagnoza i ćwiczenia artykulacyjne*

Współczesne społeczeństwa stają się coraz bardziej zróżnicowane kulturowo i językowo, co stawia przed nauczycielami nowe wyzwania związane z nauczaniem dzieci z doświadczeniem migracyjnym. Jednym z kluczowych obszarów jest nauka wymowy języka polskiego, która często napotyka na liczne bariery fonetyczne, emocjonalne i społeczne. Wystąpienie *Bariery w nauce wymowy języka polskiego jako obcego / drugiego u dzieci z doświadczeniem migracji. Diagnoza i ćwiczenia*

artykulacyjne ma na celu przedstawienie skutecznych metod wspierających dzieci w przezwyciężaniu tych trudności.

W ramach prezentacji omówione zostaną bariery artykulacyjne, z jakimi borykają się dzieci migracyjne, oraz psychologiczne aspekty wpływające na proces nauki wymowy oraz skuteczne metody dydaktyczne w nauczaniu wymowy języka polskiego jako obcego/drugiego.

Celem wystąpienia jest dostarczenie nauczycielom i edukatorom praktycznych narzędzi i inspiracji do pracy z dziećmi z doświadczeniem migracyjnym. Przedstawione metody i przykłady mają na celu ułatwienie integracji językowej oraz wspieranie rozwoju kompetencji fonetycznych dzieci, co jest kluczowe dla ich sukcesu edukacyjnego i społecznego.

21. Bobiński Witold - *Bunt to jest ich powszedni. Mechanika milczenia na lekcjach języka polskiego*

Jak często milczenie uczniów zdarza się na lekcjach języka polskiego? Zdecydowanie za często. Wypełnia czasoprzestrzeń lekcji w najmniej oczekiwanych momentach, następuje po serii pytań, zadań, ponagleń, próśb, dyspozycji. Wybrzmiewa po lekturze tekstu albo i bez lektury. Towarzyszy rozbieranym spojrzeniom albo wzrokowi błędzemu po ścianach czy oknach. Dlaczego nasi uczniowie tak często milczą, kiedy oczekujemy od nich wypowiedzi, rozmowy, wymiany zdań, dyskusji, burzy mózgów? Czy to wina stosowanego przez polonistów języka, omawiania nieczytanych lektur i zbędnych zagadnień, wydawania niepotrzebnych poleceń, słuchania przez nauczycieli samych siebie, a nie innych? Jak pomyśleć nauczanie literatury bez konfundującego obie strony milczenia, jak przełamywać jego niechciane interwały, jak wyzwalać oczekiwane chwile ciszy prowadzącej w głąb myśli, ciszy odkrywczej i owocnej w słowa? Autor referatu podejmuje zagadnienie ciszy destrukcyjnej i konstruktywnej, bezsłownej i słowo-twórczej, ciszy czytania i ciszy po czytaniu, wreszcie ciszy jako formy oporu i jako wyrazu zachwyty.

22. Bonova Stanka – *Polonistyka na Uniwersytecie Wielkotypnowskim (Bułgaria) między tradycją i wyzwaniem czasu*

Polonistyka na uniwersytecie w Wielkim Tyrnowie (istniejąca od 1974 r.) ma swoje tradycje zarówno na polu naukowym, jak i w przestrzeni edukacyjnej. W tej drugiej przeżyła немало problemów i zmian z powodu transformacji społeczno-kulturowych, szczególnie w pierwszych dekadach XXI w. Studia musiały sprostać wyzwaniom, które pojawiły się i przed innymi kierunkami sławistycznymi i polonistycznymi poza granicami Polski. Referat przedstawia krótką wizytówkę wielkotypnowskiej polonistyki i w pierwszej części skupia się przede wszystkim na tym, w jaki sposób spróbowano poradzić sobie z trudnościami (słabnący status kierunków filologicznych w klasycznej formie, mała liczba studentów, brak sławistycznej orientacji, niskie miejsce krajów i języków słowiańskich w rankingu zainteresowań kandydatów na studia) i transformować je w sytuacje pozytywne. Dotyczyło to najpierw zmiany kierunków

studiów, ich nazw i programów nauczania (przejście od pięcioletniej filologii słowiańskiej z językiem polskim na czteroletni program licencjacki: slawistyka plus roczne studia magisterskie – translatoryka albo literatura i kultura, następnie na czteroletni program lingwistyki stosowanej z językiem polskim plus translatoryka). Jeden z modeli rozwiązania opierał się na strategicznym wyborze translatoryki jako specyficznej marki Wydziału Filologicznego na Uniwersytecie w Wielkim Tarnowie, co widać zarówno na poziomie licencjackim, jak i na poziomie magisterskim. Na tym samym kierunku poważną rolę pełnią konkursy translatorskie dla studentów i uczniów, które wzmacniają ich motywację i starania: wieloletni konkurs „Transformacje”, obejmujący wiele języków i zainicjowany w tym roku (2024) konkurs „Barwy Polski”, tylko dla studentów uczących się języka polskiego. Prace magisterskie studentów z translatoryki to przekłady z polskiej literatury oraz obszerny komentarz opisujący pracę tłumacza nad danym tekstem. Druga część referatu przedstawia niektóre najbardziej ciekawe i efektowne praktyki metodyczne w zakresie różnych przedmiotów, stosowane w procesie nauczania oraz jako zajęcia poza salą wykładową, mające na celu podniesienie poziomu kultury polonistycznej studentów.

23. Borowicz Sebastian – *Bunt w szkole trzech prędkości? W stronę modelu transwersalności w edukacji szkolnej i akademickiej*

Wystąpienie w sekcji panelowej: *Algorytmy i bunt podmiotów. Zaawansowane technologie w edukacji humanistycznej*

24. Browarny Wojciech – *(Nie)znane bunty Tadeusza Różewicza. Spojrzenie archiwalne i regionalne*

Autor referatu rekonstruuje poglądy pisarza wobec m.in. II RP, PRL, Kościoła, tradycji narodowej, życia literackiego, modernizacji przemysłowej i kulturowej, cywilizacji konsumpcyjnej, skażenia środowiska – skupiając uwagę przede wszystkim na postawie krytycznej i kontestacji. Głównym przedmiotem analizy są archiwalia oraz regionalne konteksty twórczości i biografii Tadeusza Różewicza, a także jego mniej znane dzieła, listy i notatki. Celem referatu jest poszerzenie zakresu dyskusji o pisarstwie oraz historycznych i społecznych doświadczeniach pisarza, prowadzonej we współczesnej dydaktyce akademickiej i szkolnej.

25. Budzik Justyna – *Fotografia jako forma oporu. Tworzenie zdjęć i rozmowa o nich*

Autor referatu rekonstruuje poglądy pisarza wobec m.in. II RP, PRL, Kościoła, tradycji narodowej, życia literackiego, modernizacji przemysłowej i kulturowej, cywilizacji konsumpcyjnej, skażenia środowiska – skupiając uwagę przede wszystkim na postawie krytycznej i kontestacji. Głównym przedmiotem analizy są archiwalia oraz regionalne konteksty twórczości i biografii Tadeusza Różewicza, a także jego mniej znane dzieła,

listy i notatki. Celem referatu jest poszerzenie zakresu dyskusji o pisarstwie oraz historycznych i społecznych doświadczeniach pisarza, prowadzonej we współczesnej dydaktyce akademickiej i szkolnej. Socjolog Rafał Drozdowski wymienia trzy sposoby naukowego rozpatrywania protestów: pierwszy to ich katalogowanie i archiwizowanie, drugi – analiza behawioralnych aspektów manifestacji zbiorowego buntu, trzeci – to właśnie umieszczenie w centrum wizualnej sfery protestów. Do pierwszej z tych strategii odwołują się twórcy cyfrowego Archiwum Protestów Publicznych, które gromadzi zdjęcia wykonywane od 2015 roku przez nieformalny kolektyw fotografów (aktualnie w tworzeniu Archiwum uczestniczy ich osiemnaścioro, m.in. Rafał Milach, Agata Grzybowska, Chris Niedenthal, Agata Kubis). Pomieszczone w APP kadry, przedstawiające m.in. kolejne odsłony strajków kobiet, młodzieżowych strajków klimatycznych, demonstracje Black Lives Matter czy manifestacje solidarnościowe z Ukrainą zaatakowaną w 2022 roku przez Rosję, są dla mnie m.in. przeglądem praktyk spacerowania, kroczenia i obecności w przestrzeniach publicznych, połączonych ramą wspólnotowej, grupowej niezgody na kształt rzeczywistości społecznej i politycznej. Fenomen i działania Archiwum stały się już zresztą przedmiotem medioznawczej refleksji. Na przykład kulturoznawczyni Iwona Kurz rozważa je w kontekście przekraczania tradycyjnego paradygmatu archiwum oraz fotograficznego zaangażowania w rzeczywistość społeczną, przełamującego fotodziennikarską neutralność:

[...] ewolucja idei i praktyk archiwalnych oddaje przemiany społeczne – różnorodność podmiotowości, ale też technik zapisu i zachowywania danych. Podobnemu przekształceniu ulegają też w tym procesie zadania fotografujących – już nie tylko dokumentujące czy reporterskie, ale też właśnie archiwistyczne oraz aktywistyczne i artystyczne.

Rozpoznaję w tym podejściu wrażliwość na zagadnienie zaangażowania, które stanowi jedną z praktyk nowej humanistyki.

W wystąpieniu chciałabym zaproponować techniki pracy z Archiwum Protestów Publicznych, skupiając się m. in. na zdjęciach prezentujących Młodzieżowy Strajk Klimatyczny oraz inne manifestacje zmierzające do ochrony środowiska naturalnego. Przedstawię przykładowe modelowe analizy (czytanie) fotografii oraz zestaw możliwych ćwiczeń praktycznych (fotograficznych), które pozwoliłyby uziemić i ukonkretnić treści programowe z języka polskiego w działaniach artystycznych uczennic i uczniów.

26. Burzyńska-Kamieniecka Anna – Edukacja polonistyczna ponad granicami, czyli o nowym wymiarze studenckich praktyk zawodowych

Studenckie praktyki zawodowe są nieodłącznym elementem edukacji osób przygotowujących się do zawodu nauczyciela polonisty. Dotyczy to również studentów kształcących się w zakresie nauczania języka polskiego jako obcego i drugiego, odbywających tzw. praktyki lektorskie. W prezentowanym referacie zostanie omówiona nowa formuła prowadzenia tego typu działań, obejmująca aktywność studencką za granicą. Doświadczenia zdobyte przez studentów wrocławskiej polonistyki (ze specjalności „Nauczanie języka polskiego jako obcego”) podczas

odbywania praktyki na polonistyce zagranicznej (Uniwersytet Wileński) zostaną potraktowane jako punkt wyjścia do dyskusji nad nowym wymiarem studenckich praktyk zawodowych.

27. Čejović Biserka – *Współczesna literatura dla młodych buntowniczek i buntowników*

Współczesna literatura dla dzieci i młodzieży poświęca wiele miejsca buntowi, buntowniczkom i buntownikom. Również młodzi czytelnicy, wybierając odpowiadające im tytuły, często w ten sposób buntują się wobec rzeczywistości oraz obowiązującym kanonom. Jakie tematy interesują współczesnych czytelników? W jaki sposób na ich potrzeby odpowiada rynek książki? Czy współczesna literatura dla dzieci i młodzieży przedstawia bliski rzeczywistości wizerunek młodych ludzi oraz ich problemów? Przegląd najnowszej literatury dziecięcej i młodzieżowej pozwoli odpowiedzieć na te pytania oraz zastanowić się, dlaczego kanon lektur szkolnych odrzucany jest przez młodych czytelników.

28. Czyżak Agnieszka – *Wobec romantyzmu – opór młodych wobec dziewiętnastowiecznych kulturowych wzorców buntu*

Na przełomie dziewiętej i dziesiątej dekady XX wieku toczył się spór o tradycję romantyczną, zogniskowany wokół pytania o tzw. „zmierny paradygmatu romantycznego”. Z jednej strony ów kres wydawał się ogłoszony przedwcześnie, z drugiej jednak hasło istniejące w przestrzeni publicznej zmuszało do zastanowienia nad przydatnością tej tradycji dla wspólnoty w nowej sytuacji politycznej i społecznej. W potocznym oglądzie dziewiętnastowieczne wzorce buntu zdawały się tracić na aktualności, natomiast badacze podjęli namysł nad procesami identyfikacji, których podstawą były lektury z tamtej epoki. Tożsamości budowanej na nienawiści wobec wroga próbowano wówczas przeciwstawić np. tożsamość opartą na agapie, pojmowaną jako więź, której źródłem miała stać się miłość bliźniego. Wiek XXI – a zwłaszcza zachodzące w przyspieszonym tempie przemiany komunikacyjne – okazał się kolejnym etapem rewizji tradycji romantycznych, szczególnie wśród młodych odbiorców. Powrót do utylitarne traktowania lektur dziewiętnastowiecznych w drugiej dekadzie naszego stulecia, dokonany w ramach przemian politycznych i ideologicznych, przyczynił się z kolei do naruszenia ich kanonicznej pozycji. Należy zatem podjąć wysiłek poszukiwania nowych sposobów odczytywania utworów ważnych z perspektywy historycznoliterackiej, aby mogły stać się na nowo dziedzictwem wspólnotowym dla najmłodszych pokoleń.

29. Davlewvic Mirosław – *Polonistyka wileńska wobec wyzwań współczesności. Od tradycji do zmiany*

Celem referatu jest prezentacja studiów polonistycznych na Uniwersytecie Wileńskim - jej dziejów, współczesności i perspektyw rozwoju. Podstawowe cele działalności Centrum to: 1) kształcenie specjalistów w zakresie polskiej literatury, kultury oraz języka placówkom oświatowym, kulturalnym oraz państwowym; 2) rozwijanie badań naukowych: badania nad obecnością literatury i kultury polskiej na Litwie, analizowanie litewsko-polskich związków literackich, funkcjonowania języka polskiego na Litwie, przygotowywanie prac naukowych; 3) rozwijanie oraz popieranie wszechstronnej litewsko-polskiej współpracy kulturalnej. Trzydzieści lat funkcjonowania polonistyki na Uniwersytecie Wileńskim jako odrębnej jednostki dydaktyczno-naukowej w strukturze Wydziału Filologicznego wykazało, że jest ona placówką ważną i potrzebną. Wzmocniony kierunek studiów polonistycznych na Uniwersytecie Wileńskim powinien istnieć jako trwały składnik struktury tej uczelni i jako niezbędny pomost we współpracy Litwy i Polski.

30. Duzel-Bilińska Alicja – *Instrukcja obsługi – wykład/performans*

Wystąpienie w sekcji panelowej: *Algorytmy i bunt podmiotów. Zaawansowane technologie w edukacji humanistycznej*

31. Dybek Dariusz – *Buntownik bez powodu czy buntownik z wyboru? Motyw Lucyferiańskiej rebelii Lucyfera w barokowym piśmiennictwie polskim*

Motyw buntu Lucyfera wobec Boga ma ogromne znaczenie w kulturze, choć jego obecność w Biblii jest zaznaczona stosunkowo słabo. Jest oczywiste, że odwoływano się do niego szczególnie często w piśmiennictwie religijnym (także staropolskim). Referat zostanie poświęcony wybranym przykładom realizacji tego motywu, dzięki czemu będzie można ustalić, czy romantyczne postrzeganie rebelii Szatana jako istoty buntującej się wobec tyranii boskiej ma wcześniejsze korzenie.

32. Flejter Agata – *Efekt Matyldy w przestrzeni edukacyjnej*

Efekt Matyldy nazwany został na cześć amerykańskiej sufrażystki, Matyldy J. Gage, która pod koniec XIX wieku zarówno doświadczyła, jak i artykułowała ten fenomen, odnoszący się do przypadków pomijania udziału kobiet w pracy badawczo-naukowej, a nierzadko również przypisywania ich osiągnięć naukowcom-mężczyznom. Margaret Rossiter w 1993 r. zwróciła uwagę na to, iż dysproporcje pomiędzy osiągnięciami kobiet i mężczyzn na polu nauki mogą wynikać z faktu dyskryminowania kobiet. To właśnie Margaret Rossiter wysunęła hipotezę istnienia zjawiska, które nazwała "zjawiskiem Matyldy". Wydawałoby się, że w XXI wieku zjawisko to nie jest już tak nasilone, niemniej niedawne prace naukowe ujawniły wiele historycznych i współczesnych

przypadków naukowczyń, które zignorowano, odmówiono im uznania lub w inny sposób usunięto z podręczników szkolnych. To powiązane z płcią zjawisko udokumentowano w takich dziedzinach, jak krytyka literacka, nauki ścisłe i przyrodnicze czy historia sztuki. Wnikliwa analiza podręczników szkolnych do języka polskiego, biologii, fizyki, chemii, a także plastyki pozwoliła zaobserwować niedoceniające naukowczyń w tych dziedzinach. Ani jedna lektura obowiązkowa nie została napisana przez kobietę. Dysproporcja dotyczy także wyboru reprodukcji dzieł sztuki, tekstów literackich itd. Aby przeciwdziałać efektowi Matyldy w sferze edukacyjnej w ramach działań eksperymentalnych przeprowadzono w wybranych szczecińskich szkołach podstawowych projekt edukacyjny „Kobiety w świecie nauki i sztuki”. W ramach tego projektu dzieciom i młodzieży klas 4-8 przybliżone zostały sylwetki wybitnych Polek (w tym współcześnie działających), reprezentujących świat nauki, sztuki i kultury. Podjęto też działania warsztatowe metodą dramy, obrazujące opisywane zjawisko. Działania kierowane były do młodzieży bez względu na płeć. Efektem działań ma być moment, w którym młodzież na pytanie o wybitną Polkę poda więcej nazwisk, niż tylko Maria Skłodowska-Curie czy Wisława Szymborska.

33. Gajak-Toczek Małgorzata – *Dydaktyka polonistyczna w świecie paradoksów XXI wieku. Wybrane refleksje*

W artykule przeanalizuję wyzwania i paradoksy, z jakimi boryka się nauczanie języka polskiego w XXI wieku. Uwagę skupię na złożoności i wielowymiarowości dydaktyki polonistycznej, uwzględnię wpływ dynamicznie zmieniającego się świata na proces nauczania, zwrócę uwagę na rolę nauczyciela, zmiany w metodach nauczania. Podkreślę potencjał adaptacyjny szkolnej polonistyki do adaptacji i innowacji.

34. Gall Alfred – *Autonomia i dojrzałość w obliczu sztucznej inteligencji: problemy i konstelacje w fantastyce naukowej*

Jednym z celów wychowania jest dojrzałość człowieka. Wyrazem dojrzałości jest np. zdolność do samodzielnego kierowania własnym życiem z pożytkiem dla siebie i wspólnoty, w której się znajduje jednostka. Pod tym względem dojrzałość i autonomia warunkują się wzajemnie, oddziałują na siebie wzajemnie. Na tle takiego dość ogólnego ujęcia dojrzałości oraz związanej z nią autonomii chciałbym zgłosić referat, który rzuca światło na jak najbardziej aktualny temat, a mianowicie na sprzężenie zwrotne pomiędzy sztuczną inteligencją i autonomią oraz dojrzałością jednostki.

Badam tę kwestię na podstawie wybranych utworów literackich związanych z fantastyką naukową. To właśnie fantastyka naukowa ze swoim przedstawieniem cywilizacji technologicznych już dawno podjęła próbę refleksji nad sztuczną inteligencją, nad jej granicami oraz możliwościami, uwzględniając i rozwijając przy tym, patrząc na progres technologiczny, zarówno wiele obiecujące perspektywy dla nowego wspaniałego świata jak i dość pochmurne wizje niemal katastroficznego kataklizmu. Referat ma uwypuklić niektóre wątki, które wiążą kwestię sztucznej inteligencji z dojrzwianiem oraz dojrzałością. Punktem wyjścia będzie problem buntu maszyn

i buntu robotów w wybranych tekstach Stanisława Lema oraz braci Strugackich. Pragnę uwzględnić, w jakim stopniu podobny bunt maszyn, innymi słowami bunt sztucznej inteligencji, wskazuje w omawianych utworach na (całkiem ludzki) dylemat niespełnionej dojrzałości, a więc podważonej oraz deformowanej autonomii. Pod tym kątem dyskusja o sztucznej inteligencji w utworach literackich wiąże się z jednej strony z problematyką buntu, z drugiej zaś strony pobudza refleksje nad istotą edukacji, która ma wzmacniać i podnosić autonomię jednostki też w warunkach nowoczesnej cywilizacji technologicznej. Ale o jakiej autonomii, o jakiej dojrzałości, może być mowa w tym kontekście? Referat jest próbą odpowiedzi na te pytania.

35. Grigorova Margareta – *Polonistyka na Uniwersytecie Wielkotypnowskim (Bułgaria) między tradycją i wyzwaniami czasu*

Polonistyka na uniwersytecie w Wielkim Tyrnowie (istniejąca od 1974 r.) ma swoje tradycje zarówno na polu naukowym, jak i w przestrzeni edukacyjnej. W tej drugiej przeżyła немало problemów i zmian z powodu transformacji społeczno-kulturowych, szczególnie w pierwszych dekadach XXI w. Studia musiały sprostać wyzwaniom, które pojawiły się i przed innymi kierunkami sławistycznymi i polonistycznymi poza granicami Polski. Referat przedstawia krótką wizytówkę wielkotypnowskiej polonistyki i w pierwszej części skupia się przede wszystkim na tym, w jaki sposób spróbowano poradzić sobie z trudnościami (słabnący status kierunków filologicznych w klasycznej formie, mała liczba studentów, brak sławistycznej orientacji, niskie miejsce krajów i języków słowiańskich w rankingu zainteresowań kandydatów na studia) i transformować je w sytuacje pozytywne. Dotyczyło to najpierw zmiany kierunków studiów, ich nazw i programów nauczania (przejście od pięcioletniej filologii słowiańskiej z językiem polskim na czteroletni program licencjacki: sławistyka plus roczne studia magisterskie – translatoryka albo literatura i kultura, następnie na czteroletni program lingwistyki stosowanej z językiem polskim plus translatoryka).

Jeden z modeli rozwiązania opierał się na strategicznym wyborze translatoryki jako specyficznej marki Wydziału Filologicznego na Uniwersytecie w Wielkim Tyrnowie, co widać zarówno na poziomie licencjackim, jak i na poziomie magisterskim. Na tym samym kierunku poważną rolę pełnią konkursy translatorskie dla studentów i uczniów, które wzmacniają ich motywację i starania: wieloletni konkurs „Transformacje”, obejmujący wiele języków i zainicjowany w tym roku (2024) konkurs „Barwy Polski”, tylko dla studentów uczących się języka polskiego. Prace magisterskie studentów z translatoryki to przekłady z polskiej literatury oraz obszerny komentarz opisujący pracę tłumacza nad danym tekstem. Druga część referatu przedstawia niektóre najbardziej ciekawe i efektowne praktyki metodyczne w zakresie różnych przedmiotów, stosowane w procesie nauczania oraz jako zajęcia poza salą wykładową, mające na celu podniesienie poziomu kultury polonistycznej studentów.

36. Grodecka Aneta – *Bunt wobec intelektu, czyli rozwój umysłu ucznia w dobie neuronauki społecznej*

Po odwołaniu do tendencji opisywanych jako zwrot neurologiczno-biologiczny (Doris Bachmann-Medick) i haseł „trzeciej kultury” (John Brockman) z lat 70. XX wieku, formułuję cele dydaktyki polonistycznej, dokonując rewizji wcześniejszych, autorytarnych koncepcji kształcenia. Stawiam pytania:

- Jakiego myślenia uczymy?
- Jak rozumiemy procesy wizualizacji?
- Jak traktujemy mechanizmy przeżywania?

Tak ujęta problematyka prowadzi do krytycznej lektury autorytetów, wykorzystywanych w edukacji: opracowań dotyczących umysłu (N. Goodmana, H. Gardnera, M. McLuhana) oraz opracowań dotyczących myślenia (poradnik M. Nagajowej, założeń konstruktywizmu), wizualizacji (R. Ingarden), przeżywania (Kazimierz Wóycicki, Bronisław Poletur, Stanisław Bortnowski, Wincenty Okoń, Anna Janus-Sitarz).

W opracowaniach brakuje refleksji nad nową hierarchią celów edukacyjnych, te poznawcze i praktyczne powinny – zakładając nowe uwarunkowania rozwoju umysłu ustąpić miejsca tym mieszczącym się w kategoriach celów emocjonalnych (z zakresu kompetencji społecznych) i światopoglądowych (z zakresu samowiedzy).

37. Gromadzka Beata – *Silne. Kreacje dziewczęcych bohaterek w najnowszej literaturze YA pisanej przez kobiety*

Referat analizuje fenomen współczesnej literatury YA, w której dominuje obraz bohaterki dorastającej w świecie, w którym mierzy się z problemami współczesnej rzeczywistości: cyberprzemocą, mobbingiem, presją mediów, katastrofą klimatyczną. Zwycięstwa są rezultatem odrzucenia konwenansów i norm. Bohaterki czerpią siłę do działania z więzi z innymi kobietami, z lekceważenia oczekiwań wobec wyglądu i zachowań. W tym świecie mężczyźni muszą zasłużyć na przyjaźń kobiety, szanując jej prawo do własnego zdania i autonomię.

Kreacje takich bohaterek są właściwe dla prozy pokolenia młodych pisarek: Anny Cieplak, Natalii Fiedorczuk, Dominik Słowik, Anety Jadowskiej, Katarzyny Bereniki Mischuk. Ich twórczość wyznacza nowy trend w polskiej literaturze. Są one znane także jako autorki powieści i opowiadań dla młodzieży, w których w świecie realnym lub fantastycznym umieszczają nową bohaterkę. Silną.

38. Handzel Agnieszka – *Zbuntowane kształcenie przyszłych polonistów, czyli o poczuciu innowacyjnej tożsamości w praktyce*

„Niech kształt mój rodzi się ze mnie, niech nie będzie zrobiony mi...”. To gombrowiczowskie hasło chcemy uczynić mottem buntowniczych rozważań o systemowości polskiej szkoły wraz z jej salami z trzema rzędami ławek i koniecznością wpatrywania się w plecy innych osób oraz tablicę, z jej stawianiem nauczyciela w centrum działań lekcyjnych jako jedynego ich organizatora i wykonawcę,

z jej szukaniem słabych stron ucznia zwanym ocenianiem, z jej podstawami programowymi i listami lektur, które zależą bardziej od kierunku wiatru niż zdrowego rozsądku, z jej transmitowaniem wiedzy zamiast kształcenia umiejętności, z jej lękiem przed kontrolą z kuratorium zamiast odwagi szukania innowacyjnych rozwiązań i eksperymentowania... Z jej „zawsze tak było” zamiast bycia tu i teraz.

Skąd znamy taki obraz szkoły? Między innymi z autobiografii edukacyjnych studentów polonistyki oraz ich spostrzeżeń wyniesionych z praktyk. Ale także z racji naszych szkoleniowych wizyt w różnego typu szkołach.

Skąd wiemy, że szkoła nie musi tak właśnie wyglądać? Z własnego doświadczenia. Jako praktykujące nauczycielki i edukatorki nie tylko buntujemy się wobec tego, co sprawia, że polska szkoła bywa miejscem mało przyjaznym (dla kogokolwiek), ale coraz silniej, podczas zajęć z dydaktyki i pragmatyki zawodu nauczyciela, buntujemy wobec systemu także naszych studentów.

Jak? Gdy wierzy się, że innowacja może stać się wyznacznikiem także nauczycielskiej tożsamości, możliwości są nieograniczone. Studenci tworzą wizerunek absolwenta swoich lekcji – od razu, bez teorii, na podstawie ideałów. A potem szukamy sposobów na spełnienie marzenia o młodym człowieku, który zna swoją wartość i talenty, jest życzliwy i otwarty, chce się rozwijać i zauważa innych wokół siebie, mówi prawdę i stara się unikać zła. Na zajęciach pojawiają się klocki Lego i myślenie krytyczne. Rozmawiamy w formule NVC oraz w milczeniu i zmieniamy ustawienie krzeseł. Tak planujemy lekcje, by to uczniowie byli po nich pozytywnie zmęczeni. Poznajemy warunki, w jakich najchętniej uczy się mózg, i przekładamy je na konkretne działania lekcyjne. Oduczamy się tego, co z wygody lub niewiedzy „zawsze było”, a być nie musi lub nie powinno. Doceniamy ucznia w każdej sferze zamiast oceniać to, co nam się tylko wydaje słuszne. Inspirujemy się od siebie nawzajem, tworzymy projekty i klasy autorskie, proponujemy współczesne mądre książki lub nowe odczytania klasyki, współpracujemy ze sobą i z technologią. Kontestujemy edukacyjną rzeczywistość? Być może tak. Bo mówimy także o koniecznym dobrostanie nauczyciela, bez zadbania o który nie ma on jak stanąć po stronie swoich uczniów.

Czy taki bunt ma sens? Ma. Świadczą o tym działania w ramach pięcioletniego projektu „Profesjonalny polonista. Praktyka i personalizacja” oraz to, jak z niego skorzystali i jak go podsumowali uczestnicy. I rzeczywistość pewnej małej wiejskiej szkoły, do której uczniowie i nauczyciele przychodzą z przyjemnością.

39. Heck Dorota – *Contradictio in adiecto? Kanon w edukacji nieformalnej*

Wobec zmniejszania się liczby lektur obowiązkowych, zainspirowana „Listą lektur kulturalnego człowieka” sporządzoną piórem przez wybitną polonistkę w liceum w latach siedemdziesiątych, proponuję kanon nieformalnej polonistycznej edukacji literackiej. Metodologiczne zaplecze stanowią jednak głównie prace teoretyczne spoza kraju: Herolda Blooma, Kennetha Burke’a, Terry’ego Eagletona, Jonathana Cullera i Antoine’a Compagnona. Celem jest podtrzymywanie wspólnego języka porozumienia różnych pokoleń ponad podziałami geograficznymi, a w „przestrzeni dzieł wiecznych” (Zygmunt Kubiak).

40. Hobot-Marcinek Joanna – *Rebelia starców. Potencjał dydaktyczny buntu starych bohaterów literackich*

Przedmiotem refleksji w planowanym wystąpieniu stanie się dydaktyczny potencjał - wymierzonego w ponowoczesność - buntu starych bohaterek i bohaterów utworów Anny Świrszczyńskiej (*Jestem baba*), Tadeusza Różewicza (*Stara kobieta wysiaduje*) oraz wybrane wiersze, zwłaszcza senilne) czy Mariusza Sieniewicza (*Rebelia*). Podstawowym dla planowanego referatu założeniem jest przeświadczenie, iż wyżej wspomniana rebelia „literackich starców” stanowi nie tylko apologię starości, ale i demaskację rzeczywistości, kreowanej przez cybermedia, promującej niedojrzałość, pogoń za rozrywką i wieczną młodością. Rozważania na temat genezy, istoty, motywacji oraz celów buntu starych bohaterek i bohaterów literackich wpisane zostaną w szersze, współczesne konteksty kulturowe. Służyć to będzie ukazaniu społecznego wymiaru rebelii starców, podważeniu stereotypu biernej, zachowawczej, kontestującej postępowanie starości oraz dekonstrukcji obiegowej opinii o antymodernizacyjnym charakterze starczej tendencji do krytykowania tego, co nowoczesne.

W trakcie wystąpienia Autorka będzie poszukiwała odpowiedzi na pytanie, w jakim stopniu bunt starców, ukazany w utworach literackich może mieć wspólnototwórczy i paideutyczny potencjał, oddziałujący na uczniów, żyjących w stechnologizowanym świecie, w którym odrzuca się dotychczas przyjęte hierarchie etyczne i estetyczne i zastępuje się rzeczywistość medialnymi jej symulacjami.

41. Jankowska Sylwia – *Walka o swoją tożsamość – transpłciowość w tekstach kultury dla młodzieży*

W swoim wystąpieniu mam zamiar podjąć temat przedstawienia w tekstach kultury kierowanych do młodzieży walki o własną tożsamość osób transpłciowych. Wątek ten jest coraz częściej poruszany i zyskuje na znaczeniu w kontekście edukacji w szkole średniej. Jest to szczególnie istotne, jeśli wziąć pod uwagę dwie statystyki: jedną pokazującą, że w Polsce ponad 78% młodzieży queerowej deklaruje występowanie myśli samobójczych (Kołodziej, Sowińska, 2024) i drugą, zgodnie z którą nasz kraj rokrocznie zajmuje ostatnie miejsce w *Annual Review of the Human Rights Situation of Lesbian, Gay, Bisexual, Trans, and Intersex People in Europe and Central Asia* wśród państw Unii Europejskiej (Annual Review, 2023). To bardzo niepokojące połączenie sprawia, że mówienie głośno o transpłciowej reprezentacji staje się ważne, jak jeszcze nigdy przedtem.

Moje badania to analiza sposobu przedstawienia takich postaci, to jak są odbierane przez otoczenie, a także jak same przechodzą poprzez odkrywanie siebie oraz samoakceptację. W ocenie tekstów uwzględniłam społeczno-kulturowe mechanizmy funkcjonowania osób transpłciowych oraz aspekty psychofizyczne. Czy transpłciowość sprowadzana jest do „tokenowego” bohatera, którego jedyną cechą jest bycie trans, czy autorzy zarysowują jej charakter i motywacje przy uwzględnieniu tożsamości płciowej postaci? Czy twórcy w ogóle nazywają transpłciowość lub niebinarność, czy raczej stosują metodę unikania tematu lub potwierdzają queerowość postaci poza

serią? Wśród omawianych przeze mnie tekstów uwzględniam m.in. trylogię Natalii Osieńskiej (*Fanfik, Slash, Fluff*), serię *Heartstopper* Alice Oseman, *Nasze marzenia o zmierzchu* autorstwa Yuhki Kamatani i serial animowany *The Owl House*.

Poprzez analizę tych tekstów, możemy zwiększyć świadomość wśród uczniów, zarówno tych normatywnych, u których możemy w ten sposób rozwinąć empatię i akceptację, jak i osób transpłciowych, potrzebujących wsparcia i wzorców, z którymi mogłyby się utożsamić.

42. Jaskółowa Ewa – *Rozmowy o poezji jako przestrzeń sporu na tematy egzystencjalne*

Autorka stawia tezę, że poezja dawna i współczesna może stanowić prowokację dla refleksji o problemach egzystencjalnych młodego pokolenia. W kanonie lektur szkolnych powinna zostać literatura romantyczna, wobec której uczniowie zwykle się buntują. Na przykładach twórczości Mickiewicza i Słowackiego pokazuje, że dobrze przemyślane strategie postępowania dydaktycznego oraz rozmowa o utworach bez odtwarzania gotowych interpretacji daje szansę na pogłębioną refleksję o ważnych problemach etycznych, egzystencjalnych, politycznych i każdych, które będą interesowały młodych ludzi. Kluczem do zainteresowania jest właśnie rozmowa.

43. Jurczyńska-Kłosok Agnieszka – *Bunt wobec języka nienawiści, czyli lingwodydaktyka polonistyczna w szkole średniej a potrzeba kształcenia sprawności językowej w zakresie komunikacji etycznej (i empatycznej)*

Celem referatu jest analiza obowiązującej podstawy programowej oraz programów nauczania, planów wynikowych i rozkładów materiału odnoszących się do nauczania języka polskiego na III etapie edukacyjnym (w 4-letnim liceum ogólnokształcącym) pod kątem obecności w tych dokumentach zagadnień związanych z kształceniem językowym w zakresie etyki słowa (a także empatycznej komunikacji). Omówione zostaną również zadania dotyczące wspomnianej problematyki zawarte w podręcznikach dopuszczonych przez Ministerstwo Edukacji i Nauki do użytku szkolnego do kształcenia ogólnego. Efektem opisanych działań będzie próba udzielenia odpowiedzi na pytanie dotyczące przystawalności nauczania szkolnego (we wspomnianym wyżej zakresie) do potrzeb komunikacyjnych współczesnego człowieka (z uwzględnieniem roli języka w tworzeniu relacji międzyludzkich w społeczeństwie pluralistycznym).

44. Kania Agnieszka – *Zbuntowane kształcenie przyszłych polonistów, czyli o poczuciu innowacyjnej tożsamości w praktyce*

„Niech kształt mój rodzi się ze mnie, niech nie będzie zrobiony mi...”. To gombrowiczowskie hasło chcemy uczynić mottem buntowniczych rozważań o systemowości polskiej szkoły wraz z jej salami z trzema rzędami ławek

i koniecznością wpatrywania się w plecy innych osób oraz tablicę, z jej stawianiem nauczyciela w centrum działań lekcyjnych jako jedynego ich organizatora i wykonawcę, z jej szukaniem słabych stron ucznia zwanym ocenianiem, z jej podstawami programowymi i listami lektur, które zależą bardziej od kierunku wiatru niż zdrowego rozsądku, z jej transmitowaniem wiedzy zamiast kształcenia umiejętności, z jej lękiem przed kontrolą z kuratorium zamiast odwagi szukania innowacyjnych rozwiązań i eksperymentowania... Z jej „zawsze tak było” zamiast bycia tu i teraz.

Skąd znamy taki obraz szkoły? Między innymi z autobiografii edukacyjnych studentów polonistyki oraz ich spostrzeżeń wyniesionych z praktyk. Ale także z racji naszych szkoleniowych wizyt w różnego typu szkołach.

Skąd wiemy, że szkoła nie musi tak właśnie wyglądać? Z własnego doświadczenia. Jako praktykujące nauczycielki i edukatorki nie tylko buntujemy się wobec tego, co sprawia, że polska szkoła bywa miejscem mało przyjaznym (dla kogokolwiek), ale coraz silniej, podczas zajęć z dydaktyki i pragmatyki zawodu nauczyciela, buntujemy wobec systemu także naszych studentów.

Jak? Gdy wierzy się, że innowacja może stać się wyznacznikiem także nauczycielskiej tożsamości, możliwości są nieograniczone. Studenci tworzą wizerunek absolwenta swoich lekcji – od razu, bez teorii, na podstawie ideałów. A potem szukamy sposobów na spełnienie marzenia o młodym człowieku, który zna swoją wartość i talenty, jest życzliwy i otwarty, chce się rozwijać i zauważa innych wokół siebie, mówi prawdę i stara się unikać zła. Na zajęciach pojawiają się klocki Lego i myślenie krytyczne. Rozmawiamy w formule NVC oraz w milczeniu i zmieniamy ustawienie krzeseł. Tak planujemy lekcje, by to uczniowie byli po nich pozytywnie zmęczeni. Poznajemy warunki, w jakich najchętniej uczy się mózg, i przekładamy je na konkretne działania lekcyjne. Oduczamy się tego, co z wygody lub niewiedzy „zawsze było”, a być nie musi lub nie powinno. Doceniamy ucznia w każdej sferze zamiast oceniać to, co nam się tylko wydaje słuszne. Inspirujemy się od siebie nawzajem, tworzymy projekty i klasy autorskie, proponujemy współczesne mądre książki lub nowe odczytania klasyki, współpracujemy ze sobą i z technologią. Kontestujemy edukacyjną rzeczywistość? Być może tak. Bo mówimy także o koniecznym dobrostanie nauczyciela, bez zadbania o który nie ma on jak stanąć po stronie swoich uczniów.

Czy taki bunt ma sens? Ma. Świadczą o tym działania w ramach pięcioletniego projektu „Profesjonalny polonista. Praktyka i personalizacja” oraz to, jak z niego skorzystali i jak go podsumowali uczestnicy. I rzeczywistość pewnej małej wiejskiej szkoły, do której uczniowie i nauczyciele przychodzą z przyjemnością.

45. Kaniewski Jerzy – *Apologia czy bunt? Jak podręcznik sytuje licealistę wobec narodowego sacrum*

Analizując podręczniki licealne, nietrudno dostrzec, że podnoszone w zamieszczanych utworach kwestie narodowe traktowane są przez autorów w sposób szczególny. Można nawet powiedzieć, że w przekazie podręcznikowym dominuje „narracja

powinnościowa”, swoiście wartościująca postawy buntu czy niezgody, zwłaszcza w odniesieniu do narodowego universum. W wystąpieniu chcę prześledzić pod tym kątem przekaz podręcznikowy, zwracając uwagę zarówno na sposoby konstruowania całości poznawczych, jak i na obudowę dydaktyczną (polecenia, informacje okołotekstowe) konkretnych utworów. Takie spojrzenie otwiera dwie perspektywy oglądu: z jednej strony pokazuje wartościowanie określonych postaw w samych utworach, z drugiej - sposób oddziaływania literatury na kształtowanie systemu wartości odbiorcy (doświadczenia wyniesione z lekcyjnego obcowania z tekstem). Interesować mnie będą zwłaszcza rozwiązania proponowane przez podręczniki towarzyszące dwóm ostatnim podstawom programowym w odniesieniu do tekstów romantycznych.

46. Karkut Dorota – *Nowoczesne technologie i metody dydaktyczne odpowiedzią na bunt czytelników lektur szkolnych i wyzwaniem dla polonisty*

Obecne czasy stawiają przed nauczycielami liczne wyzwania. Wymaga się od nich ciągłego doskonalenia własnego warsztatu pracy i weryfikacji tradycyjnych metod nauczania. W związku z tym szkoła powinna zmienić swoje podejście do edukacji. Warto zastanowić się, czy metody i formy pracy dotychczas wykorzystywane na zajęciach są nadal aktualne, czy tradycyjne sposoby myślenia i działania mają rację bytu?

Współczesny nauczyciel polonista, na każdym etapie procesu edukacji zadaje sobie wiele pytań na przykład o to, kogo uczyć? czego? po co? a przede wszystkim jak uczyć? - jakimi metodami, z wykorzystaniem jakich środków dydaktycznych? Od odpowiedzi zależy, do jakich typów i form aktywności zmotywuje swoich uczniów. Musi się przygotować na zderzenie z kolejnymi pokoleniami przez poznanie ich świata i otwarcie się na niego. Oznacza to konieczność inwestowania w technologie, dzięki którym będzie przygotowany na konfrontację z kolejnymi nowinkami i problemami.

Dla współczesnego ucznia – cyfrowego tubylca – czytanie książek nie jest naturalną potrzebą. Jak zauważa Grzegorz Leszczyński: potrzebę tę należy w nim wykształcić, a to można uczynić jedynie poprzez dobór takich utworów, które on zaakceptuje, ponieważ prowokują do pytań, zmuszając do refleksji. Problem w tym, że przymus lekturowy skutecznie zniechęca do rozwijania pasji czytelniczych i rodzi postawy buntu wobec lektur szkolnych. Dlatego stosowanie nowoczesnych technologii, ciekawych metod oraz realizacja podstawy programowej wymaga ogromnych zdolności ze strony nauczyciela polonisty. Nauka nie musi być nudna. Kluczem jest takie wykorzystanie dostępnych środków, aby była przystępna, ciekawa i przyjazna. Jeśli uda się to realizować, lekcje języka polskiego staną się fascynacją, przyjemnością i wspaniałą przygodą. W tym celu nauczyciel musi tworzyć atrakcyjne wizualnie pomoce dydaktyczne spełniające zarówno wymogi podstawy programowej, jak i oczekiwania uczniów oraz rodziców. Dlatego ważna jest biegłość w technologii, a jednocześnie kreatywność, aby pomoce dydaktyczne nie były sztamperowe i tendencyjne, bo tylko tak można rozbudzić w uczniu niedosyt, iskrę ciekawości oraz pobudzić procesy kognitywne. Nauczyciel obyty z technologią będzie potrafił

realizować podstawę programową, jednocześnie będąc wyczulonym na potrzeby i ciekawość uczniów. A to wymaga wielkiej wiedzy oraz cierpliwości.

Nawiązują do tego wyniki badań ankietowych wśród nauczycieli języka polskiego i uczniów szkół podstawowych, prowadzonych przez uczestniczki seminarium licencjackiego, studentki III roku filologii polskiej specjalności nauczycielskiej. Respondenci wypowiadali się na temat nowoczesnych i tradycyjnych metod nauczania. Dodatkowo uczniowie wskazywali narzędzia technologii informacyjno-komunikacyjnej, z których korzystają podczas samodzielnej nauki języka polskiego. W referacie omówione też zostaną innowacyjne metody, dotyczące m.in. sposobów pracy nad lekturą oraz przykładowe rozwiązania z wykorzystaniem różnorodnych narzędzi TIK i nieszablonowych sposobów prowadzenia lekcji, na podstawie przeglądu treści jednej z grup polonistów/nauczycieli na portalu Facebook.

47. Karpowicz-Słowikowska Sylwia – *Polonista czasu (wielkiej) zmiany*

„Jedyną stałą rzeczą w życiu jest zmiana” – stwierdził na przełomie VI/V wieku p.n.e. Heraklit z Efezu. Koncepcja ta zdążyła wrosnąć w cywilizacyjny paradygmat, w którym funkcjonujemy od wieków. Trudno więc dyskutować z ugruntowaną prawdą, czyniącą ze zmiany centralny element świata. Pamiętać jednak należy, że zmiany mogą mieć różny charakter: mogą być przez nas kreowane i mogą być nam narzucane. Z pierwszymi się godzimy, często ich pożądamy, drugie dość często wywołują nasz opór.

Moje wystąpienie ma być wyrazem niezgody na sytuację permanentnej zmiany, której – jako nauczyciel z ponad 25-letnim stażem – nieustająco doświadczam. Mówić chcę nie tylko, co oczywiste, o samych zmianach: systemu oświaty, podstaw programowych, kanonów lektur, zasad przeprowadzania egzaminów, rozporządzeń kolejnych ministrów itd., ale bardziej o konsekwencjach tychże. O sytuacji permanentnej destabilizacji, jakiej doświadcza nauczyciel, a zwłaszcza polonista. Ten, który powinien być gwarantem zrównoważonego rozwoju, ma prawo nie tylko do tego, by „podejmować ryzyko szukania innych kształtów życia”, ale także do tego, by zaspokoić własną „ludzką potrzebę pewności i trwałości form istnienia, potrzebę zaufania i szczęścia wynikających z powtarzalnego uczestnictwa w tym, co dobrze znane, bardziej swojskie, zabezpieczające przed chaosem i niepewnością rzeczy nowych” (B. Suchodolski, *Wychowanie i strategia życia*, Warszawa 1983, s. 116). Modna ostatnio koncepcja „empatycznej edukacji” (A. Handzel, *Empatyczna edukacja literacka w szkole podstawowej*, Kraków 2023) nie może być realizowana wyłącznie na linii nauczyciel-uczeń.

Mój głos ma być próbą upomnienia się o:

- prawo nauczyciela-polonisty do spokoju jako gwarantu jakości pracy,
- tak często podkreślany przez współczesną psychologię wellbeing (dobrostan) nauczyciela,
- szansę na rozwój osobisty rozumiany jako troska o siebie, swoje emocje, kontakt ze sobą, własne zainteresowania (a nie narzucane kolejnymi szkoleniami),

- stworzenie warunków do wyrwania polonisty ze stanu lekturowego wykluczenia (nauczyciel nie ma czasu zapoznać się z bieżącą produkcją literacką, uaktualnia jedynie stan swojej wiedzy w kontekście zmieniających się kanonów lektur szkolnych, czyta niemal wyłącznie wypracowania uczniów),
- respektowanie zasady ciągłości procesu edukacji.

48. Koc Krzysztof – *Czytanie może być niebezpieczne. O kulturze sprzeciwu na lekcjach języka polskiego w szkole ponadpodstawowej*

Na lekcjach języka polskiego regularnie omawia się teksty literackie ukazujące bohaterów sprzeciwiających się obowiązującym normom, prawom, nakazom, oczekiwaniom społecznym. Wielu z nich jawnie rzuca wyzwanie sprawującym władzę duchową i polityczną. Sprzeciw wydaje się w ich przypadku antropologiczną koniecznością, konstytutywną cechą ludzkiej kondycji, aksjologiczną powinnością, rzadko (o ile w ogóle) jednak kończy się to dla nich dobrze. W referacie chciałbym zastanowić się zatem nad kulturą sprzeciwu zakorzenioną zarówno w interpretowanych w szkole dziełach, jak i we współczesnych tekstach kultury funkcjonujących w obiegu pozaszkolnym (np. w serialach). Zamierzam także rozważyć konsekwencje wynikające z uznania, że namysł nad kulturą sprzeciwu jest nieodzownym elementem wychowania obywatelskiego realizowanego w edukacji. W ten sposób można bowiem uczyć krytycznego myślenia i różnorodnych sposobów wyrażania protestu, a nawet buntu, oraz uwrażliwiać na rozmaite przejawy dyskryminacji i przemocy (także symbolicznej). Ale równie istotnym skutkiem (raczej nieoczekiwanym) może się okazać kontestowanie przez młodych ludzi modelu kształcenia ukierunkowanego na reprodukcję specjalistycznej wiedzy literaturoznawczej (i językoznawczej). Innymi słowy, szkoła, aprobując kulturę sprzeciwu, musi liczyć się z tym, że w wyniku jej przybliżania uczniom sama stanie się podejrzana o przychylność wobec praktyk wymagających sprzeciwu. Tytuł referatu nie tylko ma znaczenie metaforyczne, ale nawiązuje też do książki Azar Nafisi – *Czytaj niebezpiecznie*; chciałbym przenieść w ten sposób rozpoznania irańskiej badaczki literatury na obszar edukacji.

49. Kołodziej Piotr – „*Odchudzanie podstawy programowej*” i inne figury chocholego tańca. Czy polską szkołę da się jeszcze naprawić?

Referat dotyczy spraw najbardziej bieżących i najbardziej fundamentalnych. Autor analizuje zmiany w sposobie rozumienia istoty kształcenia w ramach języka polskiego jako szkolnego przedmiotu po przełomie '89 – w tym także w ostatnim okresie po 15 października 2023 r. – w sposobach konstruowania i rekonstruowania zasadniczych dla edukacji dokumentów, takich jak „podstawa programowa”, oraz w towarzyszącym zmianom dyskusjach. W referacie szczególnemu oglądowi poddany zostaje język służący do opisu oświatowej rzeczywistości, ujawniający uwikłanie rozmaitych środowisk w edukacyjne stereotypy i „odwieczne” nawyki (np. w zakresie celów kształcenia, tzw. kanonu lektur czy tzw. układu treści), a poprzez to uzasadniający tytułową metaforę chocholego tańca. Niezgoda na stan rzeczy, wynikająca

z wieloletnich doświadczeń autora jako nauczyciela akademickiego i licealnego, współtwórcy m.in. koncepcji edukacji humanistycznej oraz szkolnych podręczników (seria „To lubię!”), prowadzi do sformułowania końcowych wniosków konstruktywnych, dotyczących nie tylko filozofii kształcenia (ujęcie antropologiczne), ale również warunków krytycznych, których spełnienie pozwoliłoby odpowiedzieć pozytywnie na zawarte w temacie referatu pytanie.

50. Kołodziejek Iwona – *Rewolucja czy ewolucja? Jaką postawę powinien przyjąć początkujący nauczyciel/początkująca nauczycielka, aby skutecznie wprowadzać innowacje edukacyjne w swoim środowisku szkolnym?*

Rozpoczęcie zawodowej drogi wiąże się z licznymi wyzwaniami. Radość z pełnienia nowej roli może mieszać się z niepewnością wynikającą z wykonywania szeregu działań pierwszy raz w życiu. W naszym fachu jest to tym trudniejsze, że obarczony jest dużą odpowiedzialnością. Ponadto oczekuje się od świeżo upieczonego adepta nauczycielskiej sztuki pracy zgodnej z aktualną wiedzą dydaktyczną, pedagogiczną i psychologiczną, odbiegającej niejednokrotnie od praktyk edukacyjnych stosowanych aktualnie w szkołach. Opisywana sytuacja może być źródłem napięcia – niepewny swoich kompetencji początkujący nauczyciel musi sprzeciwić się stosowaniu zakorzenionych, a jednocześnie nieefektywnych metod kształcenia.

W referacie wskażę zależność pomiędzy wyborem modelu uczenia przyszłych polonistek i polonistów, a ich gotowością do wdrażania innowacyjnych metod nauczania. Przedstawię działania podejmowane w Szkole Edukacji PAFW i UW, których celem przygotowanie nauczycieli do wdrażania efektywnych strategii edukacyjnych w zróżnicowanym środowisku szkolnym.

51. Kotłowski Grzegorz – *RPG w S(zkole)*

Celem niniejszego tekstu jest próba rozwiązania problemu: jak uczyć skutecznie języka polskiego współczesne pokolenie. (Jak uczyć, żeby uczniowie rozumieli to, co czytają, żeby potrafili podążać, za czymś tokiem rozumowania, żeby potrafili myśleć i kreatywnie, i krytycznie, żeby potrafili pisać). Odpowiedzią może być metoda opracowana przez autora artykułu, dostosowująca system RPG do wymogów dzisiejszej szkoły polskiej zarówno państwowej jak i prywatnej. Sposób opisany w artykule można „zagrać” w trzydziestoosobowych klasach, jak i dziesięcioosobowych. Zaproponowana metoda jest realizowana w praktyce przez autora od kilku lat i w szkole podstawowej, i w liceum. Materiałem badawczym są przeprowadzone już lekcje – gry fabularne np.: *Bema pamięci żałobny rapsod*, *Dziady*, *Przedwiośnie*, *Lalka*, *Hobbit*, *Oskar i pani Róża*, *W pustyni i w puszczy* i inne. Tekst posiadający fabułę z punktem bez powrotu i punktem kulminacyjnym można przełożyć na język RPG w S, a to oznacza, że prawie każda lektura nadaje się, aby w nią zagrać. Podstawę teoretyczną wyznaczają pojęcia: twierdza wewnętrzna (Marka Aureliusza), grywalizacja (P. Tkaczyka), sprawczość (M.S. Archer), wymiana symboliczna (J. Baudrillarda), dialogiczność (M. Bachtina), uważność (D. Golemana). Zaproponowana metodyka prowadzi autora do wniosku, że

aktywne wkraczanie i przeżywanie fabuł z lektur szkolnych, wywołuje rezonans poznawczy, prowadzący do *flow* – budując w ten sposób coś, co Marek Aureliusz nazwał twierdzą wewnętrzną. Powyższe uwagi mają swoją genezę w *Nie*. Jak napisał Camus, wtedy właśnie zaczyna się człowiek. To niezwykle ważne *Nie* jest zawarte w podstawie programowej (preambuła). Autor proponuje, żeby twórczo powiedzieć *Nie* – temu, co obecnie dzieje się w szkołach podczas lekcji języka polskiego.

52. Kowal Justyna – *Problematyczny mariaż – historia literatury i historia teatru w edukacji polonistycznej*

Temat wystąpienia wynika z praktycznego doświadczenia nauczania języka polskiego w szkole podstawowej i pewnej niezgody na ściśle literacką procedurę omawiania dramatów zawartych w podstawie programowej. W myśl słów Rolanda Barthesa, według którego teatralność to „teatr minus tekst”, *Zemsta* Aleksandra Fredry, *Dziadów* cz. II Adama Mickiewicza oraz *Balladyna* Juliusza Słowackiego stają się pretekstami do wprowadzenia antyliterackich elementów historii konwencji teatralnych i antropologii teatru. Dramaty jako lektury obowiązkowe mogą wywoływać dyskusję o „działaniu”, grze aktorskiej, koncepcjach scenograficznych, kontekście społecznym teatru, postrzeganiu tradycji widowiska w kategorii długiego trwania i być pewnym urozmaicheniem dla analizy literaturoznawczej. Podczas wystąpienia referentka przedstawi fragmenty scenariuszy lekcji, swoje autorskie pomysły na wzbogacenie lekcji języka polskiego o elementy wiedzy o teatrze, proces poszukiwania w podstawie programowej inspiracji do rozmowy o widowiskach oraz potencjalną możliwość wykorzystania podobnej perspektywy w szkole ponadpodstawowej.

53. Kowalczyk-Wesołowska Sabina – *Jak staropolska wiedźma może oczarować dzieci i młodzież literaturą epok dawnych?*

W wystąpieniu poruszę problem buntu dzieci i młodzieży wobec konieczności przyswajania literatury epok dawnych. Z uwagi na archaiczny język oraz zakładaną nieaktualność podejmowanych problemów piśmiennictwo staropolskie jawi się młodszemu pokoleniu często jako bardzo nieatrakcyjne. Jednocześnie w XXI wieku zauważalna jest moda na szeroko pojętą literaturę fantasy. Uważam, że trend ten warto wykorzystać i przybliżyć epoki dawne przez pryzmat na poły fantastycznych postaci opisanych przez autorów dawnych, a przy tym skupić się na bohaterkach, które wzbudzają szczególne zainteresowanie zarówno wśród chłopców, jak i dziewczynek.

Uwagę skupię na postaciach czarownic, co wiąże się bezpośrednio z prowadzonymi przeze mnie badaniami. Zaproponuję różne sposoby na uatrakcyjnienie zajęć dla dzieci z wykorzystaniem różnogatunkowych staropolskich tekstów, które mogą posłużyć m. in. do słowotwórczej analizy sowizdrzańskich zaklęć, wystawienia inscenizacji opartych na „Peregrynacji dziadowskiej” czy zestawienia rytuałów czyniących i odczyniających na przykładzie sielanek Szymonowica i Gawińskiego.

Propozycje dydaktyczne oprę nie tylko na odpowiedniej literaturze przedmiotu, ale też na własnych doświadczeniach i obserwacjach, w tym: na dyskusjach podejmowanych z nauczycielami Warmii i Mazur w trakcie spotkania Warmińsko-Mazurskiego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli czy prowadzeniu warsztatów dla dzieci w ramach Olsztyńskich Dni Nauki i Sztuki. Część z nich będzie efektem rozmów ze studentami UWM w trakcie jednego z prowadzonych przeze mnie przedmiotów – literatury dla dzieci i młodzieży. Opowiem także o projekcie zrealizowanym przez Karolinę Cybruch-Dembicką, nauczycielkę z SP nr 18 w Olsztynie, która zorganizowała z młodzieżą dwa spotkania koła historycznego w oparciu o wydaną przeze mnie książkę *Wizerunek wiedzy w piśmiennictwie staropolskim XVI i XVII wieku* oraz przeprowadziła ankiety ewaluacyjne, z których wynika, że tematyka dawnych wiedźm fascynuje i może zachęcać do sięgania po kolejne staropolskie utwory.

Liczę na to, że przedstawione przeze mnie wnioski i obserwacje zachęcą do dyskusji i kolejnych inspirujących pomysłów na rozbudzenie zainteresowania piśmiennictwem epok dawnych.

54. Krawczuk Alla – *Na rozdrożu normy. O problemach kodyfikacji normy składniowej polszczyzny z glottodydaktycznej perspektywy polonistyk ukraińskich*

W referacie zostanie przedstawiony problem znajdujący się na pograniczu normatywistyki i glottodydaktyki polonistycznej – wariantowość normy składniowej polszczyzny, który to problem analizowany będzie z uwzględnieniem potrzeb polonistyki ukraińskiej. Poruszana będzie kwestia niezgodności lub nieprecyzyjności rozwiązań kodyfikacyjnych w zakresie składni w różnych źródłach leksykograficznych (pytanie o autorytety). Przybliżone zostaną potrzeby polonistów zagranicznych w zakresie dostępu do wiarygodnej informacji na temat normy składniowej współczesnej polszczyzny. Krótko zaprezentowane zostaną materiały dydaktyczne, adresowane do ukraińskojęzycznych użytkowników polszczyzny, powstałe z uwzględnieniem obustronnego transferu doświadczeń między językoznawstwem a glottodydaktyką.

55. Krulicka Katarzyna – *Co by było, gdyby Ikar wiedział, czym jest napięcie powierzchniowe?*

Czytanie literatury w oderwaniu od rzeczywistości, skupianie uwagi uczniów jedynie na wymiarze estetycznym i technicznym literatury jest obecnie niewystarczające. Współczesna szkoła powinna wychodzić naprzeciw wyzwaniom XXI wieku, w tym powinna skupiać się na kształtowaniu kompetencji kluczowych. Jako czynna nauczycielka języka polskiego chcę pokazać praktyczne i nietypowe rozwiązania dydaktyczne, które pozwolą powiązać literaturę z naukami ścisłymi. W swoim referacie przedstawię eksperymenty, które angażują uczniów, umożliwiają im „przeżywanie” tekstów literackich, a jednocześnie osadzą ich w prawach fizyki, chemii i biologii.

56. Krzykawski Michał – *Hegemonia technologiczna i warunki możliwości buntu po automatyzacji języka*

Udział w sekcji panelowej: *Algorytmy i bunt podmiotów. Zaawansowane technologie w edukacji humanistycznej*

57. Krzyścin-Zagólska Katarzyna – *Gdzie jest miejsce nauczyciela w filozofii liberalnej? – dydaktyka polonistyczna a konflikt aksjologiczny*

Tematem wystąpienia jest problem filozoficzny – konflikt wewnętrzny związany z wychowaniem do wartości, w którego obliczu staje nauczyciel-polonista pracujący w szkole średniej. Punkt wyjścia stanowi pojęcie wolności zdefiniowane w artykule Leszka Kołakowskiego *Gdzie jest miejsce dzieci w filozofii liberalnej?* W referacie perspektywa badawcza zostaje przesunięta z dzieci na nauczycieli. Pierwszy aspekt dotyczy wolności, która zawsze jest ograniczona, a zatem niemożliwy do zrealizowania jest model nauczania o literaturze i kulturze w sposób aksjologicznie neutralny. Ograniczenia mają charakter etyczny i wynikają z subiektywnej perspektywy nauczyciela. Następnie dowodzone jest twierdzenie, że w pracy nauczyciela istnieje potrzeba osiągnięcia równowagi między dwoma płaszczyznami: myśleniem radykalnie liberalnym, które jest utopijne, stwarza pole do nadużyć ideologicznych i de facto ograniczania wolności, a naturalnymi skłonnościami despotycznymi – te znów nakazują przekazywać jedynie subiektywne opinie, które nauczyciel sam wyznaje. Proponowana jest metoda opisywania pojęć etycznych, estetycznych i aksjologicznych jako nieracjonalnych, przy równoczesnym ujarzmieniu despotyzmu nauczyciela, niedeprymowaniu, nieośmieszaniu i nieatakowaniu ich. Jest to możliwe tylko wtedy, gdy sam nauczyciel ograniczy pełnię swojej wolności przez dokonanie własnego rozróżnienia etycznego. Z niej może korzystać nauczyciel we współczesnej, neoliberalnej szkole, nie tracąc na autentyczności i skuteczności swoich zabiegów dydaktycznych. W tym kontekście nie ma znaczenia, czy jest konformistą, czy buntownikiem wobec narzuconej odgórnie podstawy programowej – opiera się na wolności wyboru przy równoczesnym zachowaniu własnej hierarchii aksjologicznej. Tak określona wolność mieści się w granicach definicji liberalnej.

58. Książek Michał – *Bunt w języku czy język buntu? Kilka słów o nowym słowniku w czasach kryzysu klimatycznego*

Nie ulega wątpliwości, że żyjemy w czasach kryzysu klimatycznego, który wpływa na wiele aspektów życia wszystkich mieszkańców Ziemi – nie tylko na przestrzeń biologiczną, środowiskową, wpływa także na edukację, młodych i ich kondycję psychiczną. Influenca kryzysu nie jest bez znaczenia dla języka. Szczególny dynamizm słotwórczy obserwujemy wśród artystów, poetów, pisarzy przyrodników, takich jak: Michał Książek, Diana Lelonek, czy Urszula Zajączkowska. Nowy słownik próbowała tworzyć Olga Tokarczuk, która jest pomysłodawczynią projektu Ex-centrum, czyli

biblioteki nowych pojęć, reinterpretowanych słów i całych zwrotów. Noblistka i organizatorzy „nowej biblioteki” poprosili artystów i naukowców, aby ci stworzyli nowe pojęcia na określenie zbliżającej się zmiany. Do projektu zaproszeni zostali także: Agnieszka Holland, Marian Turski, Anda Rottenberg, Ewa Bińczyk, Urszula Zajączkowska i Zbigniew Mikołajko. W ramach projektu Olga Tokarczuk zaproponowała termin „ognozia” określający umiejętność syntetycznego podejścia do problemów przez poszukiwanie porządku zarówno w samych narracjach, jak i w detalach, drobnych częściach całości.

Nie ulega wątpliwości, że nowe nurty humanistyczne, w tym posthumanistyka, stwarzają również swoje „słowa”. Niech przykładami będą: chtulucen, gatunki stowarzyszone czy towarzyszące (człowiekowi), ZOEpolis, hiperobikety. Jednym z bardziej kreatywnych badaczy pod względem słowotwórczym jest Glenn Albrecht, który jest twórcą solastalgii czy symbiocenu. Stworzył także szereg słów opartych na pozytywnych emocjach względem Ziemi, jak i negatywnych. Wśród nich znajdują się: sumbiokracja, sumbiologia czy terrafuria, terratrauma, ekofobia, biofobia, czy terracyd (wzorowany na ekocydzie – Arthura Galstona). A ponieważ język ma znaczenie i ważne jest, „jakie myśla myśli i jakie opowieści opowiadają opowieści”, jak pisała biologka i filozofka feministyczna Donna Haraway (której ustalenia należą do kluczowych w obszarze humanistyki środowiskowej), warto świadomie używać odpowiednich sformułowań opisujących klimat.

Opracowanie będzie próbą prezentacji zamysłu słownika *Nowe słowa na czasy kryzysu klimatycznego*. Nie jest to autorska praca lingwistyczna, próbujemy raczej zebrać i opisać nowe słowa funkcjonujące w użyciu, pojawiające się w publikacjach naukowych i literaturze pięknej. Chcemy również proponować wykreślenie/unikanie pewnych słów, które ze względu na antropocentryczny paradygmat powinny, naszym zdaniem, zniknąć ze słownika. Referat będzie zaproszeniem do tworzenia nowej leksyki – neosemantyzmów czy neologizmów, które mogą stać się również ścieżką ku nowym technikom dydaktycznym w szkole.

59. Kuczyńska-Koschany Katarzyna – *Najlepszy uczeń / największy buntownik: Rimbaud i jego metamorfoza - jako temat lekcji antydydaktycznej?*

Może lekcję o Rimbaudzie proponować zamiast lekcji o *Ferdynandzie*? Może jako możliwość zmiany ról, odbelfrzenia lekcji? Może powinni ją poprowadzić ci, którzy właśnie są w tym wieku, kiedy on pisał swoje najlepsze wiersze i pouczał własnych nauczycieli?

Wiadomo, że Rimbaud jest prekursorem symbolistów i futurystów, dadaistów i surrealistów, awangard wszelkich i dzieci-kwiatów, rewolt i rewolucji. Żadna wolność, zwłaszcza radykalne jej żądanie, już się bez niego nie obejdzie. Lecz mało kto wie, że – zanim posłał swe słynne *Listy Jasnowidza* do obydwu nauczycieli (tylko do tych, którzy go czegokolwiek nauczyli – George’a Izambarda i Paula Demeny’ego), a stało się to 13 i 15 maja 1871 roku (14 maja ukochana siostra Jana Artura przystąpiła do pierwszej komunii, a brat napisał jeden ze swych pierwszych antyklerykalnych wierszy pt. *Pierwsze komunie*), zanim to uczynił, zanim uwiódł w Paryżu Verlaine’a i przeszedł po stole na spotkaniu parnasistów, przedtem –

był znakomitym, wzorowym uczniem. Był najlepszy w klasie z łaciny, pisał i odczytywał wiersz dla księcia [tu szczegóły]. I tak dalej. I nagle: „ja to ktoś inny” – po francusku to zdanie solecyzmowe, z zamierzonym uchybieniem składniowym [dosłownie: „Ja jest ktoś inny”], u Rimbauda – mistrza kilku gramatyk – niebywałe. Więcej niż bunt młodzieńczy. Więcej niż ostentacyjne nieposłuszeństwo. O świetnie wykształconym i ponadprzeciętnie zdolnym – kim? – może nierozpoznanym prekursorze antydydaktyki? – chciałabym tu dziś opowiedzieć.

60. Kulig Aleksandra – *Młodzi buntownicy na kartach książek z serii Wojny Dorosłych. Historie Dzieci*

Wielu nastoletnich bohaterów książek z serii Wojny Dorosłych. Historie Dzieci sprzeciwia się niesprawiedliwości, okrucieństwu i cierpieniu, które są integralnymi elementami wojennego świata, w którym przyszło im żyć. W referacie zaprezentuję przykłady kilku buntowników sportretowanych na kartach książek wchodzących w skład wspomnianego cyklu. Przyjrzę się ich emocjom, myślom, motywacjom i czynom, jednocześnie analizując, czy i jak ich niezgoda na zło i fałsz świata dorosłych może wpłynąć na kształtowanie się postaw i światopoglądu młodych czytelników.

61. Kusiak-Kościelska Jolanta – *Iketaon jako buntownik i podżegacz: dlaczego w LO warto omawiać "Odprawę posłów greckich" Jana Kochanowskiego*

Kim był Iketaon? Dlaczego sprawna retorycznie jednostka (prefigura populisty) mogła wywołać 10-letnią wojnę? Dlaczego licealiści powinni poznawać jeden z najmniej lubianych (i pierwszym do usuwania) tekstów w zestawie lektur? Jak ich uczyć czytania krytycznego? Referat obejmie: scenariusze lekcji i propozycje czytania krytycznego dramatu Kochanowskiego.

62. Kwak Karolina – *Emocje, wróżby i gry. Niezgoda na nudę w edukacji polonistycznej*

W swoim referacie pragnę poruszyć kilka kwestii skupionych wokół edukacji polonistycznej w szkole ponadpodstawowej. Tytułowe „wróżby i gry” otwierają różne pola znaczeniowe. Niejednakowo bowiem będą rozumiane w kontekście (około semantycznym) dokumentów oświatowych, sytuacji lekcyjnej, wyboru metody czy wreszcie działań interpretacyjnych oraz twórczych.

Punktem wyjścia do rozważań będą dwa wczesne obrazy Caravaggia: *Wróżenie z ręki* i *Gra w karty* (znana również jako *Szulerzy*), dzięki którym lombardzki artysta został zauważony przez kardynała del Monte i które – jak zauważa Helen Langdon – „emanują aurą ludowego teatru” (Langdon 2003: 95). Mogą się one stać również asumptem do podjęcia ważnej refleksji na temat afektów, prawdy i kłamstwa, młodzieńczej naiwności, rozrywki itp.

W dalszej części referatu zaprezentuję efekty działań lekturowych – dwie gry (do *Kordiana* J. Słowackiego oraz *Wesela* S. Wyspiańskiego), które powstały w ramach

projektów realizowanych przez uczniów drugiej klasy liceum plastycznego i stały się symbolem naszej wspólnej (międzypokoleniowej) niezgody na polonistyczną nudę.

63. Latoch-Zielińska Małgorzata – *O młodzieżowych i nie tylko inicjatywach klimatycznych jako wyrazie buntu wobec rzeczywistości*

W potocznym rozumieniu młodzi ludzie to buntownicy, zaś bunt młodzieńczy przeżywa w bardziej lub mniej burzliwy sposób każdy nastolatek. W artykule omówiono formy i mechanizmy buntu młodzieńczego na przykładzie inicjatyw klimatycznych podejmowanych przez młodzież. Zaprezentowane zostaną także wyniki badań dotyczących stosunku młodzieży do takiej aktywności obywatelskiej oraz możliwości włączenia tej problematyki do edukacji polonistycznej, wykorzystania obecnych w literaturze bohaterów-buntowników wobec „polityki/katastrofy klimatycznej”.

64. Lewiński Piotr – *Bunt przeciw nadmiarowi informacji – powrót do sztuk wyzwolonych?*

Edukacja potrzebuje celu. Jednak to, jaki powinien być ten cel, jest nadal przedmiotem dyskusji. Czy ma służyć dobru wspólnemu, czy też ma umożliwiać dobre życie? Czy chodzi o statystyki zdawalności egzaminów, wiedzę faktograficzną podawaną autorytarnie, zamieniającą uczniów/ studentów w biernych odbiorców, którzy nie chcą niczego więcej, jak tylko wiedzieć wystarczająco dużo, aby zdać egzaminy i zdobyć dobrą pracę? Pokolenie Z to pierwsze natywne pokolenie prawdziwie cyfrowe. W przeciwieństwie do millenialsów, pokolenia, które przeżyło rozkwit Internetu, wciąż dorastając w domach z telewizją kablową i telefonami stacjonarnymi, pokolenie Z żyje w świecie w pełni cyfrowym. Większość z nich nie pamięta życia przed smartfonami, a wszyscy dorastali w czasach wszechobecnego dostępu do Internetu, treści streamingowych i mediów społecznościowych. Jeszcze nigdy w historii nie docierało do nas tyle informacji, z których większość jest zbędna. Mimo, że przed groźnym wpływem nadmiaru informacji przestrzegali już starożytni, np. Seneka pisał, że „obfitość ksiąg jest rozproszeniem” to współczesna skala problemu jest nieporównywalna z żadną wcześniejszą epoką.

U podstaw programu nauczania sztuk wyzwolonych leży klasyczna grecka idea, że oprócz sztuk „służebnych” mających funkcję utylitarną, których celem jest nauka zawodu, takich jak np.: prawo, ekonomia, medycyna, inżynieria, kowalstwo czy stolarstwo, istnieje kilka dyscyplin, które zamiast tego szkolą i udoskonalają podstawowe zdolności poznawcze i komunikacyjne. Opanowanie tych specjalnych przedmiotów „wyzwala” człowieka do racjonalnego, intelektualnego i obywatelskiego

życia (stąd sztuki wyzwolone) i stanowi podstawę, na której można budować podstawę nauki wszystkich innych przedmiotów.

Trivium to proces, który przechodzi przez trzy etapy: gramatykę, w której uczniowie zdobywają podstawową wiedzę; logikę, gdzie analizują i krytycznie oceniają informacje i retorykę, gdzie uczą się, jak wyrażać własne opinie na temat materiałów i faktów, które zgromadzili. Współczesne trivium musi odzwierciedlać złożoność naszych czasów, a także złożoność przeszłości. Wyzwanie polega na łączeniu pomysłów i nadawaniu im sensu. W erze mediów społecznościowych informacje pochodzą z memów, aforyzmów i retorycznych ozdorników, a nie z odwoływania się do jakiegoś konkretnego autorytatywnego zasobu wiedzy. Ignoranci stają się tak samo szanowani jak uczeni, a w wielu przypadkach o wiele bardziej wpływowi. Niezwykle trudno jest znaleźć przydatne informacje bez wiedzy wstępnej. Potrzebujemy umiejętności odfiltrowania tego, co banalne, szkodliwe i zbędne, aby móc skoncentrować się na własnej mądrości.

65. Łazarska Danuta – *Wykluczenie i bunt. O uczniach, pisarzach i lekcjach języka polskiego*

Autorka artykułu wychodzi od krótkich rozważań na temat wykluczenia, buntu – ich rodzajów, przyczyn, skutków. Następnie koncentruje uwagę na wykluczeniu i buncie młodych ludzi, rozmaitych zagrożeniach sprzyjających odrzuceniu. W istocie szuka odpowiedzi na pytanie o to, jak można pomóc uczniom odnaleźć siebie, zaś ich różne doświadczenie wykluczenia i buntu przekuć na działania pozytywne. Temu mogą służyć lekcje języka polskiego i czytane w ich toku teksty kultury, będące np. zapisem rozmaitych doznań wybranych pisarzy.

66. Małgorzata Łoboz – *Skrzek żab i Beethovenowska nostalgia – przyczynek do interpretacji Pana Tadeusza w dydaktyce szkolnej*

Referat będzie stanowić próbę nowej interpretacji sfery muzyczności *Pana Tadeusza* w kontekście „kanonicznego” eseju Stanisława Kolbuszewskiego (*Romantyzm i modernizm*, 1959). Autor sugeruje w nim ciekawą analizę porównawczą wieczornego koncertu przyrody (ujętego w introdukcji księgi VIII), porównując wybrane fragmenty do Beethovenowskiej *Sonaty Księżycowej* (1802). Wieńczą ją dwa akordy: bardziej wyraziste w ekspozycji, zamknięte fermatą i w finale – dwa akordy staccato. Od wyrazistych akordów w lewej ręce sonata się zaczyna, umożliwiając pokazanie szerokiego zasięgu skali instrumentu. Występujące w tekście ekspozycji majestatyczne, ciężkie akordy w lewej ręce kojarzą się z ilustracją ciężkiej i melancholijnej atmosfery letniej nocy przed burzą. Korespondencje widoczne są również w układzie kompozycyjnym. Dla Beethovena charakterystyczne są dwa kontrastujące ze sobą tematy (u Mickiewicza błyskawice i cisza, dwa odpowiadające na przemian chóry, dwa akordy), umiejętność tworzenia formy z tematu, bogata kontrapunktyka rytmiczna (jak

u Mickiewicza). Beethovenowska sonata może więc korespondować z literacką audiosferą Mickiewicza. Jest to ciekawy trop interpretacyjny lektury szkolnej.

67. Łozowska-Patynowska Anna – *Niepokój „Matyldy”. Roalda Dahla niezgoda na zastanę rzeczywistość*

Roald Dahl, autor *Charliego i fabryki czekolady* i *Matyldy*, proponuje nietypowe przedstawienie relacji: świat-dziecko-szkoła-rodzice. Najbardziej znana książka twórcy o Charliem w Colorado została uznana za propagującą „ubogą filozofię życia”. Tymczasem prostota wyrazu, wyrażenie inności i wyjątkowości bohatera, niekiedy nieakceptowanego przez resztę świata, jest okazją do rozmowy na temat obojętności i podejmowania prób jej przeciwdziałania. Na czym opiera się istota buntu w prezentowanych przez twórcę powieściach, niektórych przetłumaczonych na język polski? Dahl pragnie obalać stereotypy – mądrych dorosłych i nierozumnych dzieci. Z osobą małej Matyldy wiąże ogromny potencjał tkwiący w każdym uczniu, który jest w stanie zmieniać rzeczywistość, również szkolną, na lepszą. Oblicze buntu, które proponuje do pogłębionej refleksji R. Dahl, oparte na absurdzie, podbarwione komizmem, okraszone cudownością, odsłania także ogrom ludzkiej empatii. Buduje również istotną refleksję nad literaturą, która jest stałą częścią człowieka, uzupełniającą jego horyzont poznawczy, doskonalącą i sprawiającą, że pojmuje on świat szerzej.

Powieść do dzieci i młodzieży *Matylda* jest interesującą lekturą, odnoszącą do innych wcześniejszych książek autora, jak *Someone like you*, gdzie poruszony został problem przemocy psychicznej wobec dzieci i ich dalszych konsekwencji. *Matylda* i inne dzieła autora są pretekstem do rozmowy z młodymi ludźmi na temat wewnętrznej odwagi i mocy, która broni przed złem a dobru pozwala na wewnętrzny rozwój i jego finalną realizację. Dahl każe zastanowić się czytelnikom nad filozofią buntu, niezgodą na świat niepełnych wartości i nad wysiłkiem budowania własnego systemu wartości od podstaw.

68. Maciejewska Anna – *Słowo, dźwięk, obraz – wykorzystanie mediów audiowizualnych we współczesnej edukacji literackiej*

Maciej Michalski w swojej książce *Polonistyka końca świata. Edukacja literacka wobec wyzwań współczesności* podkreślił, że obecna edukacja literacka nie jest w wystarczającym stopniu dopasowana do wymogów współczesności^[1]. Dodatkowo na ogół wskazuje się, iż właśnie gwałtowny rozwój technologii, w tym nowych mediów, miał niemały wpływ na spadek czytelnictwa^[2]. Nie sposób nie zgodzić się z Krystyną Koziołek, autorką artykułu *Dydaktyka literatury i nowe media*, która przekonuje: „Szkoła musi więc szukać równowagi między efektywnością i atrakcyjnością nowych środków dydaktycznych a sztuką cierpliwego dialogu”^[3].

Na współczesnych uczniów za pośrednictwem takiego środka masowego przekazu, jak Internet coraz częściej skutecznie oddziałuje słowo oraz obraz^[4]. Znamienny jest więc fakt, iż dla zwiększenia efektywności edukacji szkolnej – w sensie dydaktycznym – stosuje się kolory czy mapy skojarzeń. Nie bez powodu też układ poszczególnych elementów na stronicach podręczników przypomina dość często hipertekstowy układ stron internetowych, a ćwiczenia nierzadko zawierają odsyłacze do Internetu^[5]. Wszak Walter J. Ong pisał:

Środki elektroniczne wcale nie prowadzą do likwidacji książek, przeciwnie: przyczyniają się do szybszego produkowania większej ich ilości. Zarazem jednak wytwarzają książki odmienne,

niebędące „książkami” w danym sensie tego słowa. [...] Ponadto pojawienie się nowego typu książki z pewnością odbija się na książce dawnego typu, którą zgodnie z wcześniejszym zwyczajem tworzy jeden autor z piórem w ręku lub przy maszynie do pisania^[6].

Należałoby się wobec tego zastanowić, w jaki sposób można by wykorzystać media audiowizualne w edukacji literackiej, skoro słowo, obraz i dźwięk – jako triada – mają współcześnie niebagatelny wpływ na ucznia.

Bibliografia

- [1] M. Michalski, *Polonistyka końca świata. Edukacja literacka wobec wyzwań współczesności*, Gdańsk 2022, s. 52.
- [2] A. Ślósarz, *Rozwój badań nad rolą nowych mediów w kształceniu polonistycznym*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia ad Didacticam Litterarum Polonarum et Linguae Polonae Pertinentia II” 2010, nr 79, s. 125.
- [3] K. Koziołek, *Dydaktyka literatury i nowe media*, „Z Teorii i Praktyki Dydaktycznej Języka Polskiego” 2009, t. 20, s. 18.
- [4] B. Gromadzka, *Od obrazów-arcydzieł do strony internetowej. Przemiany w modelu odbioru kultury na przykładzie podręczników w zreformowanej szkole*, „Polonistyka” 2007, nr 2, s. 30.
- [5] A. Ślósarz, *op. cit.*, s. 125.
- [6] W. J. Ong, *Przekształcenia się środków przekazu: mówiona książka*, przeł. M. B. Fedewicz, „Pamiętnik Literacki” 1990, t. 81, z. 1, s. 322.

69. Mackiewicz Paweł – *Bosorka i wilki*

Od kilku lat literatura polska żywiej interesuje się tematem akcji „Wisła”, losami ludzi masowo wysiedlanych z miejscowości Beskidu Niskiego, Bieszczad, Pogórza Przemyskiego czy Roztocza i przewożonych na tereny powojennej Polski północnej i zachodniej. Wiosna 1947 roku była dla przesiedleńców końcem świata, w którym się wychowali, dla większości z nich jedyne, jaki zdążyli poznać. Często ludzie Ci tracili nie tylko swój dobytek, lecz przede wszystkim bliskich, niejednokrotnie zresztą w tragicznych okolicznościach. Tematykę tę podjęli autorzy reportaży historycznych: Krzysztof Potaczała (*Zostały tylko kamienie. Akcja „Wisła”: wygnanie i powroty*) oraz Paweł Smoleński (*Syrop z piołunu. Wygnani w akcji „Wisła”*), po nich zaś lub równocześnie z nimi poeci i poetki – np. Eugeniusz Tkaczyszyn-Dycki (tomy *Dwie główne rzeki* oraz *Ciało wiersza*) czy Katarzyna Szweda (w tomach *Bosorka* oraz *Zemla vulgaris*). Do grona twórców opisujących doświadczenia pokrzywdzonych w akcji „Wisła” dołączyła Marzanna Bogumiła Kielar, na północnym wschodzie zbierając „szczątki ich przesiedlonego życia” (cytat z wiersza *Kamień* w tomie *Wilki*). Szkic *Bosorka i wilki* jest próbą przeglądu doświadczeń budzących opór i utrwalających urazy

u przesiedleńców i ich potomków. Zbiór *Wilki* ukazuje losy wywiezionych w akcji „Wisła” na Warmię i Mazury, *Bosorka* z kolei przypomina o tych – nielicznych – którzy powracali na południe, w góry, dopuszcza do głosu ich rodziny, dzieci i wnuki, przedstawia te same miejsca, lecz różne od świata odebranego miejscowym w latach 40. Nie bez znaczenia jest również to, że bohaterki książek *Szwedy* i *Kielar* to głównie kobiety, ich punkt widzenia i wrażliwość powinny mieć wpływ na to, jak opowiedziana zostanie historia połowy XX wieku w tej części Europy.

70. Maj Joanna – *Niezgoda na bezruch – spacer literacki jako narzędzie dydaktyczne*

O tym, że mądrość nie rodzi się w szkolnej ławie, przekonywał niejednen filozof; m.in. Arystoteles, który dowartościowywał wpływ ruchu, chodzenia na myślenie. Przechadzki, wędrówki mogą się jednak odbywać według różnych schematów, mogą mieć zróżnicowane cele. Mnie – o czym chciałabym mówić podczas kongresowego wystąpienia – interesuje zaangażowanie ciała w proces poznawczy, wprawienie fizys w ruch, które służyć by miało odkrywaniu miejsc literackich, docieraniu do nich. Doświadczenie fizyczne oraz intelektualne określonej przestrzeni podczas spaceru literackiego pozwala perypatetykowi (uczniowi, studentowi, literackiemu entuzjaście) mierzyć się w sposób zaangażowany (nie tylko myślowo, ale również przez swoją fizys) z literaturą, historią, pamięcią miejsca.

Podczas konferencji zamierzam opowiedzieć o teoretycznych założeniach takiej praktyki, a także przedstawić pokrótce własny projekt edukacyjny, współtworzony przez osoby studiujące: sławistyczne ślady literackie w Dreźnie.

71. Matuszek Angelika – *AI i klocki Lego inspiracją do rozwijania kompetencji literackich i językowych*

Świat się zmienia. Społeczeństwo staje się coraz bardziej mobilne i cyfrowe. Nowe technologie i innowacyjne rozwiązania zmieniają oblicze współczesnej gospodarki. Życie w rzeczywistości zmiany wymaga szybkiego reagowania. Ważniejsze, niż kiedykolwiek wcześniej, stają się umiejętności: związane z rozwiązywaniem problemów i zdolnością do współpracy; krytycznego myślenia; myślenia komputacyjnego i samoregulacji czy myślenia kreatywnego – narzędzia pozwalające generować nowe idee, nowe teorie, nowe produkty i nową wiedzę.

Pojęcie zmiany dotarło również do szkół. Nauczyciele doskonale zdają sobie sprawę, że szybkie tempo życia, zmiany na rynku pracy, zmiany technologiczne, wymuszają zmiany w sposobie nauczania. Dlatego w miarę możliwości stosują na lekcjach nowe techniki i metody nauczania, wykorzystują różne środki dydaktyczne (nowe technologie i aplikacje), by kształcić i rozwijać wśród uczniów niezbędne w przyszłości kompetencje. Ostatnio popularną pomocą dydaktyczną na lekcjach stały się klocki LEGO. Z powodzeniem uczniowie bawią się nimi na języku polskim, matematyce, historii, filozofii, lekcjach religii czy etyki. Ponadczasowe, rozwijające kreatywność, wzbudzające ciekawość, zmuszające do myślenia, dla dużych i małych – to tylko

niektóre z określeń używanych w odniesieniu do produktów firmy LEGO znanych na całym świecie. W cyfrowej rzeczywistości prym wiodą rozwiązania z wykorzystaniem AI. W naszym wystąpieniu chcielibyśmy pokazać jak powyższe narzędzie mogą wspierać rozwijanie kompetencji literackich i językowych uczniów (także tych ze specjalnymi potrzebami).

72. Meiser Anna – *Wektory buntu. Głos Komisji Dydaktycznej Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza w sprawie aktualnej sytuacji dydaktycznej*

Proponowane wystąpienie stanowi wyraz głosu zbiorowego – spostrzeżeń i wniosków wypracowanych podczas VI Małego Forum Edukacyjnego zorganizowanego przez Towarzystwo Literackie im. Adama Mickiewicza w Warszawie 9 marca 2024 r., w którym udział wzięli przedstawiciele środowisk akademickich, nauczyciele szkół podstawowych i ponadpodstawowych, należący i działający w oddziałach TLiAM na terenie całej Polski.

Pierwszy „wektor niezgody” wyznacza opór wobec nieustannych szybkich i pozbawionych systemowości zmian w polskiej edukacji. Zwracamy uwagę na łatwiznę proponowanych nam modyfikacji, które często są oparte na zaznaczaniu kontrastu wobec poprzedników.

W konkretnym przypadku nasz bunt celuje w nadmierne zubażanie nauczania języka polskiego. Uważamy, że należy się zastanowić głęboko nad zasadnością usuwania z kanonu lektur tekstów, które pozwalają młodym ludziom rozumieć zagadnienia tak ważne, jak patriotyzm czy tolerancja. Czy warto uszczuplać problematykę usprawniającą rozwijanie zdolności do rozważania, wnioskowania, refleksji – a więc rozwój ogólny ucznia?

Trzeba też wspomnieć o jednoczesnym kształtowaniu świadomych użytkowników języka polskiego. Jednocześnie drugi „wektor niezgody” ujawnia ponad tymi opozycyjnymi zmianami utrzymywanie wygodnych (dla kogo?) rozwiązań unifikujących ocenianie podczas egzaminów zewnętrznych, wielokrotnie wymuszające dostosowanie toku nauczania do schematycznych wymagań, co oznacza odbieranie charakteru twórczego pracy nauczyciela polonisty, a przede wszystkim pracy ucznia.

Zastanawiamy się przy tym nad szerokim wachlarzem postaw nauczycieli w obecnej sytuacji dydaktycznej. Szale tych rozważań przechylają się w stronę nowoczesnej zrównoważonej dydaktyki, która między innymi korzysta z badań neurodydaktyki. Trudno dziś pominąć problem dzieci i młodzieży pogrążonych w wirtualnej nierzeczywistości. To groźne uzależnienie, uruchamiające komplikacje zdrowotne na poziomach jednostkowym i społecznym. Zadajemy zatem pytanie: jak zhumanizować wirtualny nierzeczywisty świat?

Inny „wektor niezgody” związany jest z niepokojem o nauczanie języka polskiego jako część społeczno-politycznej gry, Inny jeszcze – z pytaniem, kim jest obecny kandydat

na studenta filologii polskiej i kto w niedalekiej przyszłości będzie uczył języka polskiego w polskich szkołach?

73. Migowicz Weronika – *Semantyka buntu we współczesnej poezji kobiet oraz jego rola w przestrzeni edukacyjnej*

O współczesnej poezji w szkole – podczas lekcji języka polskiego – mówi się niewiele. Tekstów poetek urodzonych po 1980 roku nie znajdziemy w podstawie programowej.

W swoim artykule chciałabym pokazać, w jaki sposób można wykorzystać wiersze Kamili Janiak, Patrycji Sikory, Marty Ewy Romaneczko, Kiry Pieterek, Małgorzaty Lebdy w edukacji. Mogą one stać się ważnym punktem wyjścia podczas rozmowy o manifestach, ekokrytyce, kulturze antropocenu. Można je również wykorzystać jako tekst uzupełniający, do którego uczniowie będą mogli się odwołać w swoich wypowiedziach ustnych oraz pisemnych. Poezja kobiet pozwala również zredefiniować bunt oraz zaangażowanie społeczne i pobudzać młodzież do intelektualnego namysłu nad tym, kogo możemy nazwać aktywistą i jak działać za pomocą słów.

74. Miksiewicz Natalia – *Czy rewolucja na lekcjach języka polskiego jest potrzebna? O uzupełnianiu tradycyjnych form nauczania w przygotowaniach do matury*

Pandemia i nauczanie zdalne wymusiły na polonistach konieczność poszukiwania nowych form i metod wykorzystywanych na lekcjach języka polskiego. Liczne wpisy na forach, grupach tematycznych, a nawet na profilach szkół w mediach społecznościowych świadczą o tym, że w tym obszarze dokonała się znacząca zmiana. Nauczyciele, również w szkołach ponadpodstawowych, coraz częściej wprowadzają do toku lekcji elementy gamifikacji, czerpią z technologii informacyjno-komunikacyjnych bądź stawiają na kształtowanie u uczniów kompetencji przyszłości. Jednak, jak można zauważyć chociażby na przykładzie szwedzkiej szkoły, w starciu tradycji z nowoczesnością coraz częściej dochodzi do zwątpienia w konieczność wdrażania tak dużej dawki technologii. Stojąc na rozdrożu polskiej edukacji, należy zadać sobie pytanie – czego potrzebują nasi uczniowie?

Celem wystąpienia jest zaprezentowanie wyników badania ankietowego przeprowadzonego wśród uczniów jednej z wrocławskich szkół ponadpodstawowych. Respondenci odpowiadali między innymi na pytania dotyczące preferowanych przez nich form nauczania, zagadnienia przebodźcowania czy problemów z ograniczeniem dostępu do smartfona, który coraz częściej staje się środkiem wykorzystywanym na lekcjach języka polskiego. Niniejszy referat to także próba

odnalezienia złotego środka między szkołą tradycyjną a nowoczesną, od której eksperci przewidywali brak powrotu, a być może będzie on w jakimś stopniu konieczny.

75. Miłko Marcin – *Lektury uzupełniające jako przestrzeń do buntu. „Kryzysy współczesności” oczami nauczycieli języka polskiego w szkole podstawowej*

Profesor Maciej Michalski w jednym ze swoich artykułów diagnozuje, że szkolny kanon literacki nie wspiera uczniów oraz nie pokazuje im, jak pokonywać różnego typu

„kryzysy współczesności”, które dotyczą popandemiczne społeczeństwo. Celem wystąpienia jest zaprezentowanie cząstkowych wyników badań ankietowych przeprowadzonych wśród nauczycieli języka polskiego uczących w szkołach podstawowych, którzy mieli wskazać tematy i motywy literackie (oraz ich przykładowe realizacje literackie) wpisujące się w model „kryzysów współczesności” zaprezentowany przez gdańskiego badacza. Na podstawie wyników możliwe będzie

stworzenie listy tematów oraz motywów literackich, które warto poruszać na lekcjach języka polskiego w ramach omawiania lektur uzupełniających jako alternatywa dla utartego kanonu literackiego.

76. Minor-Kaczmarek Ewa – *Bunt Gombrowiczowskiego Gałkiewicza jako punkt wyjścia do rozważań nad kondycją czytelnictwa młodzieży licealnej*

Praca ma charakter analizy zjawisk zachodzących w szkole podczas omawiania lektur z zakresu kanonu. Autorka w swojej pracy skupiła się na wypowiedziach uczniów dotyczących ich strategii czytelniczych, szczególnie próbując dowiedzieć się, czy współczesny młody człowiek może w literaturze obowiązkowej odnaleźć odpowiedź na nurtujące go pytania oraz czy literatura nadal jest ważna w kształtowaniu jego osobowości i systemu wartości. Praca powstała w oparciu o badania przeprowadzone we wrocławskim liceum i jest jednocześnie próbą ukazania kierunku strategii czytelniczych zarówno uczniów, jak i nauczycieli. Podążając za Gombrowiczem- do głosu zostaje dopuszczony Gałkiewicz i Bładaczka, uciekający przed wizytatorem.

77. Morawska Iwona – *Bunt na maturze (i nie tylko) jako wyzwanie edukacyjne*

Tytułowa problematyka omówiona zostanie w odwołaniu do wypracowań maturalnych i innych wypowiedzi pisemnych licealistów na temat buntu i jego roli w ludzkim życiu (w ramach pisemnej części matury z języka polskiego). Przedmiotem analizy będą zdiagnozowane sposoby rozumienia, egzemplifikowania i waloryzowania buntu jako wartości współkreującej wybrane postacie literackie (znane m.in. ze szkolnych lektur) i związane z nimi konteksty. Zebrany materiał zmotywował do szukania odpowiedzi na wiele znaczących pytań, w tym np., jak uczniowie zrozumieli maturalny temat, jak go realizowali, jak argumentowali zajmowane stanowiska, do jakich utworów

i kontekstów lekturowych nawiązywali w swoich pracach, o czym mogą świadczyć ich wypowiedzi, czym się cechują itd.? W zakończeniu referatu sformułowanych zostanie kilka ogólnych wniosków i refleksji edukacyjnych związanych z omawianą problematyką.

78. Murlikiewicz Daria – *Bunt nauczycieli przeciwko nowej maturze – przyczyny, przebieg, skutki (?) panel o reformie edukacji*

Celem referatu jest podjęcie refleksji dotyczącej nowej formuły maturalnej z języka polskiego i zadanie dwóch pytań: czy nauczyciele faktycznie buntują się przeciwko

nowej maturze? Jeśli tak jest, jaka jest tego przyczyna? W pierwszej części krótko przedstawione zostaną zmiany pomiędzy formułą 2015 i 2023 oraz zmiany w zakresie samej formuły 2023. W drugiej części przeanalizowane zostaną wyniki ankiet przeprowadzonych wśród nauczycieli. Odpowiedzi na zadane pytania mają ukazać refleksje egzaminatorów i nauczycieli niebędących egzaminatorami do formy i kryteriów oceniania nowej matury. Trzecią część stanowią będą postulaty dotyczące zmian w zmianach (sic!) w maturalnej formule 2023.

79. Nacher Anna – *Media cyfrowe w edukacji humanistycznej: krótka historia fundamentalnych nieporozumień*

Wystąpienie w sekcji panelowej: *Algorytmy i bunt podmiotów. Zaawansowane technologie w edukacji humanistycznej*

80. Niesporek-Szamburska – *Bunt w języku czy język buntu? Kilka słów o nowym słowniku w czasach kryzysu klimatycznego*

Nie ulega wątpliwości, że żyjemy w czasach kryzysu klimatycznego, który wpływa na wiele aspektów życia wszystkich mieszkańców Ziemi – nie tylko na przestrzeń biologiczną, środowiskową, wpływa także na edukację, młodych i ich kondycję psychiczną. Influcja kryzysu nie jest bez znaczenia dla języka. Szczególny dynamizm słowotwórczy obserwujemy wśród artystów, poetów, pisarzy przyrodników, takich jak: Michał Książek, Diana Lelonek, czy Urszula Zajączkowska. Nowy słownik próbowała tworzyć Olga Tokarczuk, która jest pomysłodawczynią projektu Ex-centrum, czyli biblioteki nowych pojęć, reinterpretowanych słów i całych zwrotów. Noblistka i organizatorzy „nowej biblioteki” poprosili artystów i naukowców, aby ci stworzyli nowe pojęcia na określenie zbliżającej się zmiany. Do projektu zaproszeni zostali także: Agnieszka Holland, Marian Turski, Anda Rottenberg, Ewa Bińczyk, Urszula Zajączkowska i Zbigniew Mikołajko. W ramach projektu Olga Tokarczuk zaproponowała termin „ognozia” określający umiejętność syntetycznego podejścia do problemów przez poszukiwanie porządku zarówno w samych narracjach, jak i w detalach, drobnych częściach całości.

Nie ulega wątpliwości, że nowe nurty humanistyczne, w tym posthumanistyka, stwarzają również swoje „słowa”. Niech przykładami będą: chtulucen, gatunki stowarzyszone czy towarzyszące (człowiekowi), ZOEpolis, hiperobikety. Jednym z bardziej kreatywnych badaczy pod względem słowotwórczym jest Glenn Albrecht, który jest twórcą solastalgii czy symbiocenu. Stworzył także szereg słów opartych na pozytywnych emocjach względem Ziemi, jak i negatywnych. Wśród nich znajdują się: sumbiokracja, sumbiologia czy terrafuria, terratrauma, ekofobia, biofobia, czy terracyd (wzorowany na ekocydzie – Arthura Galstona). A ponieważ język ma znaczenie i ważne jest, „jakie myślą myśli i jakie opowieści opowiadają opowieści”, jak pisała biologka i filozofka feministyczna Donna Haraway (której ustalenia należą do kluczowych w obszarze humanistyki środowiskowej), warto świadomie używać odpowiednich sformułowań opisujących klimat.

Opracowanie będzie próbą prezentacji zamysłu słownika *Nowe słowa na czasy kryzysu klimatycznego*. Nie jest to autorska praca lingwistyczna, próbujemy raczej zebrać i opisać nowe słowa funkcjonujące w użyciu, pojawiające się w publikacjach naukowych i literaturze pięknej. Chcemy również zaproponować wykreślenie/unikanie pewnych słów, które ze względu na antropocentryczny paradygmat powinny, naszym zdaniem, zniknąć ze słownika. Referat będzie zaproszeniem do tworzenia nowej leksyki – neosemantyzmów czy neologizmów, które mogą stać się również ścieżką ku nowym technikom dydaktycznym w szkole.

81. Nocoń Jolanta – *Niezgoda, opór, bunt (?) wobec kształcenia językowego w szkołach ponadpodstawowych. Jak zerwać z edukacyjną fikcją? – rozważania nad programem*

W programach nauczania języka polskiego w szkołach ponadpodstawowych zawsze obecne były treści z zakresu kształcenia językowego, podobnie jak w podręcznikach (albo samodzielnych, najczęściej w ogóle niezalecanych do kupienia przez nauczycieli polonistów, albo z na różne sposoby wbudowanymi zagadnieniami językowymi w tzw. zintegrowane modele podręczników), a także w zadaniach egzaminacyjnych. Na lekcjach już w ogóle lub w szczątkowej postaci (czego dowodzą m.in. rozmowy ze studentami nie tylko polonistyk).

W literaturze dydaktycznej podejmowano ten temat, starając się dojść do przyczyn niezgody, oporu, buntu (?) wobec treści językowych nauczycieli uczących w tzw. szkołach średnich. Jedną z trafniejszych diagnoz postawiła m.in. Jadwiga Kowalikowa, ale czy jest to diagnoza w pełni trafna wobec współczesnej rzeczywistości kulturowo-komunikacyjno-językowej (także edukacyjnej)? Ta rzeczywistość przepełniona jest nie tylko dobrem, ale i złem (agresją, hejtem, manipulacją), zanikają granice między sferami dotąd przypisanymi do określonych odmian polszczyzny, kultura języka i wypowiedzi zdaje się przeżywać regres w kontaktach nie tylko prywatnych, ale i publicznych, a wzorce językowe dostępne młodym pokoleniom dalece odbiegają od oczekiwanych od „konsumenta” kultury wysokiej (a przecież to jeden z najważniejszych celów języka polskiego). Bariera języka nie tylko ogranicza egzystencję ludzką, ale czyni człowieka podatnym na nieetyczne działania językowe innych ludzi.

W referacie stawiam tezę, iż kształceniu językowemu w szkołach ponadpodstawowych należy nadać rangę adekwatną do kontekstu zewnętrznego i poddać debacie, która nie ograniczy się do nieprowadzących do niczego dyskusji nad tym, co wykreślić z aktualnie obowiązującej podstawy programowej (de facto nauczyciele już wykreślili prawie wszystko). Tę podstawę należy w całości odrzucić – w części „językowej” jest po prostu zła. Co w zamian? I jak przekonać nauczycieli, by zechcieli poświęcić czas na kształcenie językowe? Jak zmotywować uczniów? I wreszcie, jak uczyć, a nie tylko czego? Rację ma Sławomir Żurek, iż debaty programowe zaczynać należy od ogólnej koncepcji, która uspołni i ukierunkuje myślenie o szczegółach. Jeśli debaty nad kształceniem językowym we współczesnej szkole nie podejmiemy (a jak dotąd jest ona nieobecna w toczących się dyskusjach skoncentrowanych na listach lektur), to może po prostu trzeba przestać tworzyć edukacyjną fikcję i zrezygnować z pustych zapisów,

a lekcje języka polskiego w szkołach ponadpodstawowych uczynić oficjalnie lekcjami wyłącznie literatury?

82. Nosek Anna – *Bunt w świetle sacrum. Noelka Małgorzaty Musierowicz*

Cykl *Jeźcjada* Małgorzaty Musierowicz zdobył ogromną popularność czytelniczną, ale też uznanie krytyków literackich oraz stałe miejsce w dydaktyce polonistycznej. Stanowił też przedmiot badań naukowych i doczekał się wielu analiz i interpretacji. Część z nich dotyczy sfery aksjologicznej, stałych wartości i przesłania, które da się wyczytać z powieści Musierowicz, a które niezmiennie czynią „z domu i rodziny aksjologiczną twierdzą, stałe źródło wzorów zachowań”. Równie ważna okazuje się przy tym problematyka sacrum chrześcijańskiego, dyskretnie wpleciona w tok akcji oraz losy powieściowych bohaterów.

Niniejszy referat jest próbą przyjrzenia się takim postawom (zwłaszcza młodych bohaterów), jak niezgoda, opór, bunt w powieści *Noelka* z punktu widzenia interpretacji kerygmaticznej. Okazuje się bowiem, że w powieściowym świecie Musierowicz również kerygmat jest wskazówką i drogowskazem, pozwalającym na duchową przemianę.

83. Ochwat Magdalena – *Bunt w języku czy język buntu? Kilka słów o nowym słowniku w czasach kryzysu klimatycznego*

Nie ulega wątpliwości, że żyjemy w czasach kryzysu klimatycznego, który wpływa na wiele aspektów życia wszystkich mieszkańców Ziemi – nie tylko na przestrzeń biologiczną, środowiskową, wpływa także na edukację, młodych i ich kondycję psychiczną. Influenca kryzysu nie jest bez znaczenia dla języka. Szczególny dynamizm słotwórczy obserwujemy wśród artystów, poetów, pisarzy przyrodników, takich jak: Michał Książek, Diana Lelonek, czy Urszula Zajączkowska. Nowy słownik próbowała tworzyć Olga Tokarczuk, która jest pomysłodawczynią projektu Ex-centrum, czyli biblioteki nowych pojęć, reinterpretowanych słów i całych zwrotów. Noblistka

i organizatorzy „nowej biblioteki” poprosili artystów i naukowców, aby ci stworzyli nowe pojęcia na określenie zbliżającej się zmiany. Do projektu zaproszeni zostali także: Agnieszka Holland, Marian Turski, Anda Rottenberg, Ewa Bińczyk, Urszula Zajączkowska i Zbigniew Mikołajko. W ramach projektu Olga Tokarczuk zaproponowała termin „ognozia” określający umiejętność syntetycznego podejścia do problemów przez poszukiwanie porządku zarówno w samych narracjach, jak i w detalach, drobnych częściach całości.

Nie ulega wątpliwości, że nowe nurty humanistyczne, w tym posthumanistyka, stwarzają również swoje „słowa”. Niech przykładami będą: chtulucen, gatunki stowarzyszone czy towarzyszące (człowiekowi), ZOEpolis, hiperobikety. Jednym z bardziej kreatywnych badaczy pod względem słowotwórczym jest Glenn Albrecht, który jest twórcą solastalgii czy symbiocenu. Stworzył także szereg słów opartych

na pozytywnych emocjach względem Ziemi, jak i negatywnych. Wśród nich znajdują się: sumbiokracja, sumbiologia czy terrafuria, terratrauma, ekofobia, biofobia, czy terracyd (wzorowany na ekocydzie – Arthura Galstona). A ponieważ język ma znaczenie i ważne jest, „jakie myśla myśli i jakie opowieści opowiadają opowieści”, jak pisała biologka i filozofka feministyczna Donna Haraway (której ustalenia należą do kluczowych w obszarze humanistyki środowiskowej), warto świadomie używać odpowiednich sformułowań opisujących klimat.

Opracowanie będzie próbą prezentacji zamysłu słownika *Nowe słowa na czasy kryzysu klimatycznego*. Nie jest to autorska praca lingwistyczna, próbujemy raczej zebrać i opisać nowe słowa funkcjonujące w użyciu, pojawiające się w publikacjach naukowych i literaturze pięknej. Chcemy również zaproponować wykreślenie/unikanie pewnych słów, które ze względu na antropocentryczny paradygmat powinny, naszym zdaniem, zniknąć ze słownika. Referat będzie zaproszeniem do tworzenia nowej leksyki – neosemantyzmów czy neologizmów, które mogą stać się również ścieżką ku nowym technikom dydaktycznym w szkole.

84. Pabisek Maciej – *Bunt przeciwko sobie. Czyli dlaczego nauczyciel języka polskiego nie powinien być polonistą?*

Wystąpienie poświęcone będzie omówieniu kompetencji, które tradycyjnie przypisuje się znawcom literatury czy języka polskiego. Zostaną one zestawione z kompetencjami, jakie reprezentować powinni obecnie pedagodzy. Referat jest próbą zastanowienia się, czy tradycyjnie wykształcony adept polonistyki sprostać może wyzwaniom współczesnego kształcenia w placówkach dydaktycznych. Jednocześnie artykuł wskaże możliwości przezwyciężenia inercji w kształceniu przyszłych nauczycieli języka polskiego.

85. Pachowicz Małgorzata – *Bunt w mowie uczniów i studentów (wybrane zagadnienia)*

Przedstawiane rozważania skupiają się wokół języka młodych ludzi (uczniów i studentów), a w szczególności wokół zmienności leksyki, w której odbijają się młodzieńczy bunt i młodzieńcza przekora, chęć przeciwstawienia się językowi dorosłych i przekraczania reguł właściwych oficjalnej polszczyźnie, przekraczania i łamania konwencji językowych. Podstawę materiałową analizowanych zagadnień stanowią zarówno słowniki języka młodzieży (drukowane i internetowe), jak i wypowiedzi zamieszczane na forach internetowych.

Młodzi ludzie w kontaktach pomiędzy sobą posługują się nieoficjalną polszczyzną, która daje im poczucie wspólnoty i przynależności do grupy środowiskowej, jest także manifestacją więzi łączących osoby wchodzące w skład tej grupy. Język uczniów i studentów wyróżnia brak barier i norm w tworzeniu oryginalnego i różnorodnego słownictwa, a także nietypowych konstrukcji składniowych, które najlepiej służą do opisywania otaczającej rzeczywistości i porozumiewania się wewnątrz grupy. Warto

podkreślić, że kreatywność językowa młodzieży jest nieograniczona, co odzwierciedla się np. w wykorzystaniu różnorodnych mechanizmów adaptacji i przekształceń słownictwa przejmowanego z zasobów leksykalnych odmian polszczyzny czy też z języków obcych, w tworzeniu połączeń wyrazowych ad hoc, w stosowaniu form skrótowych, form ekspresywnych (m.in. kontaminacji, aluzji leksykalnych czy eponimów).

86. Patalas Agata – *O szkole, która powstała z wierszy Zuzanny Ginczanki. Tworzenie nowej przestrzeni edukacyjnej jako sprzeciw wobec milczenia żydowskich nastolatków w polskiej szkole*

Zuzanna Ginczanka, żydowska poetka pisząca po polsku, stała się cztery lata temu matronką nowego liceum w Warszawie, lecz jej wpływ na powstanie szkoły nie tylko był o wiele silniejszy niż to jest zazwyczaj w podobnych przypadkach, ale i niejako wymknął się z czasem spod kontroli. Wiersze Ginczanki okazały się bowiem w ostatnim czasie polem silnego sporu interpretacyjnego, żywej i nieprzebierającej w środkach dyskusji, w której nakreślone zostały przestrzenie znaczeń działających ekskluzywnie — emancypacyjny ton tej twórczości miałby nie pozwalać na odczytania pomijające optykę feministyczną autorki i perspektywę stricte żydowską, wrażliwą na antysemityzm i jego życiowe, biograficzne oraz literackie konsekwencje. Spór o Ginczankę, wyjątkowo żywy jak na polskie warunki krytycznoliterackie, ożywia też życie szkolne w każdym właściwie wymiarze. Dotyka koncepcji mniejszościowego liceum, które powstało przede wszystkim po to, by młodzież żydowska miała dla siebie bezpieczne miejsce do życia i nauki, by mogła w nim mówić swoim własnym, nieczym nieprzykrywanym i niezagłuszonym głosem. Lekcja języka polskiego powinna temu sprzyjać - pytanie: jak? Drugie „jak?” dotyczyć może z kolei stopnia realizacji edukacyjnego zamiaru — jak Liceum Ginczanki odpowiada na potrzebę żydowskiego samostanowienia?

87. Pawlus Tomasz – *Sztuka dywersji. W stronę tożsamości narracyjnej nauczyciela literatury*

Wspólnotowe czytanie literatury pojmuję w pierwszej kolejności jako doświadczenie głęboko uczasowione, procesualne oraz dialektyczne, dlatego dydaktykę literatury widzę najczęściej w kategoriach sztuki (może nawet i sztuczki), fachu, kunsztu, techniki, warsztatu, umiejętności, których się z czasem nabywa, ale też uważnie, systematycznie pilnuje i trenuje, ćwiczy, zwykle po to, by ostatecznie „nie wypaść z formy”, ale również – mam nadzieję – po to, by tworzyć sygnowaną sobą, w dużym stopniu niepowtarzalną, jednostkową historię pracy nauczyciela literatury, która często, żeby w ogóle móc zaistnieć (zwłaszcza w świecie nowoczesnym), musi wyposażać się stale w możliwości strategicznych posunięć, bo świat rzeczy i ludzi stawia nieprzerwanie opór podmiotowemu rozumieniu rzeczywistości. W niniejszej propozycji wystąpienia osvajanie oraz przetwarzanie wiedzy poprzez świadomy kontakt z literą tekstu jak i kulturą języka jawi się zwykle w perspektywie narracji dydaktycznej, w której kluczową rolę odgrywają dywersje, czyli mniej lub bardziej ukryte, odważne,

ryzykujące, czasem prowokujące (bo podstawa programowa, bo brak czasu, bo niewiedza, bo brak zaangażowania, bo system, bo administracja) strategie dydaktyczne, bez których trudno byłoby mówić dziś jeszcze o jakimś większym sensie uczenia literatury.

88. Piekot Tomasz – *Nauczyciel jako mediator w spolaryzowanej klasie. Analiza semiotyczna jako metoda kształcenia refleksyjności (samorozumienia)*

Podejmowanie na lekcji dyskusji nad kwestiami kontrowersyjnymi jest częścią procesu kształcenia postaw obywatelskich (Hess 2009, Beck 2019). Okazuje się jednak, że w społeczeństwach spolaryzowanych nauczyciele rezygnują z tej strategii, bojąc się ujawniania własnych poglądów lub oskarżeń o indoktrynację (Journell 2022).

Tymczasem w spolaryzowanej klasie polonista mógłby być ideologicznym mediatorem. Mógłby uczyć refleksyjności (Archer 2012), czyli analizy procesu powstawania własnej postawy oraz mechanizmów warunkujących i ograniczających możliwe interpretacje faktów i tekstów u innych.

W tak rozumianym procesie klasowej deliberacji analiza przekazów wizualnych może przynieść sporo korzyści. Obrazy bowiem – w przeciwieństwie do słów – dekodujemy na co dzień bardziej intuicyjne i emocjonalne. Za pomocą analizy semiotycznej proces ten można jednak łatwo ustrukturyzować i sformalizować.

Celem wystąpienia jest prezentacja mediacyjnej analizy semiotycznej (Piekot 2016) jako metody rozwijania refleksyjności. Omówione zostaną wyniki badań dekodowania przez licealistów i studentów obrazów (rysunków, fotografii), które ukazują asymetryczne role płciowe.

Bibliografia

- Archer, M. S. (2012). *The reflexive imperative in late modernity*. Cambridge University Press.
Beck T. A. (2019). *Managing an unpopular opinion in a controversial political issue discussion*. *Theory & Research in Social Education*, 47(2), 205-227.
Hess D. E. (2009). *Controversy in the classroom: The democratic power of discussion*. Routledge.
Journell, W. (2022). *Classroom controversy in the midst of political polarization: The essential role of school administrators*. *NASSP Bulletin*, 106(2), 133-153.

Piekot, T. (2016). *Mediacje semiotyczne: Słowo i obraz na usługach ideologii* (Vol. 8). Wydawnictwo Akademickie Sedno.

89. Piotrowska Barbara – *Piosenka jako głos buntu. Rozważania nad protest songiem w dydaktyce polonistycznej XXI wieku*

Gatunek literacko-muzyczny jakim jest piosenka odgrywa istotną rolę w kształtowaniu kultury i wyrażaniu społecznych emocji oraz postaw. Celem niniejszego referatu będzie analiza fenomenu protest songu jako ważnego nurtu w muzyce zaangażowanej, a także jej miejsca w dydaktyce polonistycznej XXI wieku. Piosenka to narzędzie do wyrażania buntu, sprzeciwu oraz walki przeciwko niesprawiedliwości, dyskryminacji, wojnie, globalizacji, inflacji czy nierównościami.

Podczas analizy gatunku protest song, można wyodrębnić jego cechy, takie jak społeczno-polityczne treści, zwracanie uwagi na problemy społeczne oraz promowanie zmian idei. Jednym z omawianych protest songów będzie wiersz Abła Meeropola *Strange Fruit* wyśpiewany przez Billie Holiday. Dzięki niezwykle przejmującej realizacji Lady Day, utwór ten szybko rozprzestrzenił się na całe Stany i stał się protest songiem przeciwko rasizmowi, a później także przeciwko wojnie oraz iskrą do walki o prawa obywatelskie. Na polskim gruncie za przykłady protest songów mogą posłużyć *Mury*, *Dziwny jest ten świat*, *Dni, których nie znamy* czy *Chcemy być sobą*.

W referacie zostanie również omówiona rola „piosenkologii” jako dyscypliny uniwersyteckiej, za pomocą której można interpretować tę formę literacko-muzyczną w kontekście społeczno-kulturowym. Podczas zajęć uniwersyteckich pod tytułem „piosenkologia”, studenci mają możliwość poznać różnorodne klasyfikacje piosenki, w tym również gatunek protest songu, co przyczynia się do rozwijania ich umiejętności analizy dzieła literacko-muzycznego, a także pogłębianie ich wiedzy z zakresu historii muzyki oraz świadomości kulturowej

Wnioski z analizy sugerują, że piosenka jako głos buntu odnosi się nie tylko do walki z aktualnymi problemami społecznymi, ale może pełnić także funkcję peformatywną, mobilizując do działania, jak w przypadku utworu *Moja i twoja nadzieja*. Włączenie analizy piosenki do dydaktyki polonistycznej może wspomagać rozwój krytycznego myślenia i angażować młodych ludzi.

90. Pieniążek Marek – *Polonistyczny Anty-Szyf*

Szkolny polonista od początku XXI wieku funkcjonuje w ściśle określonych administracyjnych ramach. Zdominowany przez nadmiernie rozbudowane wymagania podstawy programowej, zobowiązania egzaminacyjne i obligacje instytucjonalne w toku kolejnych reform stał się odpodmiotowionym funkcjonariuszem systemu edukacyjnego. Zawodowo działa jak mityczny Syzyf: pod groźbą utraty zatrudnienia co roku realizuje te same zadania narzucone z zewnątrz, odbierające mu wolność

decydowania o stylu pracy i ścieżkach rozwoju uczniów, a zarazem obserwuje postępujący upadek rangi polszczyzny i kultury literackiej w społeczeństwie. Absurdalności tej sytuacji dowodzą nie tylko liczne protesty nauczycieli, ale diagnozy kolejnych Kongresów Dydaktyki Polonistycznej. „Jasność widzenia” własnego usytuowania mogłaby być dla nauczyciela początkiem zwycięstwa (A. Camus), ale pod warunkiem rezygnacji z tragicznego ujęcia owego uwikłania. Finał walki z absurdalnie skonstruowanym światem edukacji miałby wówczas szansę przyjąć formę „buntu uskrzydłonego” (S. Grochowiak).

Wykorzystując odwołania do egzystencjalizmu oraz biografii pisarzy, chcę zatem wskazać, jak bezpiecznie porzucić ciężar tragicznego konfliktu pomiędzy zobowiązaniami egzaminacyjnymi (etyczna odpowiedzialność za przyszłość uczniów) a dramatycznie nieatrakcyjnymi modelami podstaw programowych (nakaz ustawowy do realizowania mimo wszystko). Zwrócę uwagę, iż przeprowadzane na początku 2024

roku modyfikacje podstaw programowych, m.in. „ograniczenie wymagań szczegółowych”, spowodują co najwyżej usunięcie kilku drobnych przeszkód w powtarzającym od lat cyklu edukacyjnym polonistycznego Syzyfa. Prowizoryczne zmiany nie nadadzą jego wysiłkom nowego sensu. Jeśli natomiast (jak twierdził A. Camus) świat będzie zbawiony przez młode pokolenie lub zginie, należy zaprojektować inne edukacyjne wyzwania. Polonistyczny Anty-Syzyf, odważnie porzucający szlak wyznaczany przez współczesnych bogów punktacji i egzaminacyjnych rankingów, może przywrócić sens polonistycznej edukacji. W referacie naszkicuję ścieżkę metodycznie i metodologicznie omijającą dotychczasowe zawodowe uwikłania polonistycznego Syzyfa, uwalniającą od inercji obecnego modelu i podążającą za sprawczością dialogicznych doświadczeń ku performatywnym spotkaniom z literaturą.

91. Płoszaj Joanna – *Konstruktywny i destruktywny obraz buntu przeciw mentorom i opiekunom w literaturze fantasy. Interpretacyjny i dydaktyczny potencjał zagadnienia*

Bunt młodych bohaterów względem mentorów czy opiekunów w literaturze fantasy bywa ukazywany zarówno jako akt o wymiarze konstruktywnym, rozwojowym, jak i destruktywnym, prowadzącym do rozpadu relacji na poziomie społecznym czy dezintegracji więzi rodzinnych. Sposób ukazywania i wartościowania owego oporu wobec zastanego porządku lub po prostu decyzji podejmowanych arbitralnie przez opiekunów różni się zaś przede wszystkim w zależności od tego, w jakiej odmianie wspomnianego gatunku literatury popularnej motyw buntu jest realizowany. Najczęściej można go odnaleźć w utworach, w których istotną rolę odgrywa wątek rozwojowy oraz elementy inicjacyjne, czyli w fantasy mitopoetyckiej oraz odmianie określanej przez Grzegorza Trębickiego mianem fantasy dojrzewania i inicjacji; niemal nieobecny jest zaś w typowo przygodowej odmianie gatunku. Różnice, jakie zachodzą w sposobie ukazywania buntu względem mentorów i opiekunów na gruncie różnych odmian literatury fantasy, otwierają przed czytelnikiem wielorakie możliwości odczytania – analizy i interpretacji konsekwencji, jakie w perspektywie moralnej, społecznej czy psychologicznej opór ten niesie ze sobą i czy konsekwencje

te można postrzegać jako konstruktywne czy destruktywne zarówno dla buntującego się bohatera, jak również jego otoczenia.

Celem wystąpienia jest ukazanie na wybranych przykładach, należących do różnych odmian literatury fantasy, buntu młodych bohaterów przeciw mentorom i opiekunom oraz wskazanie, w których odmianach fantasy odnaleźć można przejawy buntu o wymiarze konstruktywnym, rozwojowym, a gdzie opór ukazany jest w sposób destruktywny. Przeanalizowane i porównane zostaną utwory należące do fantasy mitopoetyckiej (*Czarnoksiężnik z Archipelagu* Ursuli K. Le Guin), fantasy dojrzewania i inicjacji (*Tkacz iluzji* Ewy Białołęckiej) oraz fantasy utrzymanej w konwencji naturalistycznej (cykl *Pieśń lodu i ognia* George’a R. R. Martina). Zestawienie to posłuży do omówienia interpretacyjnego i dydaktycznego potencjału, jaki niosą ze sobą różne sposoby ukazywania buntu, sprzeciwu wobec autorytetów w literaturze fantasy. W zależności od analizowanego przykładu i odmiany gatunku zaprezentowane

zostaną możliwości odczytania buntu jako zjawiska o wymiarze konstruktywnym oraz destruktywnym, jak również konsekwencje, jakie opór ten może za sobą pociągać.

92. Podemska-Kaluża Anna – *Racjonalnie zbuntowani. Studenci i ich alternatywna lista lektur do szkoły ponadpodstawowej*

Celem wystąpienia będzie przedstawienie wyników badań prowadzonych wśród studentek i studentów studiów magisterskich filologii polskiej w latach 2023-2024 w zakresie zmian w kanonie lektur szkolnych w szkole ponadpodstawowej. Potencjalne zmiany w zestawieniu lektur obowiązkowych i uzupełniających budzą duże emocje i kontrowersje również w środowisku adeptów specjalności nauczycielskie. Studenckie dyskusje nad nowym kształtem listy lektur znacząco wyprzedziły ogólnopolską debatę, która w pierwszej połowie 2024 roku zogniskowała uwagę nauczycieli, uczniów, dydaktyków, rodziców i polityków. Autorka wskaże listę tytułów lektur szkolnych, które zdaniem przyszłych nauczycieli powinny zostać usunięte z kanonu lektur i omówi zasadność takiej selekcji tytułów (w perspektywie indywidualnych i bardzo subiektywnych wyborów). W drugiej części opracowania zostaną wskazane teksty literackie i inne teksty kultury, o które studentki i studenci chcieliby uzupełnić obowiązujące zestawienia lektur na poziomie liceum i technikum (ze szczególnym uwzględnieniem pozycji, które pojawiają się w kręgu zainteresowań czytelniczych współczesnych uczniów). Pierwszy człon tytułu *Racjonalnie zbuntowani* wyraża kontestację kształtu obowiązującego kanonu, ale też wskazuje na element wyborów, które uwzględniają zachowanie części tytułów istniejących na dotychczasowych listach lektur. Autorka zamierza podjąć refleksję, dlaczego rozważane zmiany budzą duże zainteresowanie studentów specjalności nauczycielskiej, a także e-nastolatków. Wyniki badań ankietowych mają sprzyjać próbie odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób poprzez częściową zmianę listy lektur można zachęcić uczniów do czytania kanonu. Autorkę będzie też interesować, jaki wpływ na wybory nowych pozycji czytelniczych do listy lektur szkolnych mają dynamiczne zmiany społeczno-cywilizacyjno-kulturowe.

93. Przybyła Olga – *(Nie)rzeczywistość językowa uczniów*

Czy Młodzieżowe Słowo Roku jest nim rzeczywiście? Gdzie przebiega granica między apoteozą nowości a niezgodą na neologizmy? W referacie zostaną przedstawione wyniki badań ankietowych dotyczących znajomości i zakresu stosowania proponowanych w plebiscycie młodzieżowych słów roku przez uczniów szkół podstawowych i ponadpodstawowych oraz badań dotyczących znajomości i zakresu stosowania feminatywów i neutratywów przez młodzież.

94. Puchalski Dawid – *Gdyby niezgoda stała się dialogiem. O projekcie nowej podstawy programowej*

Dyskusje wokół podstawy programowej do języka polskiego od lat wywołują wiele emocji. Ten fakt nie powinien dziwić - w przestrzeni publicznej ścierają się ze sobą różne, często zupełnie przeciwstawne, wizje edukacji i kształcenia polonistycznego.

Niezgodę i opór wywołują nie tylko zmiany fundamentalne, lecz także kwestie, jak mogłoby się wydawać, drugorzędne, szczegółowe. Całokształt dyskusji o przyszłości nauczania języka polskiego powinien jednak napawać nadzieją. Pokazuje bowiem, że edukacja nie jest nam, społeczeństwu, obojętna. Czy z ostrej debaty może wykiełkować kompromis? Czy protesty i zdecydowany opór można przemienić w twórczy dialog?

Podstawa programowa zawsze stanowi zapis określonej wizji szkoły (szkołę pojmujemy tutaj jako całościową przestrzeń edukacyjną): jej roli, celów, zadań. Współczesne teorie szkolnego programu wyróżniają trzy najważniejsze podejścia: konstruktywistyczne, humanistyczne i behawiorystyczne. Podejścia, które w wielu kwestiach elementarnie różnią się od siebie.

Na przełomie 2023 i 2024 roku grupa studentów Wydziału Polonistyki UJ, skupiona wokół Koła Naukowego Metodyki Polonistycznej UJ, pod opieką dr Marty Rusek rozpoczęła pracę nad projektem nowej podstawy programowej, przewidzianej dla kształcenia polonistycznego w szkołach podstawowych i ponadpodstawowych. Głównym celem grupy było przygotowanie projektu podstawy, która będzie tworzyć przestrzeń dialogu między uczniami, nauczycielem i wszystkimi uczestnikami życia szkolnego. Podczas prac w grupach roboczych ścierały się ze sobą zupełnie odmienne wizje i rozpoznania. Studenci przy wsparciu swoich mistrzów opracowali projekt, który nie jest efektem niezadowolającego kompromisu, lecz zmaterializowaniem wzajemnej otwartości i zaufania: uczniom i nauczycielom. Przed nami konsultacje środowiskowe: ze studentami, nauczycielami i władzami oświatowymi.

Podczas VI Kongresu Dydaktyki Polonistycznej wraz z przedstawicielami Koła Naukowego Metodyki Polonistycznej UJ, chcielibyśmy zaprezentować najważniejsze założenia przygotowanej przez nas podstawy. Omówimy również perspektywy samokształcenia będącego jednym z filarów projektu. Pokażemy szanse wynikające z aneksowej formuły podstawy, pozwalające na cykliczne dostosowywanie jej do wyzwań stawianych uczniom i nauczycielom przez zmieniający się świat. Wreszcie zaproponujemy nową propozycję w zakresie lektur i tekstów kultury

poznawanych przez uczniów na lekcjach języka polskiego. Nasz projekt odzwierciedla zupełnie nowe spojrzenie na szkołę. Szkołę, która niezgodę zamienia w twórczy dialog.

95. Regiewicz Adam – *Bunt maszyn, czyli edukacja humanistyczna w epoce postpisma i transferu bezpośredniego*

Wystąpienie jest inspirowane konstatacjami poczynionymi na podstawie lektury *Po piśmie* Jacka Dukaja oraz *21 lekcji na XXI wiek* Yuvala Harariego. Wynika z nich, że sztuczna inteligencja raz technologia nie tylko zagościła na dobre w komunikacji międzyludzkiej, ale jak dowodzi Manfred Spitzer zmieniła (zmienia) naszą neurobiologię. W efekcie prowadzona dzisiaj edukacja oparta na „myślunku” (termin Dukaja) pisma nie tylko nie przystaje do rzeczywistości, ale przed wszystkim nie jest możliwa do zrozumienia dla nowych pokoleń, dla których to nie pismo jest prymarnym doświadczeniem, ale właśnie technologia. Ponadto, zapośredniczone za pomocą pisma doświadczenie antropologiczne zostaje dziś zastąpione nowym transferem

bezpośrednim, czego wyrazem są formy przekazu audiowizualnego. To wszystko każe pomyśleć na nowo edukację, szczególnie tę humanistyczną, opartą na piśmie, które dzisiaj traci swoje podstawy funkcjonowania dla myślenia i działania w kulturze.

Proponowane wystąpienie jest przyczynkiem do dyskusji nad nowym kształtem konstruowania programu, w tym także kanonu, już nie opartego na konkretnej liście lektur, ale raczej na koncepcji idei, mitów czy fundamentów humanistyki, do których można odnieść się poprzez nabyte (za pomocą lektury – także audiowizualnej) treści.

96. Reut Maria – *Literatura jako obszar wolności – doświadczenie wyobraźni*

Literacka opowieść – jak argumentuje współczesna filozofia literatury – może być pojmowana jako „laboratorium sądu moralnego”. Czytanie, udział w teatralnym spektaklu nie zakładają bierności. Są aktywnym uczestnictwem. Celem spotkania z fikcją literacką nie jest więc – wbrew popularnym poglądom na temat roli i sensu literackiego kształcenia – traktowanie literatury jako ilustracyjnego materiału dydaktycznego, jako przykładu, pouczenia bądź przestrogi.

W tym spotkaniu nie ma moralizatorskiej jednoznaczności, rozstrzygającego pouczenia. Ale to właśnie dlatego, w doświadczeniu wolności (i sztuki jako doświadczenia, a nie traktowanej instrumentalnie) namysł edukacyjny staje się refleksją egzystencjalną.

97. Rusek Marta – *„Płoną od głów” – konflikt edukacyjnych racji*

Referat dotyczy roli buntu, oporu w kształtowaniu edukacyjnej rzeczywistości oraz ich miejsca w projektach edukacyjnych. Przedmiotem namysłu będzie pytanie, czy edukacja przygotowuje do buntu czy do posłuszeństwa? Pod uwagę zostaną wzięte różne powody buntu, a także następujące jego aspekty: bunt

z perspektywy indywidualnej (zarówno uczniów, jak i nauczycieli), zbiorowej (kwestia grupy, klasy i grona pedagogicznego) oraz z punktu widzenia wspólnoty, jaką jest szkolna społeczność.

W wystąpieniu przedstawione zostaną wyniki badań, których przedmiotem są obrazy szkoły w literaturze przełomów XIX i XX w. oraz XX i XXI stulecia. Pole dociekań poszerzono także o inne teksty kultury, zwłaszcza filmowe i muzyczne. Pod uwagę wzięto utwory m.in.: Bolesława Prusa, Stanisława Brzozowskiego, Janusza Korczaka, Gabrieli Zapolskiej, Stefana Żeromskiego, Emila Zegadłowicza, Witolda Gombrowicza, Mariana Pilota, Jacka Dukaja, Mirosława Nahacza, Doroty Masłowskiej, Radka Raka, jak również pozycje z literatury popularnej czy młodzieżowej (z tekstów dawnych np. powieść Władysława Sabowskiego, a ze współczesnych – m.in. Roksany Jędrzejewskiej-Wróbel). Obserwowane tam będą tendencje pedagogiczne oraz „toposy edukacyjne”, rozumiane jako schematy postępowania czy utarte modele zachowań, które wywołują bunt.

Zestawienie utworów z tak różnych okresów służy poszukiwaniu odpowiedzi na pytania, wokół jakich wartości organizowano edukację w czasie rozwijania się projektu nowoczesności, a jakie są rozpoznawane współcześnie, w erze cyfrowej. Celem jest zastanowienie się, czy i jak polonistyczna edukacja może inspirować do buntu w imię wartości. Pomocne w tym będą pojęcia wypracowane przez takich filozofów, jak: Albert Camus (bunt egzystencjalny, człowiek zbuntowany) czy Michel Foucault (technologia dyscyplinowania, mała władza), a z perspektywy pedagogicznej – zwłaszcza teksty Jana Władysława Dawida, Floriana Znanieckiego czy Gerta Biesty.

Cytat zamieszczony w tytule referatu pochodzi z wiersza Piotra Sommera *Doświadczony pedagog zbity z tropu łapie właściwy ton*, tom: *Dni i noce*, Wrocław 2010.

98. Rusin Dybalska Renata – *Praska polonistyka na rozdrożu – czy i gdzie jest jeszcze miejsce na tzw. małą filologię?*

W 2023 roku praska polonistyka obchodziła setną rocznicę swego powstania. Przez ten długi czas, z większym lub mniejszym powodzeniem, funkcjonowała w ramach różnych modeli studiów – od jedno- i dwukierunkowych studiów filologicznych, po studia areałowe obejmujące różnie rozumiany i z czasem poszerzany obszar Europy Środkowej. Aktualnie polonistyka w Pradze staje się częścią szerszego projektu obejmującego nie tylko kierunki filologiczne, który będzie opierał się o nowy model mikrocertifikatów. Tematem mojego wystąpienia będzie w pierwszej kolejności krótkie omówienie i ocena funkcjonowania wyżej wymienionych modeli. Na tej podstawie spróbuję odpowiedzieć na postawione w tytule pytanie, czy i gdzie jest jeszcze miejsce na zagraniczne studia polonistyczne?

99. Salatarow-Kraciuk Anna – *Niezgoda na tragiczny los – postawy dziecięcych bohaterów literackich w najnowszej polskiej literaturze dziecięcej dotyczącej Zagłady*

Bohaterowie opowieści takich jak *Dzieci z placu Trzech Krzyży* czy *Fajna ferajna* mimo bardzo młodego wieku nie godzą się na tragiczny los swój i swoich bliskich. Często zdobywają się na heroiczne akty odwagi, przejmują inicjatywę i zdobywają pieniądze oraz pożywienie gdy dorośli nie są już w stanie zapewnić bytu swojej rodzinie. Inni z kolei, starają się przetrwać pomimo wyniszczających warunków i zachować przy tym swoją tożsamość, próbują się uczyć, gdy odbiera im się do tego prawo i w ten sposób okazują swój bunt wobec niesprawiedliwości i okrucieństwa czasów, w których przyszło im żyć. W niniejszej pracy podjęta zostanie refleksja na temat postaw dziecięcych bohaterów literackich w obliczu Zagłady, opisywanych w najnowszych polskich utworach dedykowanym dzieciom i młodzieży. Zwrócona zostanie szczególna uwaga na potencjał edukacyjny płynący z analizy wybranych tekstów literackich na lekcjach języka polskiego.

100. Sieroń Dorota – *O potrzebie relacyjnej przestrzenności w obliczu biurokratycznego zagubienia – zaproszenie do rozmowy o naszym Uniwersytecie*

W swoim wystąpieniu podejmę się próby opisu manifestującego się w przestrzeni publicznej braku w zakresie kluczowej kompetencji społecznej jaką jest zdolność do rozmowy (która stanowi swoiste dopełnienie sytuacji czytelnicznej).

Przed laty podejmując refleksję o *Kształceniu dla jutra* określiłam, jako istotne pole dla rozstrzygnięć naukowych - społeczną odpowiedzialność. Mając na uwadze obecną sytuację polityczną, chciałabym w swoim wystąpieniu zaprosić do wspólnego oglądu „pozornie niewinnego” narzędzia, które stosowane jako powszechne w szkolnictwie wyższym może, w dłuższej perspektywie, wpływać na społeczne postawy i zanik kompetencji do rozmowy i konstruktywnego dialogicznego rozstrzygania sytuacji trudnych. W analizie narzędzia, jakim jest anonimowa ankieta oceny pracy uczonych, jako badaczka nauk o kulturze, odniosę się do dziedzictwa polskiej kultury, gdzie rozmowa stała się istotnym narzędziem w trudnym procesie dokonywania się zmian ustrojowych w naszym kraju. Wszak to sale wykładowe i domowe seminaria uczonych stały się miejscami formacji studentów i studentek – buntowników, dzięki którym dokonała się zmiana ustrojowa w naszym kraju.

Mając w trosce akademickie kształcenie i będąc przekonaną, że nowa jakość kształcenia nie musi być Eur-ością dla naszych Uniwersytetów, chciałabym zaproponować Państwu wystąpienie zatytułowane *O potrzebie relacyjnej przestrzenności w obliczu biurokratycznego zagubienia – zaproszenie do rozmowy o naszym Uniwersytecie*.

101. Sporek Paweł – *Bunt niepodjęty...****Podręczniki do języka polskiego dla szkoły ponadpodstawowej jako wyraz konformizmu w edukacji szkolnej***

Wystąpienie będzie próbą krytycznego spojrzenia na kształt i jakość historycznoliterackich podręczników do języka polskiego przewidzianych do realizacji w klasach licealnych i technikach. Postawiona zostanie teza, w myśl której propozycje zawarte w badanych podręcznikach szkolnych są wyrazem konserwatyzmu i konformizmu w edukacji, która na różnych poziomach spolegliwie wpisuje się w obowiązującą politykę oświatową, utrwalając szkodliwy kierunek kształcenia wpisany w koncepcję zawartą w aktualnej Podstawie programowej. Ukazany zostanie schematyzm i formalizm badanych podręczników szkolnych, zamykający drogi do twórczych realizacji lekcyjnych, dla których punktem odniesienia powinny być humanistyczne obligacje przedmiotu język polski i rozwój podmiotowy ucznia. Odsłonięta zostanie specyfika analizowanych książek szkolnych, ale także wskazana koncepcyjna przestrzeń wspólna, eliminująca edukacyjny pluralizm, ukierunkowana na pragmatyczną realizację założeń polityki ministerialnej i schematyczne przygotowanie uczniów do egzaminu maturalnego. W konsekwencji odsłonięta zostanie pozorna wolność wyboru podręcznika szkolnego, w praktyce ograniczająca się do konieczności zaakceptowania jednej z kilku, bardzo do siebie zbliżonych koncepcyjnie propozycji wydawniczych. W odniesieniu do prezentacji badanego stanu

rzeczy zaprezentowane zostaną kierunki rozwoju podręczników licealnych, które mogłyby stanowić przeciwwagę dla dominacji koncepcji historycznoliterackiej w szkole ponadpodstawowej, która bywa szczególnie trudna do zaakceptowania w sytuacji tak rozbudowanej listy lektur obowiązkowych, która wynika tak z Podstawy programowej, jak i stawianych przed uczniami oraz nauczycielami wymaganiami egzaminacyjnymi.

102. Swat-Pawlicka Magdalena – *Metoda „Myślącej Klasy” jako narzędzie zmiany norm instytucjonalnych w szkole*

Metoda nauczania „Myśląca klasa” („Thinking Classroom”) jest efektem badań prowadzonych przez dra Petera Liljedahla, wykładowcę dydaktyki matematyki na Uniwersytecie Simona Frasera w Vancouver w Kanadzie (Liljedahl 2021). W ciągu 15 lat istnienia „Myślącej Klasy” w kanadyjskich szkołach w projekt zaangażowanych było około 400 nauczycieli, którzy uczestniczyli w kolejnych etapach badania, zmieniali swoją praktykę i wspólnie z badaczami formułowali wnioski do dalszej pracy. W 2018 roku metodę tę wprowadzono po raz pierwszy w polskich szkołach na lekcjach matematyki, a później także w nauczaniu języka polskiego.

U podstaw metody leży zmiana najbardziej istotnych norm instytucjonalnych, które ograniczają podmiotowość uczniowską. Podczas prac nad opracowaniem metody wykorzystano wiele istniejących opracowań dotyczących takich zagadnień pedagogiczno-dydaktycznych, jak myślenie matematyczne (Liljedahl 2016), myślenie krytyczne, kreatywność w rozwiązywaniu problemów (Csíkszentmihályi 1990), normy

klasowe, przestrzeń w klasie, współpraca uczniów, kontrakt nauczycielski (Brousseau 1984), koncepcje roli ucznia (Horowitz 1967) i teoria aktywności (Slavin 1996).

Celem wystąpienia jest przedstawienie wieloaspektowego charakteru wprowadzanych zmian w praktyce nauczania, jak i omówienie obserwowanych zmian w pracy uczniów. Koncepcja „Myślącej klasy” na lekcjach języka polskiego powstała w wyniku działań projektowych prowadzonych przez Magdalenę Swat-Pawlicką i dr Kingę Białek w ramach projektu realizowanego od 2019 roku w Szkole Edukacji Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności oraz Uniwersytetu Warszawskiego we współpracy z twórcą metody. Nadal trwają prace nad rozwojem narzędzi dedykowanych kolejnym przedmiotom szkolnym.

Obecnie projekt znajduje się w fazie wdrożeniowej i badawczej. Dzięki przeprowadzonym szkoleniom powstaje grupa nauczycieli-badaczy, którzy w ramach swojej pracy podejmują badania w działaniu nad wdrażaną metodą.

103. Swoboda Bartosz – *Kategoria doświadczenia w badaniu relacji słowo – obraz*

„Doświadczenie” jest terminem, który przez dziesięciolecia wypychany był poza granice naukowego uprawiania humanistyki. Od pewnego czasu doświadczenie

odnotowuje jednak efektowny powrót, na nowo konstytuując swoją poznawczą wartość w obszarze akademickich rozważań na gruncie wielu dyscyplin, przynosząc jednocześnie znaczącą transfigurację również w domenie badań literaturoznawczych. Zwrot w kierunku doświadczenia, jaki można dostrzec w polskim literaturoznawstwie od dwóch dekad, wynikać może z przeświadczenia, trafnie sformułowanego przez Ryszarda Nycza, który w artykule *Literatura nowoczesna wobec doświadczenia* stwierdza, iż „literatura pozbawiona więzi z doświadczeniem stać by się musiała pustą, samozwrotną grą”.

Wystąpienie ma na celu ulokowanie rozważań nad relacją słowa i obrazu w perspektywie kategorii doświadczenia, ze szczególnym uwzględnieniem doświadczenia estetycznego i doświadczenia języka. W tym celu przyjęte zostaje założenie, że akt pisarskiej ekspresji, jakim w pewnej mierze jest każdy opis dzieła sztuki, przyjmuje strukturę podmiotowego odniesienia do rzeczywistości, które nieodmiennie zmediatyzowane zostaje przez język. Język pośredniczy również w akcie percepcji dzieła sztuki i jego interpretacji, ponieważ są to procesy, które odbywają się w ramach wyznaczonych przez dyskurs.

Ujęcie rozważań na temat relacji słowa i obrazu w ramy kategorii doświadczenia umożliwia przyjęcie takiej perspektywy, zarówno w aspekcie badawczym, jak i na gruncie dydaktyki polonistycznej, która pozwala w tekście wyeksponować egzystencję, przeżycie i zaangażowanie. Istotnym wymiarem wystąpienia jest ukazanie, iż na gruncie analitycznym literacki opis dzieła sztuki potraktowany może zostać jako szczególna forma artykulacji doświadczenia estetycznego. Ponadto założenie, że podmiotowe otwarcie na świat sztuki, spotkanie z dziełem stymuluje proces twórczy,

stanowić może nieszablonowy punkt wyjścia dla formułowania nowych propozycji dydaktycznych w kontekście zagadnień związanych z relacjami literatury i sztuk wizualnych.

104. Szczukowski Dariusz – *Polonistyka niesformatowana*

W referacie chciałbym przemyśleć pozycję i znaczenie edukacji polonistycznej w szkole, która została właściwie sprowadzona do instytucji użytkowej mającej sprostać wymogom rynku czy narcystycznym fantazjom skupionym wokół wytwarzania „egologicznych”, skoncentrowanych na własnych karierach podmiotowości (tutaj odwołuję się do rozpoznań G. Biesty, B. Stieglera czy W. Bobińskiego.). Interesuje mnie zatem polonistyka otwarta na to, co nieprzewidywalne, której nie da się zamknąć w logice algorytmów, ściśle zaprojektowanych planów. Taka polonistyka – nazywam ją niesformatowaną – zaprasza do wspólnego czytania literatury i świata, wytwarzania różnych scenariuszy działania i życia, w końcu też odnawiania więzi ze światem ludzkim i nie-ludzkim.

105. Szoska Maria – *Dyskretny urok buntu. O społecznych i ekologicznych wymiarach muzyki popularnej z perspektywy edukacyjnej*

W referacie proponuję namysł nad współczesną polską muzyką popularną z perspektywy podejmowanych przez nią społecznych i ekologicznych treści, związanych przede wszystkim ze zmianą klimatu. Wpływ działalności człowieka na funkcjonowanie planety stał centralną kategorią w globalnym dyskursie, czego reprezentację znajdziemy w wielu tekstach współczesnych piosenkarzy i piosenkarek (tu m.in.: M. Pedelty *Ecomusicology: Rock, Folk, and the Environment*, Philadelphia 2012). W wystąpieniu skupię się głównie na twórczości Dawida Podsiadły, Taco Hemingwaya, Maty oraz Sanah. Zaproponuję spojrzenie na piosenki artystów jako na poezję oralną cywilizacji przemysłowej (zapożyczając określenie od Pawła Tańskiego), która – ze względu na niezwykłą popularność – powinna zostać dostrzeżona przez nauczycieli w praktyce edukacyjnej. Albowiem proste rymy, chwytliwe refreny zmieniają świadomość młodego pokolenia, a więc spełniają nie tylko funkcję kulturotwórczą, ale i wprost edukacyjną. Ekocentryzm piosenek przejawia się zarówno w tekstach utworów, ale również w aktywistycznej postawie twórców i formułowanych przez nich komunikatów podczas koncertów-spektakli skupiających tysiące fanów. Kiedy owe komunikaty przyjmują formę manifestu, a kiedy dyskretnego buntu? Czy nie będąc kontrkulturowym, można stać się forpocztą społecznych zmian (przypadek Sanah)? Celem referatu będzie namysł na efektami włączania kwestii społeczno-ekologicznych w muzykę popularną i jej audiowizualne realizacje oraz nakreślenie potencjału pedagogicznego płynącego z tego doświadczenia.

106. Śleziak Marta – Kontestacja przez absurd. Hasła i slogany Pomarańczowej Alternatywy

Pomarańczowa Alternatywa to ruch happeningowy działający od 1981 roku w różnych miastach Polski. Grupa skupiona wokół lidera ruchu, Waldemara „Majora” Fydrycha, zasłynęła organizowaniem spontanicznych lub zaplanowanych wydarzeń, które w skomplikowanej rzeczywistości lat 80. XX wieku kontestowały obowiązujący porządek polityczny i społeczny i były wyrazem obywatelskiego buntu wobec władzy. Cechą wyróżniającą te działania był humor bazujący na surrealizmie, absurdzie, symbolice i rozbudowanych skojarzeniach.

Przedmiotem mojego zainteresowania są hasła i slogany Pomarańczowej Alternatywy, stanowiące część przygotowywanego korpusu polskich haseł i sloganów politycznych (cały zbiór obejmuje lata 1918–2020). Analizowane formuły – przewrotne, pełne odniesień intertekstualnych, aluzyjne i dosłowne jednocześnie – były wizytówką „rewolucji krasnoludków” i do dziś stanowią świadectwo sprzeciwu wobec narzuconej przez władzę polityki językowej. Hasła eksponowane przez aktywistów Pomarańczowej Alternatywy miały formę dynamiczną, performatywną, co czyni je materią trudną do ekscerpowania, ale nie niemożliwą. Charakteryzując osobliwe sposoby ekspozycji haseł Pomarańczowej Alternatywy i dobór zastosowanych w nich środków językowych, wskażę cechy, które w XXI wieku okażą się wyróżnikiem dyskursu kontestacyjnego.

107. Śniecikowska Beata – *Opór teorii? O terminach współlistniejących w naukach o literaturze i sztukach wizualnych*

Przedmiotem namysłu będzie terminologia wykorzystywana przez badaczy i studentów literaturoznawstwa oraz historii i teorii sztuki. Moja praktyka dydaktyczna (zajęcia prowadzone na kierunkach filologicznych i na historii sztuki) dowodzi pilnej potrzeby eksplikacji – i egzemplifikacji – pojęć współlistniejących na różnych humanistycznych polach. Stosowanie części „terminów wspólnych” budzi opór i liczne wątpliwości, część jest jednak używana bardzo chętnie – i nierzadko błędnie. Idzie tu zarówno o konstrukty dotyczące zjawisk historycznoliterackich i historycznoartystycznych, jak też o pojawiające się w tekstach metaartystycznych, metaliterackich i badawczych propozycje stricte teoretyczne. Myślę o tak różnorodnych pojęciach jak np. poezja wizualna, poezja konkretna, kaligram, fonokaligram, malarskość, poetyckość, impresjonizm, kolaż, montaż, unizm literacki, poezjografia, słowografia. Warto pokusić się o pewne uporządkowanie tej rozległej, spornej problematyki.

108. Światała Sabina Waleria – *NauczAI: od buntu do synergii - nowe możliwości w edukacji polonistycznej?*

Żyjemy w czasach dynamicznego rozwoju sztucznej inteligencji (AI). Na naszych oczach dokonuje się rewolucja technologiczna, która zmienia obraz świata, w tym edukacji. AI z jednej strony budzi entuzjazm, z drugiej wywołuje niepokój i liczne

obawy. Nie podlega jednak wątpliwości, że niezależnie od tego, po której stronie staniemy, całkowite ignorowanie AI nie jest możliwe. Dydaktyka, nie tylko polonistyczna, staje przed wyzwaniem, które będzie wymagało od nauczycieli zdobycia nowej wiedzy, kompetencji i zachowania czujności w zakresie integrowania sztucznej inteligencji z procesem nauczania.

Podczas wystąpienia przedstawię wyniki badań ankietowych dotyczące stosunku nauczycieli języka polskiego do sztucznej inteligencji i możliwych jej zastosowań w praktyce szkolnej. Omówię także konkretne propozycje dydaktyczne, które umożliwiają włączenie AI w proces nauczania języka polskiego. Skupię się przy tym na analizie korzyści oraz zagrożeń związanych z wykorzystaniem technologii SI w edukacji polonistycznej. Postaram się również odpowiedzieć na pytanie, czy postawa buntu i opór wobec AI może przerodzić się w oparte na zasadzie swoistej synergii partnerstwo, które pozwoli na efektywniejsze wspieranie procesu dydaktycznego, indywidualizację nauczania oraz rozwijanie u uczniów kompetencji humanistycznych.

109. Tomaszewska Grażyna – *Miłość i bunt w „Lalce” Bolesława Prusa*

Polska tradycja, jak wskazuje Marta Piwińska, jest tradycją niechęci i nieobecności miłości romantycznej. Mają one swoją kontynuację również w literaturze/kulturze współczesnej, co prowadzi do wyjątkowego zubożenia/spłaszczenia czy wprost

nieobecności dyskursu miłosnego, a przecież ma on fundamentalne znaczenie dla każdej egzystencji. Tym bardziej młodego człowieka. Dlatego w referacie proponuję spojrzenie na powieść Prusa, jako na wyjątkowy przypadek uwikłanej w marzenie miłości romantycznej i jej wielki potencjał buntu wobec świata, społeczeństwa, relacji damsko-męskich, własnej egzystencji i w końcu – jak pisze Józef Bachórz – problemu „nieposłuszeństwa serca”. Literacką historię uzupełniam kontekstem autentycznych dziejów miłości romantycznej Zygmunta Krasińskiego, Delfiny Potockiej i Elizy Krasińskiej, jako argumentu, że takie miłości nie są jedynie fikcją literacką. Czy taka miłość może być wartością? Czy należy i czy można się przed nią bronić? – to pytania, które na bazie pogłębionego materiału lekturowego mogą stać się przedmiotem uczniowskiej refleksji/dyskusji/interpretacyjnego namysłu.

110. Tomczyk Anna – *Efekt Matyldy w przestrzeni edukacyjnej*

Efekt Matyldy nazwany został na cześć amerykańskiej sufrażystki, Matyldy J. Gage, która pod koniec XIX wieku zarówno doświadczyła, jak i artykułowała ten fenomen, odnoszący się do przypadków pomijania udziału kobiet w pracy badawczo-naukowej, a nierzadko również przypisywania ich osiągnięć naukowcom-mężczyznom. Margaret Rossiter w 1993 r. zwróciła uwagę na to, iż dysproporcje pomiędzy osiągnięciami kobiet i mężczyzn na polu nauki mogą wynikać z faktu dyskryminowania kobiet. To właśnie Margaret Rossiter wysunęła hipotezę istnienia zjawiska, które nazwała „zjawiskiem Matyldy”. Wydawałoby się, że w XXI wieku zjawisko to nie jest już tak nasilone,

niemniej niedawne prace naukowe ujawniły wiele historycznych i współczesnych przypadków naukowczyń, które zignorowano, odmówiono im uznania lub w inny sposób usunięto z podręczników szkolnych. To powiązane z płcią zjawisko udokumentowano w takich dziedzinach, jak krytyka literacka, nauki ścisłe i przyrodnicze czy historia sztuki. Wnikliwa analiza podręczników szkolnych do języka polskiego, biologii, fizyki, chemii, a także plastyki pozwoliła zaobserwować niedoceniające naukowczyń w tych dziedzinach. Ani jedna lektura obowiązkowa nie została napisana przez kobietę. Dysproporcja dotyczy także wyboru reprodukcji dzieł sztuki, tekstów literackich itd. Aby przeciwdziałać efektowi Matyldy w sferze edukacyjnej w ramach działań eksperymentalnych przeprowadzono w wybranych szczecińskich szkołach podstawowych projekt edukacyjny „Kobiety w świecie nauki i sztuki”. W ramach tego projektu dzieciom i młodzieży klas 4-8 przybliżone zostały sylwetki wybitnych Polek (w tym współcześnie działających), reprezentujących świat nauki, sztuki i kultury. Podjęto też działania warsztatowe metodą dramy, obrazujące opisywane zjawisko. Działania kierowane były do młodzieży bez względu na płeć. Efektem działań ma być moment, w którym młodzież na pytanie o wybitną Polkę poda więcej nazwisk, niż tylko Maria Skłodowska-Curie czy Wisława Szymborska.

111. Trojan Adrianna – *Przerażenie vs. nadzieja* – kanon buntowników (nie)literackich z perspektywy uczniów

Buntownik jest jednym z typów postaci literackich w kanonie lektur szkolnych. Odzwierciedla pragnienie zmian społecznych, chęć walk, przeciwstawienie się normom, na przykład politycznym czy kulturowym. Potrafi wzbudzać przerażenie, ale także dawać nadzieję. Warto zaznaczyć, że nie będzie się to odnosiło wyłącznie do relacji między buntownikiem a innymi bohaterami literackimi. Postępowanie buntownika, jego działania, sposób bycia, czy wreszcie wygląd, oddziałuje również na czytelników. To oni po przeczytaniu książki wydadzą osąd nad konkretną postacią.

Niniejszy referat będzie analizą materiału badawczego na temat roli buntownika w kanonie lektur szkolnych i poza nim. Uczniowie klas IV-VIII oraz I-III liceum z jednego z wrocławskich zespołu szkół wypełnili ankiety, których wyniki stanowią podstawę do omówienia powyższego zagadnienia.

Respondenci stworzyli definicję buntu, wskazali cechy, jakimi odznacza się buntownik, podali przykłady literackie warte przeczytania i również utwory spoza kanonu lektur nadające się do włączenia do podstawy programowej. Zwrócili uwagę na buntowników spoza literatury, między innymi bohaterów filmów oraz seriali. Ciekawą kwestię stanowi również próba stworzenia przez młodych ludzi pewnego wzorca buntownika przy uwzględnieniu, że występują w szeroko pojętej kulturze także buntowniczk.

Buntownicy mogą inspirować do refleksji młodego odbiorcę, stać się ulubionym bohaterem (nie)literackim lub poprzez sugestywny przekaz doprowadzić do identyfikacji jednostki z konkretną postacią.

Bunt przeciwko zastanym wartościom, kwestiom społecznym oraz politycznym od zawsze intrygował odbiorców. Z tego powodu perspektywa uczniów wydaje się tym cenniejsza, że wniesie nowe spojrzenie na te kwestie. W szkole nie tylko nauczyciele są ważni, dlatego trzeba oddać głos uczniom. I na tej podstawie dokonać analizy buntu w przestrzeni edukacyjnej.

112. Trysińska Magdalena – „Wiem lepiej, co powinni czytać uczniowie” – refleksje wokół konsultacji społecznych dotyczących zmian w podstawie programowej przedmiotu język polski

Zmiany w podstawach programowych od zawsze budziły skrajne emocje. Dotyczy to zwłaszcza zmian dotyczących kształcenia humanistycznego, w tym polonistycznego. Warto jednak zauważyć, że dyskusja dotycząca kształtu podstawy programowej przedmiotu język polski koncentruje się przede wszystkim na tak zwanym kanonie lektur. Zapowiadane przez obecną minister edukacji, Barbarę Nowacką, odchudzenie podstawy programowej spotkało się z ogromnym odzewem społecznym, tym bardziej, że pracom nad nowym kształtem obowiązującej podstawy programowej towarzyszą

szeroko zakrojone konsultacje społeczne. Biorą w nich udział zarówno nauczyciele, jak i rodzice oraz różne organizacje pozarządowe.

Celem mojego wystąpienia będzie próba odpowiedzi na pytania: Kto bierze udział w konsultacjach? Jaki stosunek do zmian mają różne grupy społeczne? W jaki sposób stosunek ten jest werbalizowany? W jaki sposób różne grupy społeczne uzasadniają swoje stanowiska? Wreszcie: jak rozumiane jest kształcenie polonistyczne na różnych etapach edukacyjnych? oraz: jak rozumiana jest funkcja podstawy programowej jako dokumentu? Materiał badawczy będą stanowiły komentarze, które spłynęły do MEN w ramach prekonsultacji (ok. 10 tys. wypowiedzi). Myślę, że odpowiedź na te pytania pozwoli sformułować wnioski dotyczące zasadności prowadzenia konsultacji w zaproponowanym przez MEN trybie, a jednocześnie wskazać punkty zapalne w procesie konstruowania podstaw programowych. Jest to o tyle istotne, że planowane są prace nad nową podstawą programową. Efektywność tych prac w dużej mierze zależy od sposobu ich zorganizowania oraz metod konsultowania takich czy innych pomysłów proponowanych przez przyszłych autorów podstawy programowej.

113. Udzik Beata – Stan po buncie. Językowo-kulturowy obraz sytuacji nauczyciela na podstawie świadectw publicystycznych

Referat będzie dotyczył sposobu werbalizowania sytuacji nauczyciela (także polonisty) po 2019 roku, czyli po strajku nauczycieli. Materiałem badawczym są nauczycielskie

świadczenia „bycia w zawodzie”. Wypowiedzi nauczycieli zebrane zostały przez reporterkę Joannę Sokolińską i opublikowane w książce „Nauczyciele. Wielki zawód”. Dziennikarka stara się uchwycić stan świadomości i emocji polskich nauczycieli w momencie przełomowym: po wielkim buncie, jakim był strajk nauczycieli w 2019 roku, a także po doświadczeniu pandemii w latach 2020-2022. Analiza przeprowadzona w perspektywie językowego obrazu świata pozwoli na scharakteryzowanie sposobów językowej konceptualizacji oraz interpretacji sytuacji nauczycieli „tu i teraz”. Interdyscyplinarne spojrzenie traktujące dyskurs o nauczycielu jako praktykę językową i społeczną umożliwi poszerzenie perspektywy oglądu tekstów. Opublikowana w 2023 książka zostanie potraktowana jako zbiór indywidualnych świadectw doświadczenia zawodowego, a jej analiza osadzona zostanie na tle innych wypowiedzi publicystycznych i naukowych dotyczących sytuacji polskiego nauczyciela w latach 2019-2024.

114. Waligóra Janusz – *Od „Asyrii” do kapitałocenu. Bunt poety okiem świadków epoki wielkiego wymierania*

Zasadniczą treścią prezentowanego projektu edukacyjnego jest interpretacja utworów Juliana Tuwima: *Asyria* i *Bal w Operze*. Literatura jest tu znakiem oporu zarówno wobec zastanej rzeczywistości, jak też – za sprawą bogatej biblijnej symboliki tekstów – przeciw uniwersalnym mechanizmom degradującym i trywializującym (zdaniem poety) ludzką egzystencję. Refleksja nad pokusami materializmu, kultem pieniądza oraz

fenomenem „homo consumens” (E. Fromm) została przy tym wpisana w szeroki kontekst filozoficzno-kulturowy i głęboko sproblematyzowana poprzez przywołanie zróżnicowanych kontekstów, reprezentujących nierzadko opozycyjne systemy wartości. Aktualność i wagę zagadnienia uwypukliło z kolei odwołanie się do nowoczesnych idei i koncepcji opisu świata, który, zdaniem antropologów, socjologów czy badaczy środowiska, wpadł w spiralę wzrostu i znalazł się w fazie nekrocenu (Jason M. Moore).

115. Wawer Karolina – *Twórcze pisanie wpisane w nową podstawę programową*

Zagadnienia związane z twórczym pisanem (warsztaty literackie, zabawa słowem, gry wyobraźni, poezjowanie, porady redakcyjne) nie są nowością w dydaktyce polonistycznej, dość wspomnieć mistrzów tej dziedziny oraz tematyczne monografie (Anna Dyduchowa, *Metody kształcenia sprawności językowej uczniów*, 1988; Zofia Kłakówna, *Sztuka pisanie*, 1998; Stanisław Bortnowski i Anna Biernacka, *Scenariusze przekorne...*, 2013; Ewa Nowak, *Stworzyć tekst*, 2014; *Jestem, więc piszę – między rzemiosłem a wyobraźnią*, red. G. Tomaszewska i in., 2009; *Jak pracować z wyobraźnią*, red. I. Morska, 2021). Jednak mimo licznych propozycji metodycznych, tych rozproszonych i tych ujętych bardziej całościowo, a także dobrych praktyk stosowanych w szkołach przez poszczególnych nauczycieli, brakuje systemowego podejścia do zagadnienia twórczego pisanie w szkole.

Chciałabym, by referat stał się przyczynkiem do dyskusji nad możliwościami wprowadzenia metody do szkół w sposób systemowy. Praktyki, opisane w książce Whitney A. E., McCracken C., Washell D. *Teaching writers to reflect. Strategies for a more thoughtful writing workshop* (2019) inspirowały m.in. do wdrożenia następujących działań:

- stworzenia wyznaczonej godziny/godzin w grafiku poświęconej na pisanie/warsztaty pisarskie, które będą miały miejsce na lekcji,
- stworzenia przestrzeni do wspólnego czytania w parach i recenzowania swoich prac,
- dowartościowania czynności pisania oraz umiejętności pisarskich,
- zastosowania praktyki refleksyjnego pisania: wprowadzenie np. pytań do autorefleksji, stworzenie czasu i przestrzeni do zaistnienia refleksji na zajęciach.

116. Węgrzynek Krystian – (Nie) stosowne „prowincjonalizmy”. O lekturę „niewarszawską” ze śląskiej perspektywy

Spór romantyków z klasykami uznaję za Małgorzata Mikołajczak za moment założycielski dyskursu regionalistycznego. Uchylam „wyrok skazujący”, wydany na ten nurt w czasach PRL (Jacek Kolbuszewski). Domagam się takich rozstrzygnięć w podstawie programowej, które by uwzględniały także obraz Polski „odrzańskiej”, a nie tylko „wiślańskiej” (Zbigniew Rokita). Jednocześnie dopominam się także o głos tych, „którym wieszcz Mickiewicz, zamknawszy usta, nakazał gdzieś w tle orać ziemię, sprzątać we dworze, służyć swym panom” (Stefan Szymburk). Postuluję zaplanowanie

procesu edukacji polonistycznej przywracającej literacką podmiotowość regionom, w których ten proces się odbywa. Wnoszę o uwzględnienie śląskiego dialektu/etnolektu/lektu/języka śląskiego oraz literatury regionu tworzonej po polsku, niemiecku, czesku oraz śląsku w przestrzeni dydaktycznej przedmiotu. W kontekście dychotomii zarysowanej przez Immanuela Wallersteina (centrum- peryferie), wnioskuję o decentralizację kanonu lektur.

117. Wincencjusz-Patyna Anita – *Pomelo uczy podstaw języka plastycznego. O potencjale dydaktycznym książki obrazkowej*

Wystąpienie prezentuje dwie książki z popularnej serii autorstwa Benjamin Chaud i Ramona Badescu o słoni *Pomelo: Pomelo i kolory* (Poznań 2014) i *Pomelo i kształty* (Poznań 2015). Pierwszy z tomików uczy postrzegać świat przez pryzmat barw. Analizuje kolory podstawowe i nieskończoną liczbę ich odcieni, doszukuje się esencji poszczególnych barw w otoczeniu znanym wszystkim, podkreśla znaczenie kolorów oraz konotacje z emocjami. Wprowadza do analizy kolorystyki będącej jednym z podstawowych elementów analizy formalnej dzieła sztuki, podobnie jak opis form, czyli kształtów, którym poświęcony jest drugi z tomików. Podstawowe figury geometryczne ukrywają się w otaczających nas obiektach. Umiejętność ich dostrzeżenia oraz siły porządkującej, budującej kompozycję dzieł plastycznych należy do elementarnych umiejętności w historii i teorii sztuki.

118. Wiśniewska Lidia – *Literackie spektrum obrazów buntu, oporu, sprzeciwu w przestrzeni edukacyjnej*

Wystąpienie ma przynieść obraz możliwości opisu w literaturze polskiej i powszechnej tytułowych sytuacji uwzględniający ich biegunowe zróżnicowanie i realizacje pośrednie czy niejednoznaczne. Zwracając się do dzieł w różnych epok (począwszy od renesansowego buntu przeciwko knutowi i uczniowskim cierpieniom w wypowiedziach Erazma z Rotterdamu, a przez dziewiętnastowieczny opis studenckiej anarchii na średniowiecznym uniwersytecie hiszpańskim przechodząc do dwudziestowiecznej *Lekcji* autorstwa Ionesco czy też „ferdydurkowej” prześmiewczości Gombrowicza) i poczynając od spojrzenia z perspektywy społecznej i narodowej (np. *Szyfrowe prace*), a skończywszy na perspektywie indywidualisty (*Czerwone i czarne*) oraz wychodząc od spojrzenia na antynomie wychowania w *Rodzinnej Europie* Miłosa, a dochodząc do trywialnej rzeczywistości szkoły u Schulza czy Musila podminowanej przez erotyzm i inne treści niż szkolne.

119. Witkowska Paulina – *I po co nam ta gramatyka? – Akademickie nauczanie gramatyki opisowej języka polskiego a oczekiwania studentów*

Proponowany referat wpisuje się w nurt rozważań dotyczących kształcenia językowego na poziomie akademickim. Podejmuje refleksję nad doświadczeniami i oczekiwaniami studentów filologii polskiej (na przykładzie Uniwersytetu Wrocławskiego)

w kontekście planowania treści oferowanego podczas studiów I stopnia kursu gramatyki opisowej języka polskiego.

Na podstawie obserwacji i wywiadów grupowych można wnioskować, że gramatyka opisowa języka polskiego jest jednym z tych przedmiotów podstawowych, które sprawiają studentom największe kłopoty (zwłaszcza po okresie izolacji spowodowanej pandemią COVID-19). Z kolei trudności w opanowaniu wiedzy i umiejętności z zakresu gramatyki mogą wynikać z przyczyn takich jak:

- 1) duża ilość materiału przy stosunkowo niewielkim wymiarze godzin przeznaczonych na przedmiot w planie studiów (co wymaga dość intensywnej pracy na ćwiczeniach i wykładach);
- 2) znaczne braki w wiedzy wyniesionej z edukacji szkolnej (co powoduje niezrozumienie nawet elementarnych zagadnień omawianych w akademickim kursie gramatyki);
- 3) opór, niechęć, a wręcz uprzedzenie studentów do gramatyki [np. Karolczuk A., *O uczeniu gramatyki polskiej Słowian*, „Poradnik Językowy” 2022, 1, s. 214-225], które wynikają z kultywowanej przez kolejne roczniki opinii o wyjątkowym skomplikowaniu i nieprzystępności wiedzy gramatycznej (co w skrajnych wypadkach może wywołać syndrom wyuczonej bezradności) [np. Kolber M., *Psychologiczne aspekty wyuczonej*

bezradności i ich implikacje pedagogiczne, „Przegląd Pedagogiczny” 2019, nr 2, s. 134-143].

Odpowiedź na studenckie problemy i potrzeby w omawianym tu aspekcie kształcenia językowego może stanowić nauczanie gramatyki zorientowanej na studenta, opartej na współdziałaniu dydaktycznym studenta i nauczyciela, wyraźniej akcentującej praktyczne zastosowanie (funkcjonalizację) wykładanych treści, wykorzystującej inne niż standardowe metody kształcenia i aktywizacji (choćby rozwiązania cyfrowe) [np. Karpińska A., Wróblewska W., Kowalczyk K. (red.), *W kierunku edukacji akademickiej zorientowanej na studenta*, Toruń 2016; Karpińska A., Wróblewska W., Remża P. (red.), *Edukacja zorientowana na ucznia i studenta*, Białystok 2021].

W zgłoszonym referacie przedstawione zostaną propozycje modyfikacji treści wybranych działów kursu gramatyki opisowej języka polskiego oraz modyfikacji warsztatu pracy nauczyciela. Będą to modyfikacje ukierunkowane na wzrost stopnia przyswajalności wiedzy i nabywania umiejętności, a także na wzrost poziomu aktywności i satysfakcji studentów – modyfikacje zidentyfikowane i uznane za pożądane na podstawie wyników badań ankietowych, przeprowadzonych wśród studentów I stopnia filologii polskiej UW, uwzględniających takie zagadnienia, jak: 1) w sferze doświadczeń studentów – merytoryczne przygotowanie do studiowania gramatyki po edukacji szkolnej; adaptacja do akademickich metod kształcenia, stawianych wymagań i konieczności samodzielnego organizowania procesu uczenia się; 2) w sferze oczekiwań studentów – zbieżność/rozbieżność z formalnie określonymi treściami i efektami kształcenia gramatycznego, zwłaszcza w kontekście wyboru specjalności/specjalizacji; rekomendacje odnośnie do zmian treści czy struktury zajęć; wykaz elementów wymagających poprawy itp.

120. Włodarczyk Anna – *Szyf jako nowoczesna figura. Wyrażanie buntu. Wolność interpretacyjna*

W wystąpieniu stworzę paralelę drogi myślowej Syzyfa i sposobu wnikania do tekstu filozoficznego, a właściwie otwierania czy też poszerzania kontekstu kulturowego. Będzie to swoista podróż kulturowa, widzenie tekstu dzisiaj. Celem wystąpienia jest takie Pisanie o buncie i absurdzie w edukacji, by pokazać, jak zmienić sposób patrzenia na tekst filozoficzny, by czytać i partycypować w nim inaczej niż dotychczas.

Mój głos traktuje jako sprzeciw wobec przestarzałym interpretacjom jednomyślnym wykładniom. We współczesnej edukacji potrzebujemy nowych odczytań klasyki. Idzie bowiem o zmianę strategii widzenia tekstu kultury, jego interpretacji. To w gruncie rzeczy pytanie o wizję edukacji, status nauk humanistycznych, przyszłość tu i teraz zapośredniczoną w nowoczesnej technologii. Kluczowymi pytaniami, na jakie postaram się odpowiedzieć, będą choćby te:

Co by się stało, gdyby Syzyf się nie zbuntował? A ściślej, co by było gdyby Camus nie dopuścił takiej możliwości? Co mówi mit? Czym jest absurd? Na jakiej drodze poznania lub wnioskowania Syzyf dochodzi do wniosku na temat swojej egzystencji?

Cel: wynieść szkołę na inny wymiar poznania i doświadczenia – bez świadczenia usługi edukacyjnej i służalczości, podrzędności wobec rynku pracy, ekonomii i polityki. To otwarcie na poznanie, wyobrażenie i sprawczość odbiorcy.

121. Wobalis Mirosław – *Czytanie arcydzieł kultury cyfrowej na przykładzie gier wideo The Last of Us Part 1/Part2*

W realiach dominacji kultury cyfrowej, wzrostu popularności cyfrowych tekstów kultury (w szczególności gier wideo i cyfrowych form literackich) oraz dostrzegalnego spadku czytelnictwa książek nie jest możliwym zignorowanie faktu, że młodzież w coraz większym stopniu dystansuje się od oferty lekturowej proponowanej przez szkołę. Ten kulturowy i naturalny bunt czytelniczy cyfrowych generacji wpływa na powiększanie się i tak już rozległej luki lekturowej między tym, co lekturowo szkolne a tym co praktykowane jest czytelniczo przez cyfrową młodzież domu. Punktem wyjścia dla wystąpienia będzie analiza prowadzonego od roku 2022 roku badania „Preferencje w zakresie korzystania z rozrywki cyfrowej” ujawniającego głębokie zróżnicowanie preferencji lekturowych między starszymi i młodszymi pokoleniami Polaków. W referacie podejmie się analizę tego, w jaki sposób gry wideo *The Last of Us Part 1/Part2* wykorzystują interaktywność i wielowątkową narrację do refleksji nad moralnością, konsekwencjami decyzji i ludzką kondycją. Przez interdyscyplinarne podejście do analizy dzieła cyfrowego zaprezentowana zostanie propozycja jego szkolnego odbioru z uwzględnieniem podstawowych cech formalnych kultury cyfrowej oraz interpretacji złożonego i wielopoziomowego dzieła w szerokim i skonwergowanym spektrum kontekstów medialnych (tekst literacki, komiks, film, gra wideo).

122. Wójcik-Dudek Małgorzata – *Mącić wodę. Jak dziś pomyśleć o patriotyzmie nad brzegiem Wisły?*

Artykuł będzie poświęcony refleksji nad niepopularnym dziś hasłem patriotyzmu. Współczesność potrzebuje krytycznego demontażu tradycyjnych interpretacji, które chciały widzieć królową polskich rzek jako symbol narodowy. Badaczka przekonuje, że potrzebna jest nowa lektura rzeki, prezentująca splot różnych narracji, także tych lokalnych, wprowadzających do tradycyjnych kulturowych narracji o Wiśle zupełnie inne ujęcie: splot tego, co ludzkie i nie-ludzkie – fundament myślenia w ramach błękitnej humanistyki. Akcentowanie takich relacji jest niezwykle potrzebne w edukacji polonistycznej i patriotycznej tworzonej we wnętrzu kryzysu środowiskowego.

123. Wróblewska Jolanta – *Komunikowanie Pomarańczowej Alternatywy*

Działalność Pomarańczowej Alternatywy, zainicjowana przez „Majora”, Waldemara Fydrycha, wrocławskiego studenta historii sztuki, ośmieszała władzę komunistyczną.

Protesty, inicjowane w schyłkowym okresie istnienia PRL, przypominały surrealistyczny, uliczny teatr, a młodzi buntownicy posługiwali się humorem, groteską i aluzją polityczną.

W wielu publikacjach opisywano już to zjawisko w aspekcie kulturowym, społecznym czy komunikacyjnym. Moim zdaniem warto wykorzystać twórczość Pomarańczowej Alternatywy jako materiał do kształcenia językowego. Do tej pory takie teksty nie zaistniały w podręcznikach szkolnych, a bez wątpienia stanowią ciekawy i atrakcyjny dla młodego człowieka materiał. Warto zaznaczyć etyczny wymiar tej komunikacji, bo *Manifest surrealizmu socjalistycznego*, ulotki, plakaty, hasła wypisywane na transparentach – były swoistym „wyznaniem wiary” młodych ludzi, którzy nie posługiwali się wulgarnością, brutalnością. W myśl słów – „I śmiech niekiedy może być nauką” może warto pokazywać uczniom takie przykłady manifestowania swojej niezgody na rzeczywistość wokół.

124. Wróblewski Maciej – *DNA kontestacji młodych w kulturze konwergencji mediów*

Punktem wyjścia rozważań będzie charakterystyka współczesnej kultury z perspektywy nośności i siły mediów, w tym przede wszystkim tych, które zostały określone przez Paula Levinsona jako „nowe nowe media”. Dzięki temu, że ważną grupę ich użytkowników tworzą ludzie młodzi (nastolatkwie), to za ich pomocą potrafią oni mniej lub bardziej skutecznie komunikować o swoich potrzebach oraz wyrażać sprzeciw wobec spraw lokalnych (udział młodych ludzi w Ogólnopolskim Strajku Kobiet), jak i globalnych (ACTA, przypadek Greta Thunberg), co pociąga za sobą kontestowanie zachowań i decyzji ludzi dojrzałych. Jednocześnie sposób wyrażania swojej niezgody przez młodych ludzi za pomocą mediów społecznościowych w pewnym stopniu determinowany jest przez strukturę mediów (koncepcja Marshalla McLuhana). Przedmiotem dyskusji w referacie będzie to, jaki (i czy w ogóle) udział ma w tym ważnym procesie emancypacyjnym młodych ludzi szkoła. Czy ze względu

na swoją (zachowawczą?) pozycję społeczną została zmarginalizowana jako źródło emisji pożądanych społecznie postaw, czy też zachowała zdolność do rewitalizacji „młodzieńczego oporu” jako wartości kulturowo niezbędnej. Ważnym elementem tej części rozważań będzie przywołanie różnych tekstów kultury (literatura, film, teatr, komiks...), z którymi uczeń szkoły podstawowej i ponadpodstawowej się spotyka.

125. Zabawa Krystyna – *Poezja i obraz – ilustrowane tomiki poetyckie*

„Z ilustrowaniem wierszy problem polega na tym, że chyba rzeczywiście żadnego wiersza nie da się tak po prostu zilustrować.” – napisała Julita Nowosad – ilustratorka wyboru wierszy Leopolda Staffa (Biuro Literackie 2012). W moim wystąpieniu poddam analizie tomiki poetyckie, wydane w ostatnim dwudziestoleciu, w których wierszom towarzyszą rysunki, obrazy, fotografie. Wybór tomików podyktowany jest wstępną klasyfikacją: każda książka poetycka reprezentuje inny, rozpoznany przeze mnie typ relacji słowa i obrazu. Materiałem źródłowym i przedmiotem badań będą zatem:

1. ilustrowana klasyka polskiej poezji (tu m.in. wspomniany tomik Staffa z 2012 roku),

2. ilustrowane tomiki współczesnych twórców (tu m.in. A. Ungeheuer-Gołąb, *Wiersze lekkomyślne*, il. J. Parkita, Rzeszów 2019),
3. autorskie tomiki słowno-obrazowe (tu m.in. D. Korwin-Piotrowska, *Tak patrzeć*, Kraków 2017),
4. poetyckie książki obrazkowe (tu m.in. I. Chmielewska, K. Iłakowiczówna, *Czarownica*, Poznań 2015),
5. ilustrowane tomiki poetyckie dla dzieci (tu m.in. K. Maliszewski, K. Banach, *Przypadki Pantareja*, Wrocław 2017).

Celem badań jest ustalenie rodzaju relacji słowa i obrazu oraz funkcji ilustracji we współczesnych tomikach poetyckich. Tam, gdzie to możliwe, biorę pod uwagę wypowiedzi twórców (zarówno poetek/poetów, jak i ilustratorek/ilustratorów). Jedną z tez interpretacyjnych dotyczy również potencjalnej atrakcyjności czytelniczej ilustrowanych tomików poetyckich. Czy deklarowaną przez młodych i dorosłych niechęć do poezji można przezwyciężyć za pomocą dodanego do niej obrazu? Być może opór wobec zajęć z poezją czy lektury tomików poetyckich stałby się mniejszy, gdyby zwrócić uwagę na tomiki ilustrowane, nie tylko te przeznaczone dla dziecięcego odbiorcy...

126. Zając Justyna – *Jak rozwijać uczniowską empatię? Rola współczesnej literatury dziecięco-młodzieżowej o tematyce nieodległej przeszłości w kształtowaniu wrażliwości młodych czytelników*

Eskalujące na świecie nienawiść i agresja oraz rosnące geopolityczne aspiracje wspólnot narodowych powodują liczne konflikty, a także kryzysy humanitarne (zob. 14 kryzysów, o których musisz wiedzieć 2024). Nie pozostają one obojętne dla sytuacji polskiej szkoły, przed którą stawiają potrzebę zmierzenia się z tematami trudnymi, podejmowanymi nie tylko przez media, ale też autorów współczesnych książek. Uwikłani w problematyczny świat uczniowie szukają odpowiedzi na nurtujące

ich pytanie o to, w jaki sposób oswoić tę skomplikowaną rzeczywistość. Ważnym zadaniem do spełnienia przez nauczycieli staje się więc wdrożenie – cytując za Joanną Roszak – „edukacji na rzecz pokoju” (Roszak 2017). Prawidłową realizację tego zadania umożliwia wspólna, dokonywana przez edukatorów oraz adeptów nauki, lektura najnowszej literatury, będącej głosem Innego (Morawska 2020), a zatem przedstawiającej wydarzenia, zarówno teraźniejsze, jak i przeszłe, z cudzej perspektywy (Rembowska-Płuciennik 2009), tj. z punktu widzenia bohatera dziecięcego, nie-Polaka, na przykład Żyda, Cygana czy Syryjczyka. Rozwijanie uczniowskiej empatii odbywa się w trakcie czytania empatycznego (Rosenblatt 1995), uwzględniającego emocjonalne zaangażowanie i życiowe doświadczenia realnego odbiorcy (Budrewicz 2012).

W niniejszym referacie analizie zostaną poddane zebrane podczas badań recepcji *Odysejek* Doroty Combrzyńskiej-Nogali autentyczne wypowiedzi piąto- i szóstoklasistów, skierowane do Zory – dziewczynki ocalałej z zagłady Romów, a w późniejszych czasach staruszki wspierającej uchodźców, koczujących na granicy polsko-białoruskiej. W trakcie wystąpienia wykazę, że omawiane kognitywnie dzieło

literackie wzmacnia rozumienie sensów utworu (Rembowska-Płuciennik 2012), co więcej – skłania młodych czytelników do snucia pogłębionych etycznych refleksji nad światem.

Bibliografia

14 kryzysów, o których musisz wiedzieć. 2024. – <https://unicef.pl/co-robimy/aktualnosci/news/14-kryzysow-o-ktorych-musisz-wiedziec> (17.07.2024).

Budrewicz, Z. 2012. *Odbiorca szkolnej lektury jako podmiot doświadczający*. – Biedrzycki, K. (red.), Janus-Sitarz, A. (red.). *Doświadczenie lektury. Między krytyką literacką a dydaktyką literatury*. Kraków: Universitas.

Morawska, I. 2018. *Literatura jako „głos Innego” w przestrzeni edukacyjnej*. – Annales UMCS. Sectio N – Educatio Nova, III.

Rembowska-Płuciennik, M. 2012. *Poetyka intersubiektywności. Kognitywistyczna teoria narracji a proza XX wieku*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.

Rembowska-Płuciennik, M. 2009. *Wizualne efekty i afekty. Obrazowanie mentalne a emocjonalne zaangażowanie czytelnika*. – Teksty Drugie, 6.

Roszak, J. 2017. *Nie przychodzą uchodźcy. Aktualne potrzeby edukacji polonistycznej (w stronę edukacji na rzecz pokoju)*. – Porównania, 20.

127. Zdunik Jan – „Macierzyństwo” nauczyciela jako wyraz buntu. O kilku ideach psychoanalitycznych, przydatnych w metodyce polonistycznej

Niniejsze wystąpienie chciałbym poświęcić kilku połączeniom, które można przeprowadzić między psychoanalizą a metodyką polonistyczną. Posługując się instrumentarium teoretycznym, stworzonym min. przez Biona, Winnicotta, Foulkesa (analitycy brytyjscy), będę zastanawiał się, w jaki sposób idee, dotyczące relacji terapeutycznej można odnieść do sytuacji dydaktycznej, tworzonej w ramach lekcji języka polskiego. Jak bowiem zauważają przywołani przed chwilą badacze, relacja między pacjentem a analitykiem podobna jest do związku, jaki tworzą między sobą matka i nowonarodzone dziecko – chodzi przede wszystkim o tworzenie poczucia bezpieczeństwa i bardzo pierwotne „tłumaczenie świata”.

Co się stanie, jeśli w podobny sposób spojrzymy na kontekst relacji między nauczycielem a uczniami? Być może właśnie tego aspektu - opieki i macierzyństwa - brakuje, dlatego lekcje polskiego tak często kojarzą się z opresją, przymusem, brakiem swobody... Wszakże pierwotna scena lektury to lektura rodzicielska - kiedy opiekun czyta w intymnej sytuacji dziecku książkę. Dlaczego dzisiaj o tym źródle zdaje się zapominać na lekcjach języka polskiego? Krótko mówiąc: jak odzyskać opiekuńczość i rodzicielstwo dla nauczyciela-polonisty?

128. Ziola-Zemczak Katarzyna

Świat się zmienia. Społeczeństwo staje się coraz bardziej mobilne i cyfrowe. Nowe technologie i innowacyjne rozwiązania zmieniają oblicze współczesnej gospodarki. Życie w rzeczywistości zmiany wymaga szybkiego reagowania. Ważniejsze, niż kiedykolwiek wcześniej, stają się umiejętności: związane z rozwiązywaniem problemów i zdolnością do współpracy; krytycznego myślenia; myślenia

komputacyjnego i samoregulacji czy myślenia kreatywnego – narzędzia pozwalające generować nowe idee, nowe teorie, nowe produkty i nową wiedzę.

Pojęcie zmiany dotarło również do szkół. Nauczyciele doskonale zdają sobie sprawę, że szybkie tempo życia, zmiany na rynku pracy, zmiany technologiczne, wymuszają zmiany w sposobie nauczania. Dlatego w miarę możliwości stosują na lekcjach nowe techniki i metody nauczania, wykorzystują różne środki dydaktyczne (nowe technologie i aplikacje), by kształcić i rozwijać wśród uczniów niezbędne w przyszłości kompetencje. Ostatnio popularną pomocą dydaktyczną na lekcjach stały się klocki LEGO. Z powodzeniem uczniowie bawią się nimi na języku polskim, matematyce, historii, filozofii, lekcjach religii czy etyki. Ponadczasowe, rozwijające kreatywność, wzbudzające ciekawość, zmuszające do myślenia, dla dużych i małych – to tylko niektóre z określeń używanych w odniesieniu do produktów firmy LEGO znanych na całym świecie. W cyfrowej rzeczywistości prym wiodą rozwiązania z wykorzystaniem AI. W naszym wystąpieniu chcielibyśmy pokazać jak powyższe narzędzie mogą wspierać rozwijanie kompetencji literackich i językowych uczniów (także tych ze specjalnymi potrzebami).

129. Żelazowska-Byczkowska Karolina – *Lektury – szkolne, olimpijskie i własne – w pracach laureatów Olimpiady Literatury i Języka Polskiego*

W referacie przedstawione zostaną wyniki badań materiałów archiwalnych, m.in. zgromadzonych w IBL PAN oraz zmiany list lektur szkolnych i olimpijskich na tle realiów edukacyjnych w Polsce w latach 1945-2021, w tym powodów wieloletniego opóźnienia w organizacji Olimpiady Polonistycznej względem innych olimpiad. Wystąpienie uzupełni głos laureatów XLIV Olimpiady na temat listy lektur szkolnych.

PATRONAT

ZAKŁAD NARODOWY
IM. OSSOLIŃSKICHMinisterstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Projekt dofinansowany ze środków budżetu państwa, przyznanych przez Ministra Nauki w ramach Programu „Doskonała Nauka II - Wsparcie konferencji naukowych” (nr rej.: KONF/SP/0109/2023/01).